

Fredagen den 9 Maj 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades fem protokollsutdrag för den 7 dennes samt protokollen för den 28 och 29 sistlidne April.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 7 dennes bordlagda memorial:

N:o 89, angående ett Höganäs stenkolsverk beviljadt och från Statskontoret utbetaldt statsbidrag; samt

N:o 90, i anledning af väckt förslag om tryckning af Bondeståndets protokoll vid 1809 och 1810 års riksdag.

Föredrogs och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 7 dennes bordlagda memorial N:o 91, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse angående Sala silfververks ränteersättningsfonds tillstånd och förvaltning för räkenskapsåret 1871.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 7 dennes bordlagda utlåtande N:o 92, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående eftergift af statens på leveranskontrakt grundade fordringsanspråk mot C. A. Svinbufvud samt hans löftesmän C. B. Fitinghoff och A. Hoffman.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets den 7 dennes bordlagda ut-

låtande N:o 3, i anledning af fullmäktiges i Banken och Riksgäldskontoret framställningar i fråga om förberedande undersökningar rörande Kongl. Hofstallets förflyttning samt uppförande af nytt riksdagshus å Helgeandsholmen, äfvensom Riksbankens och Riksgäldskontorets förläggande till samma holme.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets nedannämnda den 7 dennes bordlagda memorial och betänkande, nemligen:

N:o 12, i anledning af återremiss af 3:dje och 4:de punkterna i Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 8, angående kurhusafgiftens upphörande och densammas ersättande med en personlig sjukvårdsafgift; samt

N:o 13, angående åtskilliga ännu oafgjorda frågor rörande tullbevillningen.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets den 7 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 3, i anledning af väckt förslag om införande i gällande lag för enskilda banker af en föreskrift rörande sedelstockens beräkning;

N:o 4, i anledning af väckt förslag om införande i gällande lag för enskilda sedelutgifvande banker af en föreskrift rörande skyldighet för dem att i hufvudstaden hålla gemensamt kontor för sedlarnes inxvling; samt

N:o 5, i anledning af väckt motion, att ansvarighetslagen den 12 September 1868 för de af Riksdagen förordnade ledamöter i styrelserna för Riksbankens lånekontor i orterna måtte förklaras gällande för de styrelser, som hädanefter komma att af fullmäktige förordnas.

Jemlikt Kammarrens den 6:te dennes fattade beslut, förekom nu och företogs punktvis till afgörande Särskilda Utskottets den 3 och nyssnämnda dag bordlagda utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk samt enskilda motioner om dels åtgärders vidtagande för lärarebildningens befrämjande, dels utvidgning af elementarläroverk.

1:sta punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Innan jag yttrar mig öfver Utskottets betänkande i denna punkt, anhåller jag att få uttala ett beklagande deröfver, att Departements-chefen, då han tillstyrkte Kongl. Maj:t att utse en komité för skolfrågans behandling, icke till ledamöter i denna komité föreslog åtminstone en majoritet af personer, som delade hans åsigt i denna fråga. Hade detta skett, är det sannolikt, att vi nu haft att pröfva ett fullständigt förslag i afseende på elementarundervisningens ordnande, i stället för att nu endast föreligga oss några grunder, uti hvilka åtminstone jag icke kan urskilja hvad Departements-chefen ansett vara af den beskaffenhet, att Riksdagen deröfver borde yttra sig, från de delar, der Kongl. Maj:ts beslut, oberoende af Riksdagens, må anses vara fattadt. Hade ett sådant, af Herr Departements-chefen i hufvudsaken gilladt förslag blifvit af komitéen uppgjort, är det också möjligt, att Departements-chefen funnit anledning att deröfver höra vederbörande myndigheter. Jag är icke af den mening, som af en och annan blifvit uttalad, att ett sådant hörande hade varit ett nödvändigt åliggande till följd af föreskriften i § 10 Regeringsformen, ty onekligen kunna administrativa frågor vara af den enkla beskaffenhet, att Kongl. Maj:t kan endast på grund af den utredning, som Departements-chefen lemnat, deröfver fatta sitt beslut, men fördelen af en sådan åtgärd hade varit dels att, om, såsom åtminstone Departements-chefen från sin ståndpunkt måste antaga, vederbörande myndigheter gillat hans åsigt, hade denna framträdt inför Riksdagen med en styrka, som den nu saknar, och dels att, om möjligen en och annan anmärkning af myndigheterna blifvit framställd, Departements-chefen haft tillfälle att i statsrådsprotokollet nedlägga sina skäl mot densamma, hvilka då tjanat oss till ledning.

I det hela kan jag icke underlåta att anmärka den lätthet, hvarmed frågan nu blifvit behandlad i jemförelse med hvad som förut skett. År 1825 tillsatte Kongl. Maj:t en komité för skolfrågans behandling, bestående af Kronprinsen såsom ordförande och 23 ledamöter. Komitéens betänkande blef färdigt vid början af år 1828 års riksdag, och ehuru denna riksdag fortfor ända till år 1830, fann Kongl. Maj:t icke under hela denna tid tillfälle att förbereda frågan så tillräckligt att den kunde blifva föremål för proposition i vidsträcktare mån, än i den delen som rörde skollärarnes aflöning, hvarom framställning ock gjordes till Riksdagen. Om Kongl. Maj:t emellertid, på grund af komitéens betänkande, ansett sig kunna göra proposition, hade han dock icke saknat ett stöd deruti, vare sig han godkänt majoritetens eller minoritetens förslag. Till den förra hörde män med icke blott stor ryktbarhet inom landet och som voro allmänt kända för sin vetenskapliga bildning och sina utmärkta kunskaper, utan äfven personer med verkligt europeiskt anseende. Till de sednare kunna vi räkna Tegnér, Berzelius och Agardh, till de förra, Sparre, Weigel, Franzén, Lefrén, von Hartmansdorff m. fl. Om åter Kongl. Maj:t då hade velat stöda sig endast på minoriteten, så finna vi der

sådana namn som Erik Gustaf Geijer, Järta, Grubbe, Claës Fleming och flera andra med stor vetenskaplig ryktbarhet. I jämförelse med förefaller det något anspråkslöst, då Herr Departementschefen nu framträder med en reservant under armen och en annan litet bakom sig, utan att man i hans diktamen till statsrådsprotokollet får veta något särdeles upplysande i afseende på det blifvande förslaget och än mindre kan vinna några upplysningar derom i Kongl. Maj:ts proposition.

Följden af det behandlingssätt frågan nu erhållit är den, att nu endast föreligga oss några få grunder för skolans blifvande organisation jemte en normalstat. Den sednare skulle naturligtvis prövas just med stöd af dessa grunder, men om de icke innehålla något bestämdt, om de icke äro af beskaffenhet att gifva oss någon klar föreställning om, huru de blifvande skolorna komma att verka, så faller det af sig sjelft, att icke normalstaten kan af oss gillas, ehuru det egentligen är öfver den, som Kongl. Maj:t velat inhemta Riksdagens beslut.

För att något vidare fortsätta denna frågas historik, så torde jag få erinra derom, att Kongl. Maj:t, efter det den af mig förut omtalade skolkommittén år 1828 afgifvit sitt betänkande, utsatte en tid ända till September månad 1832, under hvilken myndigheterna hade tillfälle att inkomma med sina anmärkningar öfver detta betänkande. Sedan dessa inkommit, öfverlemnades det åt den andra skolrevisionen att taga i öfvervägande, så väl komitérades betänkande som alla deröfver afgifna anmärkningar samt att slutligen inkomma till Kongl. Maj:t med förslag i ämnet, hvarpå äfven detta skolrevisionens betänkande blef underkastadt konsistoriernas hörande, innan 1839 års cirkulär utfärdades. Det är klart, att en så vidlyftig omgång numera icke är nödvändig, emedan frågan sedan den tiden är i viss mån utredd, och emedan det icke kan blifva fråga om en så fullständig omskapning af skolorna som då. En något större undersöknings- och betänketid, än nu varit medgifven, anser jag dock alldeles nödvändig.

Hvad nu Utskottets betänkande beträffar, så tror jag, att Utskottet gjort sig större besvär än som ålegat detsamma, och gått längre, än Kongl. Maj:t i sin proposition afsett. Om vi läsa denna proposition, så innehåller den endast fyra punkter. I den första af dessa behandlas normalstaten, i den andra frågan om rektorernes löner, i den tredje hufvudsamman af kostnaden för hela elementarundervisningen och i den fjärde kostnaden för pedagogier och folkskolor.

I den första af dessa punkter, har Utskottet förmodligen sökt anledningen till hela sitt betänkande, då punkten lyder så, att "rikets allmänna elementarläroverk skola till antal, omfång och belägenhet utgöras af dem, hvilka äro angifna i det förslag till normalstat, som är infördt i ofvannämnda statsrådsprotokoll". Alla dessa frågor om skolornas antal, omfång och belägenhet innefattas emellertid i sjelfva normalstaten, och Kongl. Maj:t har således icke efter min tanke begärt Riksdagens beslut eller utlåtande i annat hänseende, än just om Riksdagen ville antaga denna stat, sådan den bestämmer skolorna till antal, omfång och belägenhet, och ingenting vidare. Det är så

mycket omöjligare, att Kongl. Maj:t kan hafva af Riksdagen äskat något annat, som på första sidan i Kongl. Maj:ts proposition förekommer den förklaring, att Kongl. Maj:t godkänt det inom Ecklesiastik-departementet uppgjorda förslag till grunder för en i vissa delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk. Det är visserligen sannt, att Riksdagen någon gång pröfvat och besluter i frågor, rörande hvilka Kongl. Maj:t redan fattat sitt beslut, nemligen antingen i sådana, som till följd af grundlagens bud ligga under Riksdagens beslutanderätt, eller ock sådana, i hvilka enligt § 89 Regeringsformen Konungen till Riksdagen öfverlåter att gemensamt med sig besluta, oaktadt grundlagen berättigar honom att ensam derom afgöra. I dessa sednare fall måste dock ärendet beredas enligt § 87 Regeringsformen såsom lagfråga, hvilket här naturligtvis icke är ifrågasatt. Då jag därför tror, att Kongl. Maj:t icke har äskat af Riksdagen något utlåtande öfver alla de punkter, som här blifvit föremål för framställning af Särskilda Utskottet, så kan jag för min del icke annat än yrka, att såväl första som alla de följande sjutton punkterna i Utskottets förslag, hvilka icke röra normalstaten, måtte läggas till handlingarne. Det kan dock uti dessa förekomma en eller annan framställning, som gör det tvetydigt, huruvida ett sådant läggande till handlingarne kan ega rum, nemligen uti de punkter, der Utskottet föreslagit aflåtandet af en skrivelse till Kongl. Maj:t. I dessa fall, om Herr Talmannen i dem anser ett enkelt läggande till handlingarne icke vara förenligt med våra former, måste jag yrka afslag. Nu inskränker jag mig till att yrka, det så väl denna som följande punkter må läggas till handlingarne, och förbehåller mig att, för den händelse ytterligare öfverläggning om dem förekommer, få uttala den mening jag i hvarje särskildt fall hyser.

Grefve af Ugglas: Jag har begärt ordet, icke för att ur pedagogisk synpunkt granska det föreliggande förslaget, ty dertill saknar jag naturligtvis förmåga, utan för att uttala mitt bekymmer deröfver, att vi i en fråga af sådan vikt som denna, och om hvilken flertalet af representanter hafva svårt att bilda sig en själfständig mening, skola nu i riksdagens sista timma fatta beslut med så liten ledning för vårt omdöme, som den vi nu hafva. Se vi först och främst till Kongl. Maj:ts proposition, så finna vi i flera af de förslag, som der blifvit framlagda, att Kongl. Maj:t och särskildt Departementschefen icke ansett dem uttrycka det för undervisningen bästa och nyttigaste, utan att många af dem framträdt såsom en förmedling mellan olika, sins emellan stridande postulat. Ser jag åter på Utskottets betänkande, så finner jag, att snart sagdt hvar och en af Utskottets ledamöter i mer eller mindre viktiga delar hyst olika meningar, och hvad oss öfriga beträffar, så torde jag icke hafva orätt, om jag säger, att flertalet icke i närvarande stund kunnat bilda sig en fullt bestämd mening om huru denna fråga bör lösas. Derföre förefaller det mig, som om frågan ännu icke hunnit den mognad, utan hvilken ett godt beslut icke kan fattas, och är detta förhållandet, så anser jag det icke vara rätt af Riksdagen att nu bestämma i en sak, som är så viktig som denna och kan hafva en så stor inverkan på vår ungdoms

framtida daning. Jag kan dessutom icke fatta huru det nu skulle vara ens möjligt att åstadkomma ett godt beslut. Det skulle snart sagdt gränsa till underverken, om man med de många olika meningar, som nu äro rådande, skulle kunna uti behandlingen af alla dessa punkter komma till något helt och sammanhängande resultat. Ganska säkert skall majoriteten vexlande kastas än åt den ena uppfattningen än åt den andra, och enda möjligheten att få ett godt och helgjutet slutresultat vore att till sist återremittera frågan till Utskottet, på det att detta då måtte taga kännedom om alla de gjorda anmärkningarne, men en sådan åtgärd kan icke vidtagas vid denna tidpunkt af riksdagen. Det är af denna orsak, som jag för min del icke vågar ingå i bedömandet af de många viktiga och svåra frågor, som stå i sammanhang med denna sak, utan önskar ett uppskof. På ett sådant uppskof skulle alla vinna. Det är nemligen alldeles klart, att när man vet, att en dylik fråga står på dagordningen, så skall under tiden till nästa riksdag såväl inom pressen som bland sakkunniga personer komma att föras en liflig polemik i frågan, hvarur så småningom ett riktigt omdöme kan utgå, och hvarigenom Kongl. Maj:t kan erhålla ledning vid afgifvandet af sitt förslag. Den föregående talaren har betonat, att detta förslag af Kongl. Maj:t så hastigt tillkommit. Jag tror ock, att det utgjort föremål för undran hos många, att det varit möjligt för Kongl. Maj:t att, så kort efter det komiterade afgifvit sitt betänkande, kunna fatta sin sjelfständiga, dertill i många delar från komiterades förslag afvikande öfvertygelse och i öfverensstämmelse dermed afgifva förslag till Riksdagen. Naturligt har ock varit att, till följd af denna hastighet, Kongl. Maj:t icke kunnat annat än i ganska inskränkt mån rådföra sig med personer, som med dessa ämnen varit närmare förtrogne.

Då jag således ansett att frågans slutliga pröfning bör uppskjutas till nästa riksdag, bör enligt min åsigt hela betänkandet *för närvarande* afslås, men då det, efter hvad jag förnummit, torde vara rätta stället att framkomma med bestämdt yrkande i detta hänseende vid 27:de punkten, der normalstaten förekommer, vill jag till dess uppskjuta att framlägga förslag till det beslut i hufvudsak, som jag önskar att denna Kammare måtte fatta. Jag ber att få lägga Herrarne på hjertat, att det är af mindre vikt, om denna fråga under ett eller annat år uppskjutes, än om vi införa i vår uppfostringsmetod något, som sedermera under många år kan utöfva ett mer eller mindre menligt inflytande.

Jag anhåller om afslag på den föredragna punkten.

Herr von Koch: Det torde kanske förundra eder, mine Herrar, att jag, som icke tillhör fackmännens antal, i denna fråga begärt ordet och vågar yttra något i pedagogiskt afseende. Jag har likväl egnat bortåt tjugu år af mina från embetsmannagöromål lediga stunder åt skolbestyr, och om jag också icke sjelf praktiserat som skolkarl, har jag åtminstone varit i tillfälle att för frågan få ett varmt intresse, som jag både genom uppoffring af tid och enskilda medel sökt ådagalägga. Den särskilda anledning, hvarför jag här nu vill yttra mig, är den, att jag troligen intager en ställning, som, om den också icke

är alldeles *unique*, åtminstone visserligen icke är flertalets i Kam-maren.

I anledning af de formela anmärkningar, som den föregående talaren framställt, vill jag till en början endast säga, att jag öfverlemnar deras egentliga besvarande åt Herr Departements-chefen och ordföranden i Särskilda Utskottet, hvilka, efter hvad jag tror mig veta, hafva anmält sig till ordets erhållande. Jag kan dock icke underlåta att yttra, att det förefallit mig besynnerligt, att just den föregående talaren framkommit med den anmärkningen, att man icke ännu skulle hafva haft tillräcklig tid att egna åt en så vigtig fråga som den föreliggande. Jag undrar hvad vi allesamman skulle säga, om den invändningen skulle framställas, när det betänkande angående grundskatterna, hvilket, såsom jag tror mig veta, i dag skall bordläggas, förekommer till afgörande. *Det* är också en vigtig fråga, men den förekommer senare till afgörande, fastän den tidigare blifvit remitterad till Utskott än denna fråga, som, ehuru Kongl. Maj:ts proposition är afgifven den 30 Januari, dock icke ankom till Riksdagens kansli förr än den 22 Februari och först några dagar sednare hänvisades till det Särskilda Utskottet. Anledningen, hvarför grundskattefrågan icke förr kunnat inkomma till pröfning, är emellertid naturligtvis att söka i de många olikartade göromål, hvarmed Stats-*Utskottet* varit öfverhopadt.

I förbigående tager jag mig också friheten erinra derom, att, om också denna fråga, på sätt den förste talaren erinrat, icke nu rönt samma vidlyftiga granskning, som 1825 års skolkomité's arbete, så beror väl detta derpå, att det är en ofantlig skilnad mellan, å ena sidan, de ändringar som nu föreslås och, å andra sidan, icke blott de ändringar, som af den illustra majoriteten i 1825 års komité tillstyrktes, utan äfven de betänkligheter, som framställdes af den lika illustra minoriteten i samma komité. Just den omständigheten, att så utmärkte män befunno sig i minoriteten, gjorde naturligtvis valet särdeles svårt och att man dervid ville undvika att förhastna sig, ett val som för öfrigt var så svårt, att några af de mest illustra medlemmarne af komitéen, hvilka till en början tillhört minoriteten, slutade med att blifva varma anhängare af majoritetens åsichter och att arbeta i den riktning, som majoriteten uttryckt sig. Dessa ledamöter voro nemligen *Johan Olof Wallin* och *Erik Gustaf Geijer*. Dessutom, just dertfore att denna fråga blifvit i förra tider så förträffligt behandlad af dessa utmärkte personer, af dem blifvit så noggrannt pröfvad och sedermera under de sednare åren idkeligen varit föremål för Kongl. Maj:ts och Riksdagens omsorg, står nu denna fråga på en helt annan punkt än hvad den gjorde efter det 1825 års komité för Kongl. Maj:t framlagt sitt arbete.

Jag skall nu vidröra min särskilda ställning i frågan. Jag är tyvärr så gammalmodig och så intagen af de idéer, som jag fick då jag först egnade min uppmärksamhet häråt, att jag ännu gillar de åsichter, som omfattades af majoriteten i 1825 års skolkomité, af dessa män, som med snillets blick förenade den mognade erfarenheten. Den förste talaren har redan omnämnt några af de män som suto der. Jag har framför mig komitéens betänkande, så att jag kan komplet-

tera hans uppgifter för att dermed visa, hvilka män det var, som *då* brottades med hvarandra. De voro, förutom Hans Kongl. Höghet Kronprinsen såsom ordförande, Claës Fleming, vice ordförande, C. von Rosenstein, B. F. Sparre, Hans Järta, A. C. af Kullberg, C. E. von Weigel, C. F. af Wingård, E. Tegnér, J. O. Wallin, J. P. Lefrén, P. von Afzelius, N. M. af Tannström, A. von Hartmansdorff, C. P. Hagberg, J. Berzelius, S. Grubbe, E. G. Geijer, C. Agardh, A. V. Lindfors, S. P. Ågren, A. Fryxell, L. M. Enberg och Josef Wallin. Såsom jag redan yttrat, hyllar jag ännu de åsigtter, som denna komité's majoritet uttalat, och hvars egentliga resultat blifvit de försök som anställt med Nya elementarskolan i Stockholm, vid Carlberg och vid den Hillska skolan å Barnängen. Att dessa försök icke utslagit så, som de skulle hafva gjort, om de grundsatser, hvilka uttalats af komitéens majoritet, hade blifvit tillämpade af personer, som varit fullt genomträngda af åsigtternas sanning och nytta, är icke så underligt. Man nödgades då söka sina flesta verktyg, lärarne, bland personer som voro uppfödda och intagna af de gamla idéer, som de insupit vid trivialskolorna och gymnasierna; men jag tror emellertid, att dessa skolor, oaktadt de haft att kämpa mot stora svårigheter, utträtt icke så litet. Utom den antydda värsta af alla svårigheter, att man nödgades använda personer, som voro afvoga emot sjelfva grundsatserna, funnos nemligen äfven andra. Den ena af de nyssnämnda skolorna, hvilken var af enskild natur, möttes af en som var tillräcklig för att störta densamma, oaktadt de uppoffringar till ett belopp af 140,000 R:dr som af svenske och en utländsk man för skolan gjordes. Skolan föll, derföre att de vid densamma anställde lärare icke kunde erhålla den lilla fördelen att få liksom vid andra räkna *dubbla* presterliga tjänsteår. På en tid, då lärarelönerna voro små och enda utsigten för dem, som egnade sig åt skollärarekallet, var att sedermera söka sin utkomst på den presterliga banan, kunde man, då denna skolas lärare icke fingo åtnjuta den nyssnämnda fördelen, icke bibehålla de utmärktaste lärarne, deribland den, till erkännande af hvars förtjenster om skolväsendet representationen nyligen lemnat hans enka ett bevis. Jag menar Björling, som för sin framtids skull nödgades lemna sin plats som rektor vid Hillska skolan. Man har på offentliga läraremöten tillåtit sig att säga, att en annan af dessa skolor alldeles misslyckats. Att döma af referaten i tidningarne saknas dock derför allit bevis och jag protesterar deremot, då jag har någon erfarenhet af Nya elementarskolan, dels deraf att jag der låtit uppfostra åtskilliga af mina söner, dels också på den grund att jag vet, att detta skolsystem varit så pass godkändt, att man behöft och jag tror ännu behöfver flera års föregående anmälan för att få tillträde till denna skola, och att det upprättats flera enskilda skolor bredvid elementarskolan efter samma system, der det också varit mycket svårt att komma in. I afseende på resultatet af Hillska skolans sextonåriga verksamhet åter vågar jag påstå, att det knappt finnes eller funnits någon skola, som på så kort tid i så stort antal danat personer, utmärkta, om jag undantager den presterliga banan, inom nästan alla grenar af embets- och industriel verksamhet. Utom det att vi på statsrådsbanken se tre af denna skolas elever, så räknar

denna Kammare, om jag icke mins orätt, bland sina medlemmar sex till åtta af samma skolas alumner, af hvilka en och annan med heder skulle fylla sin plats i Statsrådet. Nya elementarskolan saknar icke heller sin representant inom Statsrådet, och Högsta Domstolen räknar bland sina ledamöter 3 elever från dessa 2 skolor. Kongl. flottans befäl, Riksbankens styrelse, Stockholms och Göteborgs köpmans-korpser hafva vardera funnit åtminstone ett par af sina utmärktaste medlemmar bland dessa 2 skolors elever. Vid sådant förhållande tror jag, att man haft orätt, då man sagt att detta skolsystem misslyckats. Hvad jag i synnerhet fäster mig vid i detta system är ämnesläsningen, den *frä* flyttningen och klassväsendets afskaffande. Jag måste erkänna, att jag icke älskar *klass*väsendet mera inom skolan än inom samhället. Klassväsendet tillämpas i allmänhet så, att det blifver en slags *Procrustesbädd*, på hvilken man söker på samma tid lära den mindre och mera utbildade och den mindre och mera begåfvade ynglingen samma pensum och detta genom *en* lärare, som förutsättes känna och kunna undervisa i många ämnen, såsom det i 19:de århundradet fordras.

Här hafva vi troligen alla fått oss tilldelade en skrift af en person, som sökt göra sig och oss reda för de bedröfliga följderna af skolsystemet, sådant som det hittills i allmänhet blifvit tillämpadt. Jag alluderar på hvad Professor Kjellberg meddelat oss. Det är dock skäl att kontrollera hans uppgifter. Jag tror mig icke böra försumma det goda tillfälle dertill, sakkunnigheten här lemnar; ty det är verkligen beklagligt, om det är såsom han säger: *att* ett stort antal, och ett antal, som allt jemt är i tillväxt, af vår ungdom är besvärad af sjukdomssymptomer, dels hvitsot, dels närsynthet, hvilka han tillskrifver detta system; *att* systemet verkar förstörande på mängden ynglings själsutveckling och bereder en mogenhet, som ofta slutar på dårhuset; *och att* man för närvarande i skolan af gossen, som befinner sig i en mindre kraftfull ålder, fordrar två å tre gånger så mycket dagligt arbete, som författaren sjelf tror att medlemmen af studentkorpsern i Upsala i allmänhet använder på studier. När jag läste detta sistnämnda, blef jag verkligen förvånad, ty jag fann hvilken försämring i helsotillståndet och fliten i studier måtte hafva inträffat, sedan jag för 50 år sedan lemnade universitetet. I medeltal skulle studenten nemligen läsa endast 4 å 5 timmar på dagen. Vill han hafva frisk luft, är det knappt han orkar gå, utan han måste åka i droska. Om detta är förhållandet, så tror jag verkligen, att det är hög tid på att utan uppskof taga itu med denna fråga.

Jag har icke hoppats att nu genomdrifva de åsigtter, som jag hyllar, och om jag sluter mig till de åsigtter, hvilka Utskottet vill frambära till Kongl. Maj:t, så sker det, emedan dessa åsigtter gå i den riktning, hvilken jag anser vara den rätta. Jag tror nemligen, att de åsigtter, som omfattats af *majoriteten* i den sista skolkomitéen äro kulminationen på den reaktion, som inträffat efter det 1825 års skolkomités betänkande afgafs, och det är ur denna synpunkt, som jag helsar det närvarande tillståndet med glädje, ty i allmänhet, säger engelsmannen, förbättras sakerna först, sedan de kommit till sitt värsta "*when things come to their worst, they mend*".

Det stora felet och hufvudorsaken till de öfverklagade olägenheterna är, såsom jag äfven vid föregående tillfällen tagit mig friheten yttra, mängden af de *språk*, som man fordrar att våra stackars svenska barn skola *försöka* lära sig. Jag säger *försöka*, ty i allmänhet endast försöka de lära allt, men sluta med att kunna intet. I *statens* skolor, der man icke är i tillfälle att lemna den undervisning i lefvande språk, som är den naturligaste, som vi också funnit vara det bästa, då vi i språkundervisning experimenterat med våra egna barn — att språket kommer in genom *örat* — tror jag, att man icke borde åtaga sig att lära ynglingarne mera än modersmålet och *ett* främmande språk, *men detta väl*. Det är min öfvertygelse, grundad på någon erfarenhet i det fallet, att den som väl kan modersmålet och *ett* språk dessutom, kan på en tid af två till sex månader lätt lära sig äfven ett annat språk, om han dertill får ett starkt motiv. Man lär sig dock aldrig att prononcera *vissa* språk utan att lära *uttalet* tidigt, och därför vore det väl, om till det första språket i skolorna valdes ett sådant, hvars prononciation man aldrig lär sig riktigt om man icke lär sig den i sin barndom, t. ex. det engelska. Man citerar ofta exempel från England angående latinläsningen, men så vidt jag varit i tillfälle att undersöka förhållandet, är det icke den omständigheten att engelsmännen lära sig latin, som gör dem utmärkta, utan hvad som hittills individualiserat hela den engelska nationalkarakteren är, att engelsmännen icke försöka lära sig många ämnen, men lära väl det de lära. Sålunda drifves vid det ena universitet latin och grekiska, samt vid det andra matematik. Väsentligt, hvad undervisningen beträffar, är ock, att ungdomen icke genom ett odrägligt examensväsende får afsmak för att lära och kastar böckerna under bordet utan att vidare se på dem, när den lemnat skolan eller universitetet. Felet hos universiteten i England — att de meddela en alltför ensidig bildning — är dock just det som gifvit prägeln åt hela den engelska nationalkarakteren. Folket tager sina exempel från lorderna, och när dessa med sin ensidiga bildning i allmänhet taga sig väl fram, har det blifvit en allmän egenskap hos engelsmännen, att hvad han börjar med, det skall han också sluta med, vare sig i förtjenster eller fel, godt eller ondt. Hos oss åter äro vi alla mångslöjdare, stöpta i samma form, och vi blifva det allt mer och mer, ju mera man vill reglementera och föreskrifva hur allt skall läras allestädes och af alla. Följden af dessa reglementen som vi hafva har också blifvit, att en numera död engelsk ministers då sir Edmund Lyons, skämt hotar blifva en sanning. Han yttrade: "Damn these Swedes, they are all like sheep, their is no recognising one from another", (det är fördömdt med de svenskarne; de likna en fårscock och det är icke möjligt att skilja den ena från den andra). Hade man i stället fria flyttningar inom läroverken med små kurser, och vore det lemnadt hvar och en fritt att gå fram på den väg han lättast kunde, (dock naturligtvis med tillbörlig uppsigt att icke utvecklingen blifver *alltför* ensidig), och utbilda sig i det, hvarför han har anlag, då skulle lusten för studier fortfara och detta, lusten och förmågan att inhemta kunskaper, tror jag är hufvudsaken och icke

quantiteten af de i allt fall ringa kunskaper, som man medför från skolan.

Man har här på sednare åren klagat öfver de ständiga förändringarne i skollagen, men så ofta man inslagit på en orätt väg, måste man göra ändringar, intill dess man kommit till det rätta. All *centralisation*, alla försök att inskränka *oskyldig naturlig* frihet misslyckas öfverallt i allt. Sådana försök har icke i längden något folk i något tidevarf kunnat tåla. Vi vilja hafva frihet i allt: liksom vi önska frihet i handeln, önska vi äfven frihet i undervisningen, att ungdomen icke må blifva förslappad till kroppen eller till själen. Här blifver lika litet ro i *skolväsendet*, innan man afskaffat dessa bestämda pensa på en viss tid, som det i Frankrike blifver ro för revolutioner, förr än centralisationen i *styrelsen* der blifvit afskaffad. Centralisationen uppblomstrar i allmänhet, när utmärkta personligheter, som stå öfver alla andra i de flesta afseenden, komma i spetsen för affärerna. Dessa män tro sig förstå allt, penetrera, förutse alla fall, liksom den gamla kasuistiska "Preussische allgemeine Landsrecht" eller ministären *Guizot-Villemain-Cousin*, som i lärdom var den utmärktaste af ministärer, men just derföre att den enligt sina doktriner ville reglera, reglementera för hopen, gjorde sig hatad och påskyndade 1848 års stats-hvälfning. Då jag 1844 vistades i Paris och tillsporde en annan lärd, lärare vid polytekniska skolan, om denna lysande ministers regerings-system, svarade han: "C'est' la pedantocratie".

Om jag för närvarande i första punkten understöder Utskottets betänkande, så är det derföre, att jag finner att Utskottet lättat på åtskilliga tyngder, hvilka jag tror nu belasta våra skolor. Utskottet har lättat på *latinläsningen* och trots att man icke bör sträfva till ett mål, som erfarenheten visat att man nästan aldrig uppnår; Utskottet har vidare minskat, om än icke, såsom jag skulle hafva önskat, alldeles borttagit *hemlexorna*; och Utskottet har slutligen vidtagit äfven åtskilliga andra förändringar, om hvilka jag dock nu för närvarande icke skall yttra mig, men hvarom jag, då de särskilda punkterna förekomma, torde taga mig friheten att anföra något. För närvarande kan jag, som sagdt, icke annat än yrka bifall till första punkten.

Herr Widén: Den fråga, som nu föreligger, är utan tvifvel en af de allra viktigaste. Den rör det uppväxande slägtets uppfostran; den rör landets framtida bildning. Ingenting bör försummas för att göra ungdomens uppfostran så ändamålsenlig som möjligt; ingenting bör uraktlåtas för att fullkomna vårt undervisningsverk. Men å andra sidan måste man också härvid iakttaga stor försigtighet, så att icke alltför raska och alltför genomgripande förändringar göras, och framförallt icke sådana förändringar vidtagas, som leda ifrån, men icke till målet, försämra, men icke förbättra. För min del kan jag icke finna, att nödig försigtighet blifvit iakttagen i detta förslag, ej ens i dess första punkt, hvilken nu utgör föremål för öfverläggningen. I denna punkt är fråga om sättet att minska den öfver-ansträngning, hvaröfver man klagat, och hvars tillvaro, synnerligast läroverkens högsta klasser, jag icke helt och hållet vill förneka

Såsom botemedel föreslås, att antalet af samtidigt i klass lästa ämnen skall inskränkas. I och för sig är detta förslag ganska antagligt, om jag ser bort från det sätt, hvarpå detta skall utföras; men ser jag till huru utförandet skulle ega rum, kan jag icke annat än uppfyllas af de största betänkligheter. Här föreslås, att för de ynglingar å klassiska linien, som i de öfversta klasserna läsa grekiska (linien A), undervisningen i tyska språket och naturvetenskap, som hittills fortgått till och med sjette klassen, skall afslutas i femte klassen, att för dem, som icke läsa grekiska (linien B), samma anordning skall vidtagas i afseende å tyska språket, samt att i de öfre klasserna å den reala linien naturalhistoria skall uteslutas. Redan Utskottet har icke funnit denna anordning nöjaktig, utan har ansett att ynglingarne, om de under de fyra sista åren af sin skoltid icke finge läsa tyska språket, skulle så glömma det, att de vid ankomsten till universitetet icke vore i tillfälle att tillägna sig den litteratur på tyska språket, som är nödig för deras studiers fortsättande. Utskottet har derföre antydtt, att något borde göras, på det insigterna i tyska språket icke blefve alltför mycket förglömda, i hvilket afseende Utskottet omförmält, att lärjungarne kunde få sig ålagdt att understundom verkställa öfversättning från tyska till svenska, i stället för att författa uppsatser på det sednare språket. Härvid får jag likväl bland annat erinra derom, att Utskottet icke gittat visa, hvilken lärare, som skulle kunna leda dessa öfningar. Vill man, att läraren i svenska språket skulle sysselsätta sig dermed, så är att bemärka, att man icke allestädes kan påräkna, att han skulle vara nog hemmastadd i tyska språket för att göra dessa öfningar fullt gagneliga. Vill man åter, att öfningarne skulle handhafvas af läraren i tyska språket, torde det vara att befara, att han, upptagen af *sin* lärareverksamhet, icke dertill har tid. Vidare har Utskottet ansett, att undervisningen i naturvetenskapen borde utsträckas till de öfre klasserna, men Utskottet har dervid stannat i samma rådlöshet och icke funnit någon plats för studiet häraf i de högre klasserna, hvilket visar sig deraf, att Utskottet icke vågat föreslå någon slutpröfning i detta ämne för linien A. Utskottet har synbarligen icke vetat huru det skulle låta sig göra att bereda ynglingarne tid uti läsordningen att sysselsätta sig med naturvetenskapen. Denna, efter min uppfattning, felaktiga anordning har sin grund uti en annan icke mindre felaktig, eller deri, att det föreliggande förslaget alltför mycket inskränker språkstudiet i de nedre klasserna. Man tyckes här hafva utgått från den åsigt, att det icke vore lämpligt att begynna med språkstudier förr än vid mera försigkommen ålder. Såvidt jag kunnat erfara bör ett motsatt förhållande ega rum, ity att språkstudiet jemförelsevis lämpar sig bättre för den mindre försigkomna åldern, men realstudiet deremot mera för den mognare åldern. På huru kort tid lär sig icke ett barn modersmålet, och huru lätt förvärfva sig icke de barn, som uppfostras i familjer, der främmande språk talas, färdighet i dessa. Och jemför man den möda som de vid mera försigkommen ålder derpå behöft nedläggas, skall det befinnas, att i förra fallet ansträngningen varit ganska ringa. Nu har man dock velat inskränka språkstudiet i de lägre klasserna

till minimum, så att der uti de tre nedersta blott ett språk, förutom modersmålet, skulle förekomma. Men följderna blefve naturligtvis den, att språkstudierna, i synnerhet på den klassiska linien, måste utvidgas i de högre klasserna, hvaraf åter betingas en inskränkning i realstudierna i samma högre klasser. Det må medgifvas, att med den nuvarande skolordningen språkundervisningen i de lägre klasserna fått något för rymlig plats, men här åter har man gått alldeles för långt uti dessa klasser i att inskränka språkstudierna, hvaraf åter följt, att man icke kunnat finna behöfligt rum för realstudier uti de högre, der de med mesta framgång och minsta ansträngning kunna idkas, samt att man, då man skolat förekomma öfveransträngning, såsom Utskottet ökat densamma för dessa högre, redan förut öfveransträngda klasser.

Alltså och ehuru Utskottet nu gjort försök till en förbättring i det framlagda förslaget, då det hemställt om en underdånig skrifvelse, deri skulle i synnerhet framhållas angelägenheten att bibehålla något af de naturvetenskapliga studierna äfven inom de högre klasserna, nödgas jag likväl skilja mig från Utskottet och yrka helt afslag å punkten, alldenstund nämnda förbättring icke utan ungdomens öfveransträngande genom en alltför forcerad hemläsning m. m. kan förenas med förslaget i öfrigt.

Herr Statsrådet Wennerberg: De talare, som i denna fråga yttrat sig, hafva, med undantag af en, uttalat sig emot Kongl. Maj:ts förslag. Under större delen af den förste talarens anförande hade jag ej tillfälle att vara närvarande och kan således till besvarande icke upptaga några andra af hans anmärkningar, än dem, som förekommo i slutet af hans yttrande. Jag anser mig också nu helt kort höra vidröra hvad den siste talaren anförde, enär helt visst under diskussionens fortgång tillfälle till en närmare granskning deraf lemnas mig, då denna punkt kommer att särskildt behandlas.

Angående den förste talarens yrkande, att de 17 första punkterna uti Utskottets utlåtande utan vidare må läggas till handlingarne, torde jag blott behöfva påminna Kammaren om hvad Riksdagens underdåniga skrifvelse af den 13 Maj 1870 i dess sista rader innehåller, för att det mindre grannliga i ett sådant förfarande skall inses; der begäres nemligen att Kongl. Maj:t ville "underställa Riksdagens pröfning de förslag till förändringar i nu gällande stadga, öfver hvilka Kongl. Maj:t kunde finna nödigt att inhemta Riksdagens yttrande". Der står *yttrande*, icke *beslut*, ty om nödvändigheten att inhemta det sednare behöfde väl Kongl. Maj:t icke få någon påminnelse, enär ett Riksdagens beslut i denna fråga måste röra läroverkens *stat* och grundlagsenligt af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt fattas. Kongl. Maj:t har således här, liksom i många andra viktiga frågor, åt Riksdagen lemnat tillfälle att *yttra sig* angående de punkter, om hvilka Kongl. Maj:t ansett det vara af vigt att höra Riksdagens mening, och detta i full öfverensstämmelse med hvad Riksdagen själf önskat.

Här har vidare blifvit sagdt, att det vore alltför svårt att i en så vigtig fråga som denna kunna efter en så kort tids förberedelse

Fatta ett moget beslut, helst meningarne tycktes vara mycket delade. Mine Herrar! Behandlingen af undervisningsfrågan har alltid pågått och pågår ännu i många länder under den starkaste meningsbrytning, och detta icke så, att man får tänka sig kring den ena meningen de okunnige och kring den andra de insigtsfulle, ej heller fackmän ställde emot icke fackmän, utan så, att ofta de i undervisningsfrågan såväl som i andra dithörande frågor mest hemmastadde ställa sig emot hvarandra. Jag behöfver icke erinra om den strid, som i detta hänseende egt rum i Norge och Danmark, som utkämpas i Frankrike och nu tyckes blossa upp i Tyskland; jag hänvisar blott till hvad som förut skett hos oss sjelfva: huruledes de mest framstående män, landet egde, 1825 ställde sig gent emot hvarandra när denna fråga af dem behandlades, och huru alltsedan vexlande meningar gjort sig gällande, oftast på rätt goda skäl eller åtminstone på grund af väl iakttagna faktiska förhållanden. Det är någonstädes sagt i komiterades betänkande, att "frågan om läroverkens organisation är företrädesvis en praktisk fråga, vid hvars lösning hvarje steg måste grundas på en vunnen erfarenhet" — och denna sanning är sådan, att icke många skola våga att träda upp mot densamma. Men just i denna sanning ligger grunden till meningarnes mängd och skiljaktighet. Hvad nu meningsskiljaktigheten vid *detta* tillfälle beträffar, så synes den mig verkligen vara långt mindre än man tyckes vilja antaga. Riksdagen har till Kongl. Maj:t ingått med en skrifvelse, i hvilken den uttryckt åsikter, som blifvit af Departementschefen ansedda såsom riktiga, utaf Kongl. Maj:t sedermera gillade, utaf Utskottet till största och väsendtligaste delen lemnade utan anmärkning och i flere af de reservationer, som åtfölja utskottsbetänkandet, tagna i försvar. Sällan torde en sådan enighet i en viktig fråga vara att finna. Detta oaktadt har dock yttrats, att det skulle vara önskligt att få frågan uppskjuten till nästa riksdag för inhemtande af ytterligare upplysningar och vinnande af större enighet i åsikter. Skulle den derigenom blifva mera utredd, vore det visserligen allt skäl att instämma i en sådan önskan; men för min del tviflar jag på att detta skulle blifva förhållandet. Upplysningar saknas ingalunda i komiterades betänkande; ytterligare upplysningar, gifna måhända till öfverflöd, kunna lätt bringa oreda i stället för motsatsen. Uti ingen fråga, som är af vikt, har man att vänta öfverensstämmelse mellan alla, och särskildt i denna fråga har väl fullkomlig enighet i åsikter aldrig funnits och skall troligen aldrig komma att finnas. Den är dertill alldeles för mycket beroende på den olika graden af bildning så väl hos den enskilde som hos de olika samhällsklasserna, och den inträder ständigt i nya stadier, och underkastas nya fordringar. En skolstadga af den beskaffenhet, att den icke redan för den närmaste framtiden rarfvade förbättringar i ett eller annat, är derföre ett ideal som man råfångt afvaktar. Skulle Riksdagen finna för godt att, i öfverensstämmelse med hvad den andre talaren yrkade, uppskjuta frågan till nästa riksdag, komme, så vidt jag rätt kan bedöma saken, samma förslag att ånyo framläggas, och ett nytt betänkande att afgifvas från ett Utskott, som troligen till en del bestode af andra ledamöter

än det nuvarande Utskottets, och jag tviflar på att det nya betänkandet skulle bidra till att reda saken, utan tvärtom, vid jämförelse med det förra, göra det för de flesta betydligt svårare att fatta ett beslut. I denna viktiga fråga, likasom i många andra, torde dessutom icke hvar och en vilja göra anspråk på att kunna sätta sig in i alla dess detaljer. Icke lärers t. ex. vid frågan om grundskatterna eller om myntkonventionen med fog kunna påstås, att dessa frågor icke böra afgöras, förr än hvar och en, på grund af egen mogen öfverläggning, kommit till ett själfständigt fattadt resultat.

Jag ber nu att få öfvergå till det, för hvilket jag egentligen begärt ordet, nemligen till en granskning af den omfattande reservation, som en ledamot af denna Kammare vidfogat Utskottets betänkande, och anhåller på förhand om Kammararens ursäkt, om jag dervid kommer att upptaga en lång tid. Jag finner mig härtill nödsakad, emedan denna reservation är af den beskaffenhet, att på densamma beror Kongl. Maj:ts förslags vara eller icke vara; ty befinnes reservationen befogad, så *måste* Kongl. Maj:ts förslag anses helt och hållet oantagligt, men är den icke befogad, då först torde det finnas nog skäl att öfvergå till en granskning af förslaget i dess särskilda delar.

Sedan reservanten, sidan 59, yttrat: "Med hänsyn till den grund, hvarpå komiterade byggde med latinet såsom begynnelsespråk och hufvudämne, sedan under lång tid ett modernt språk utgjort begynnelsespråket, kan sättas i fråga, huruvida komiterades förslag lämpade sig för att i oförändrad form framläggas för Riksdagen", så framställes såsom inledning till de följande den allmänna anmärkningen att "Herr Ecklesiastikministern ej ansett sig böra godkänna det förslag till skolstadga och skolorganisation, som i dess helhet af komiterade *eller någon dess ledamot* framställts, utan har i dess ställe *ställt sig på en annan grund* än den, som så väl komiterades förslag som vår nuvarande skollag angifver". Jag vågar förneka detta, och ber att få fästa uppmärksamheten främst derpå, att det är af *vigt*, att här icke sammanblanda *grund* med *anordning*. I fall man gör en sådan sammanblandning, så måste komiterade äfven anses hafva afvikit från den nuvarande skollagens grund och likaså den nu gällande skolstadga från den genom 1849 och 1856 års författningar lagda. Vid den framställning af Departements-chefens undervisnings- och organisations-plan, som reservanten derefter gör, finner han densamma innehålla följande hufvudpunkter: 1) "att ej någon allmän eftergift får ske i den fordran på mogenhet och insigter, som nu ställes på de från elementarläroverket afgående ynglingarne." Så resonnera äfven komiterade; och den gällande skolstadgan, jämförd med den föregående, åsyftade icke heller någon allmän eftergift i afgangsexamen; 2) "att icke något af de för elementarundervisningen nu bestämda ämnen får uteslutas." Detta är således naturligtvis öfverensstämmande med nu gällande stadga och äfven med komiterades förslag; 3) "att ett eller annat ämne såsom biämne afslutas tidigare än i läroverkets sista afdelning." Så sker nu, och så skulle äfven blifva förhållandet, enligt komiterades förslag. 4) "Den klassiska linien skiljes i två linier." Också detta är i öf-

verensstämmelse med nu gällande stadga och komiterades förslag, blott med den skilnaden, att den ena linien kallas A och den andra B och denna sednare blifvit lika uttryckligt ordnad som den förra, efter föreskrifter, till hvilka motsvariga återfinnas så i gällande stadga, som i komiterades förslag. 5) "Kursafslutning, hvarmed förstås den på ett visst lägre stadium af skolan till ett helt bragta sammanfattningen af insigter, erforderliga för en viss grad af bildning, anordnas i tredje och femte klasserna." Om man jemför detta med hvad som yttras uti mitt anförande till statsrådsprotokollet, sid. 31, synes att, der en kursafslutning kan ske, har Departements-chefen ansett den böra ske, och samma äsigt är faktiskt gällande enligt nu varande skollag och återfinnes i komiterades "kursafgründningar." 6) "Sedan båda linierna åtskiljts, beräknas lärokursen för den klassiska linien till fyra och för den reala till tre år, hvadan för fullständigt genomgående af hela läroverket erfordras inalles 9 år för dem som egna sig åt klassiska språk, och 8 år för dem som välja realstudier." Det första är fullt lika med anordningen enligt nu gällande stadga och komiterades förslag, och hvad det sednare beträffar, har det sin motsvarighet i komiterades förslag om en tvåårig real öfverkurs. 7) "Undervisningen i de tre nedre klasserna blifver för alla gemensam, med tyska språket till begynnelsespråk." Tyskan är redan nu begynnelsespråk, och den gemensamma undervisningen i de lägre klasserna finnes antagen i komiterades förslag, ehuru med ett annat språk till grund. 8) "Undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien, och det så, att undervisningen på den reala linien skall skötas af egna lärare och ej hafva någon slags undervisning gemensam med den klassiska linien." Principens riktighet är redan nu erkänd och dess användande af komiterade föreslaget, ehuru, troligen af ekonomiska skäl, steget ej är taget fullt ut. Här har särskiljandet utsträckts till *alla* ämnen på samma goda skäl som förut till *några*. 9) Vidare gör reservanten en sammanställning af de läroverk, som finnas, och dem, som Departements-chefen föreslagit, troligen för att visa, huru de högre reala läroverken gjorts färre och de lägre flera. — (I förbigående vill jag nämna att det för Engelholms pedagogi i reservationen upptagna antal af lärjungar utgör blott $\frac{2}{3}$ af det verkliga antalet.) — Skälen härtill äro hemtade just från den *grund* för läroverkens organisation, som finnes uttalad i Kongl. cirkuläret den 6 Juli 1849, att nemligen elementar-undervisningen borde blifva för båda linierna gemensam i alla de *ämnen* och *kurser*, som för dem äro lika, men skiljd, der dessa äro för dem olika. På denna grund har man sedan dess försökt att bygga det svenska elementarläroverket, och långt ifrån att det föreliggande förslaget härifrån skulle göra ett undantag, torde det för en noggrann granskare vara klart, att det tvärtom åsyftar denna grundäsigts fulla förverkligande. 10) "Slutligen har Departements-chefen föreslagit en normalstat för de särskilda läroverken, genom hvilken lektorernes antal ökats från 176 till 208 och adjunkterne minskats från 474 till 387, utan någon närmare utredning af de särskilda läroverkens olika behof af lektorer eller af ad-

junkter, eller tillkännagifvande af vilkoren för att lektor eller adjunkt skall tillsättas, eller af de ämnen och de klasser, för hvilka behöfves högre vetenskaplig grundläggning för läraren“. “För den som tager i betraktande de punkter, i hvilka talas om läroverkens antal och art, om maximiantalet lärjungar för hvarje klass och om liniernas särskiljande, är det mycket lätt att beräkna, huru många lärare af hvardera slaget äro behöfliga, då ingen anledning finnes att antaga det andra vilkor för de respektive lärarnes tillsättning och tjenstgöring, än de hittills gällande, skulle med tystnad förbigått.

Hvad sedan angår det påståendet, att Ecklesiastikministern icke skulle hafva godkänt något förslag till skolorganisation, som af någon bland komitéens ledamöter blifvit framställt, så ber jag att få såsom svar härå hänvisa till hvad som finnes anfördt, sidan 29, i yttrandet till statsrådsprotokollet angående det förslag, som i komiterades betänkande finnes under bilagan O. 1, 2, nemligen, att detta förslag är “i väsendtliga punkter öfverensstämmande“ med den läroplan, som af mig ansetts för den mest ändamålsenliga. Detta förslag har äfven af komiterade erkänts ega många och betydande företräden, till och med framför deras eget, såsom 1) en fullständigt gemensam undervisning genom elementarläroverkets nedersta klasser, hvarigenom en betydande besparing af lärarekrafter uppkommer; 2) en sådan modifikation af läroplanen, som utan väsendtlig rubbning af elementarläroverkets närvarande organisation låter sig genomföras; 3) ett tillfälle för alla, som önska sig ett bildningsmått öfver folkskolans, att erhålla en likartad bildning vid samma slags läroverk, hvarigenom bör åstadkommas en välgörande inverkan på samfundsandan; 4) möjligheten för lärjunge att, efter genomgående af de tre första klasserna, utgå i lifvet med en någorlunda afslutad bildningskurs, utan att hans tid blifvit upptagen med något för honom jemförelsevis ej oundgängligt ämne; samt 5) valet mellan de olika slagen af elementarbildning, den klassiska och den reala, uppskjutet till en tid, då efter några års skolgång ynglingens anlag och förmåga hunnit pröfvas. Detta är komiterades yttrande om det förslag, som Departementschefen förklarar vara väsendtligen öfverensstämmande med hans eget. Den skilnad, som dem emellan finnes, består egentligen deri att, då förslaget O. 1, 2, alltför litet tillgodosett de klassiska språkens behof af lärotimmar, har det föreliggande förslaget åter låtit dem erhålla det utrymme, som för dem är nödigt.

Då således det af Kongl. Maj:t gillade förslaget *icke* står på en annan grund än komiterades och den nu gällande skolstadgan — och *om* jag häri misstager mig, begär jag att få veta, *hvilken* denna grund är — och då det påtagligen innehåller ett godkännande utaf ett inom komitéen uppgjort förslag, så saknar reservantens slutpåstående, sid. 62, “att en helt och hållet ny, såväl från den nuvarande, som från den af komiterade föreslagna afvikande organisation af elementarläroverken blifvit framlagd“, stöd af verkliga förhållanden.

Mot *den formela behandlingen* af ärendet anmärkes: “att här saknas den beredning, som enligt § 10 Regeringsformen bör ske genom

upplysningars inhemtande från vederbörande embetsverk, här *eforaterna, läroverkskollegierna och rektorskonferenserna*. Det torde vara onekligt, att hörandet af alla dessa myndigheter skulle betydligt uppskjutit behandlingen af denna fråga, hvilken man väl i allmänhet önskat att *snart* få afgjord. Att höra "eforaterna" och sammanföra deras åsikter hade icke fordrat synnerligen lång tid, men detta hade deremot blifvit fallet med "läroverkskollegierna", hvilka äro 75, bland hvilka somliga hafva 20 lärare och deröfver; och den mängd af utlåtanden, som sålunda skolat inkomma från samtliga dessa s. k. embetsverk, till hvilka äfven "rektorskonferenserna" blifvit räknade, utlåtanden, vid hvilka sannolikt funnits fogade en massa af reservationer. måhända öfver 100, hade säkerligen förorsakat stort besvär och bryderi för den, hvilkens pligt det blifvit att söka framställa en öfersigt af allt detta. För min del betviflar jag att, efter en sådan grundlig utredning, frågan kunnat på flera år företagas till afgörande. Men, säger man kanske, här är icke fråga om ett förr eller sednare; grundlagen stadgar att "vederbörande embetsverk skola höras". Och detta har icke skett. Hvilka äro då dessa *embetsverk*? Rektorskonferenserna finnas icke ens omtalade i skolstadgan; och läroverkskollegierna och eforaterna äro *icke* embetsverk. Strängt taget känner jag derföre icke *något* embetsverk som bort höras. Nu kan man visserligen säga, att om icke egentliga *embetsverk* finnas, så finnas åtminstone vederbörande myndigheter, hvilka det varit i sin ordning att höra. Låtom oss se till, huru tillförene skett vid dylika frågors behandling! — År 1845 begärde Riksdagen en förändrad organisation af läroverken, och Kongl. Maj:t uppdrog åt vederbörande Departements-chef att utarbete ett förslag härtill och tillät honom dervid att anlita sakkunnige mäns biträde. Så har äfven nu skett. Departements-chefens förslag gillades af Kongl. Maj:t, alldeles såsom nu, och proposition afläts till Riksdagen, på samma sätt som nu har skett, hvarefter förslaget af Riksdagen bifölls. Detta visar således *alldeles* samma behandling, som nu blifvit iakttagen. Sedan Riksdagen *yttat* sig i frågan, utfärdades 1849 års cirkulär; men efter några år begärde Riksdagen 1853, att en ordentlig skolstadga måtte utarbetas, och 1856 utfärdades *utan vidare omgångar* en ny stadga. Vid 1856—1858 års riksdag begärdes en revision af densamma, i följd hvaraf Kongl. Maj:t i Juli 1858 nedsatte en komité, som i December samma år inkom med sitt betänkande, och straxt derpå utfärdades nu gällande stadga den 29 Januari 1859. Äfven på *samma* sätt att gå till väga, som nu begagnats. Dessa prejudikat torde vara tillräckligt upplysande.

Innan reservanten öfvergår till sin egentliga kritik i sak, gör han (sidan 62 och 63) några spridda anmärkningar, dem jag anser mig skyldig att bemöta. Han säger: 1) "ordnandet af språkundervisningen med *upphäfvande af latinet som grundläggande ämne* har blifvit af Departements-chefen föreslaget, *utan att någon målsman för undervisning i modersmålet eller moderna språk blifvit deröfver hörd*." Hvad förra delen af denna anmärkning beträffar, så är den icke sann, emedan latinet redan nu *icke* är grundläggande och således icke såsom sådant

sådant kunnat upphävas; eller, om man vill anse latinet genom sin egen pondus för grundläggande ämne, när helst det inträder, så lär det icke hafva mistat denna sin egenskap vid förflyttningen från andra till fjärde klassen; hvad åter den sednare delen af anmärkningen vidkommer, så är den för mig obegriplig, och jag måste därför tillsviðare lemna den i sitt möjliga värde. 2) "Saknaden af hvarje sammanfattning af förslaget särskilda punkter till en bestämd undervisningsplan *föresävar* i yttersta grad möjligheten att få en klar öfversigt af organisationens hufvudpunkter". Jag ber att få nämna, att jag just bemödat mig om att så isärsätta de olika momenten, för att för Utskottet och Riksdagen lätta öfversigten af det hela, och jag finner mig otörhindrad att för reservanten omtala att jag från båda dessa håll hört uttalanden om den överskådligket, som derigenom åstadkommits och som eljest icke kunnat erhållas. Huruvida denna varit till förslaget fördel eller icke, derom vågar jag ännu icke döma. 3) "Departements-chefens föreslagna *grunder*, jemte de antydningar om den undervisningsplan, som Departements-chefen lagt till grund för dessa punkter, äro *ingenting annat* än de, som innehållas i norska skollagen af den 17 Juni 1869". Om nu så förhölle sig, så låge väl icke deri något bestämdt ondt, men att så icke förhåller sig, det drager reservanten själf försorg om att längre fram visa. Hvar och en, som intresserar sig för saken och vill taga kannedom om huru förhållandet verkligen är, skall lätt finna, att den likhet, som eger rum, egentligen är en partiel likhet i afseende på lättschemat, och en sådan torde här och der kunna utletas äfven med hvilken annan läsordning som helst. I sammanhang härmed heter det, att 4) "Departements-chefen ej *motiverat* hvarför denna lag nu, bättre än då", — nemligen 1870, då dess tillämpning på våra förhållanden ifrågasattes — "skulle låta sig genomföras hos oss". Det tyckes vara nog mycket fördradt, att han skulle jemte motiveringen för det framlagda förslaget äfven prestera en motivering för ett icke framlagdt. Derpå heter det 5) "I ett afseende har Departements-chefen skiljt sig från *norska regeringen* vid skolreformens handläggning". Det är förmodligen derför, att dessa påståenden icke alls stå i något egentligt samband med det ifrågavarande ärendet, som de blifvit med så lätt hand framkastade. Och med dem i minnet synes reservantens slutliga påstående mer än dristigt. Han säger nemligen strax derefter: 6) "den formela brist", som jag *salunda* anmärkt, "synes redan vara tillräckligt skäl för att undanskjuta denna reformfråga". Jag har sökt visa, huru härmed förhåller sig, och hoppas, att någon sådan formel brist icke vidlåder förslaget, som kan anses innebära skäl för ett undanskjutande af hela frågan.

Reservanten öfvergår nu till den del af förslaget, som handlar om *öfveranstängningen*, och yttrar dervid, att "afhjelpandet deraf beror i främsta rummet af lärarens undervisningsskicklighet", samt "att för erhållande af skickliga lärare dels deras pedagogiska utbildning måste befordras, dels deras lönevilkor böra förbättras" och att "Departements-chefen visserligen betonat vigten af åtgärders vidtagande i båda dessa hänseenden, *men ej framställt förslag*". Skälet

hvarföre ett utfördt förslag angående lärarebildningen ej nu är framlagd till finnes anfördt i mitt yttrande till statsrådsprotokollet, sidan 21. Hvad åter angår den förbättrade ekonomiska ställningen för lärarne, så ber jag att få nämna, att af de petitioner, som i detta hänseende inkommit till Kongl. Maj:t, blott en del blifvit inlemnad före Riksdagens början: och att Departements-chefen ansåg för sig nödvändigt att taga denna fråga i noggrannt öfvervägande innan han framlade något förslag, kan väl icke förtänkas honom, då det måste medgifvas, att det icke är någon lätt sak att utarbete ett antagligt förslag till en allmän löneförhöjning för elementarläroverkens lärare. Han har dock redan utverkat Kongl. Maj:ts bifall till att ett sådant förslag må för nästa Riksdag framläggas. Vidkommande särskildt betydelsen af lärarebildningen, har jag uttryckligen erkänt densamma och, sidan 16, framhållit, att deri ligger ett bland de kraftigaste medlen att förekomma öfveranstängning i skolorna, hvarföre jag och begärt och erhållit Kongl. Maj:ts tillstånd att skyndsamt vidtaga härför nödiga åtgärder. Men meningarne, huru lärarebildningen bäst bör befrämjas, äro ännu så delade, att jag icke tilltrött mig kunna eller höra framlägga något förslag, innan frågan varit öfverlemnad till sakkunnige mäns öfvervägande. Just det har alltså skett, som reservanten yrkar, då han säger att dessa viktiga frågor måste "samtidigt med en mera genomgripande läroverksreform lösas, på det att i den mån ombildningen af läroverken sker, lärare stå till buds, som ega förmåga att genomföra den, och att ej åter en generation af vårt lands ungdom göres till experiment för *oförsökta* pedagogiska anordningar". Jag anser dessa sista rader innehålla ett nog hårdt yttrande om vår skollagstiftning, som dock handhäfts af män med sakkunskap och erfarenhet, och kan ej annat än förvåna mig öfver den säkerhet, hvarmed reservanten längve fram i sitt anförande uppgifver det *rätta* men "oförsökta" sättet, hvarpå hela denna viktiga fråga skall lösas.

Efter en allmän framställning af de olika undervisningsplanerna, yttras mot slutet af sid. 66: 1) "Då i fjerde klassen latin skall erhålla lika många timmar för dem hvilka vilja fortsätta på den klassiska linien, som engelska för dem hvilka gå in på den reala, och då i V:te klassen, innan man ännu inhemtat säker insigt i latinska formläran (engelska uttalsläran) undervisning i franska språket tillkommer, samt derpå i klassen VI på den klassiska linien grekiska, *blir öfveranstängning att befara* i båda afdelningarne af VI:te och VII:de klassen". Enligt den metod, som nu användes vid undervisningen i de klassiska språken, inhemtas icke formläran särskildt och uteslutande i de första klasserna. Man ser t. ex. af komiterades läsordning, att redan under andra året en klassisk auctor skulle sättas i lärjungens hand, hvaraf redan torde framgå, att ett helt annat studiesätt nu eger rum, än i vår ungdom, och att formläran nu icke spelar samma roll som då. Metoden är en annan, och den befarade öfveranstängningen är dessutom undanröjd derigenom, att just i den klass, der den eljest möjligen skulle kunna ega rum, eller den sjetta, två ämnen utgå ur läsordningen. Hvad angår tillkomsten af det franska språket i femte klassen, ber jag att få hänvisa till den framställning angående kursafslutning, som förekommer i statsrådsproto-

kollet, sid. 33, hvaraf synes, att detta ämne svårligen skall kännas betungande, då det i nämnda klass under ett högst ringa antal läro-timmar egentligen är fråga om att inhemta reglerna för prononciations-läran. 2) En sådan anordning af språkundervisningen skall föran-leda öfveranstängning "till följd af *den korta förberedelse i språk* som erhållits". Låt om oss tillse, huru mycket kortare den är än den af komiterade föreslagna! Enligt komiterades läsordning skulle hafva lästs 14 timmar svenska, 37 latin, 6 grekiska och 10 tyska, summa 67 timmar: enligt den af mig antydda 24 timmar svenska, 16 latin (engelska), 23 tyska och 3 franska, summa 66 timmar, och således 1 timmes skilnad. 3) Men denna språkundervisning är icke "allvarlig". Jag tror mig inse, att reservanten såsom "allvarlig språkundervisning" endast erkänner den i latin, ty eljest torde den språkundervisning, som här är föreslagen, vara nog allvarlig, då lärjungen får i tre år sysselsätta sig med ett trämmande språk, utan att af något annat förvillas. Åtminstone är det min åsigt, att en sådan språkundervisning, under stadig vechselverkan med undervisningen i modersmålet, bör kunna blifva både grundligare och gagneligare, än då med kortare mellanrum det ena språkets formlära efter det andras skola trängas i minnet. 4) Vidare säges att man "under fem år ej kommer öfver formläran". Och dock har man under dessa fem år läst lika många timmar tyska och lika många timmar engelska, som, enligt komiterades läsordning, under hela den nöjliga kursen finnas anslagna åt dessa språk på sjelfva reallinien. Påståendet synes mig oförsvarligt. 5) Hårtill skulle nu komma "en förhöjd ansträngning i matematik genom det förökade hemarbetet, som medföres af den minskning af timmetalet i detta ämne, som för de utvidgade språkstudierna måste drabba de högre klasserna". Ingalunda. Hemarbetet blir tvärtom betydligt minskadt derigenom, att på latinlinien icke några skriftliga prof i matematik skola ega rum vid afgangsexamen, och på reallinien derigenom, att större timantal och särskild undervisning äro afsedda. Men reservanten befarar dock öfveranstängning 6) "med hänsyn till sammanpressningen af realliniens öfre klasser från två dubbelklasser till tre års kurs". Härvid ber jag att särskildt få framhålla den stora betydelsen af att linierna blifvit helt och hållet skiljda, så att realliniens lärjungar få sina egna lärare, till följd hvaraf de kunna på kortare tid genomgå en större kurs än förut, då lärarna voro för båda linierna gemensamma. Sanningen häraf har också blifvit erkänd af framstående skolmän, och jag har derföre ansett, att man med trygghet kunnat inskränka undervisningen i realliniens öfre klasser till tre år, synnerligast som enligt komiterades förslag den reala öfverbyggnaden i allmänhet göres ännu ett år kortare och endast undantagsvis bestämmes till fyra år. Slutligen heter det: 7) "huru Departementschefen sjelf insett sin egen undervisningsplans bristfällighet visar bildandet af en särskild tredje linie, den hybrida linien B". Jag tackar Gud för att jag besitter förmågan att inse och hågen att erkänna denna bristfällighet, och jag beklagar den, som framlägger ett skolförslag, i den blinda sjelftillit att detsamma saknade brister. Jag är alltså mer än villig att medgifva, att mitt förslag lider af sådana, och måhända rätt betänkliga: men att reservanten trott sig om att

påpeka, *hvaruti* bristtälligheten ligger, gör mig modig nog att äfven här söka tillbakavisa angreppet. Han säger, att denna bristfällighet skönjes genom bildandet af "den hybrida linien B". Nåväl, jag vill då upplysa honom derom, att denna linie finnes *redan nu* faktiskt och enligt gällande föreskrifter och att den är äfven antagen såsom särskild linie i komiterades förslag. Det är således hvarken något nytt eller vådligt som här blifvit föreslaget, om icke det nya och vådliga skulle ligga deri, att jag kallat denna linie "B", och utan omsvep talat om densamma. Om denna linie har reservanten den föreställningen, att den "skall emottaga å ena sidan från klassiska linien dem, som ej vilja läsa grekiska, och å andra sidan de realister, som önska undervisning i botanik eller zoologi, eller ock ej orka med den matematik och fysik, som bjudes på reallinien, och är, *helst om man gifver dispens från latin*, egnad att tillfredsställa de kraf, som af häglösheten och makligheten göras på en i första rummet lätt och bekväm skolgång". — "Om man gifver dispens från latin" d. v. s., om man gör denna linie till en annan än den är? Argumentationen är egen; om denna linie icke är denna linie, då kunna åtskiUiga missförhållanden inträffa. Ja, visserligen. Men som nu denna linie är denna linie med sin bestämmeelse och sin läsordning, så kan icke den konklusionen passa. För öfrigt synes det mig otroligt, att den öfveranstängning, som befaras på den reala linien och den klassiska linien A, skulle så alldeles förvandlas till motsatsen på linien B, hvilken dock får ett läroämne mera än den reala linien och två ämnen mera än linien A, att denna linie B skulle blifva "egnad att tillfredsställa de kraf, som af häglösheten och makligheten göras på en i första rummet lätt och bekväm skolgång".

Jag öfvergår nu till anmärkningarne mot kursafslutningen. Efter det reservanten omnämnt, hvilka insigter kursafslutningen i tredje klassen skulle medföra, yttrar han: 1) "huruledes man skall kunna vinna en sådan afslutning, som hvad *modersmålet* angår, öfverträffar den, som Departements-chefen angifvit för femte klassen, derom upplyses ej. Besynnerligt förefaller det och möjligheten betviflas, då såväl de timmar, som äro egnade åt språk som matematik, äro färre än de, som bestås såväl enligt komiterades förslag, som enligt det förslag, som Departements-chefen tagit till utgångspunkt för frågans ordnande". Jag är glad att här hafva för mig ett påstående, som med siffror kan vederläggas. Enligt mitt förslag skulle språkundervisningen erhålla 34 timmar, liksom äfven efter förslaget O. 1., och enligt komiterades 37. Komiterade hafva således verkligen anslagit 3 timmar mera åt språk i dessa 3 klasser, men af de 37 timmar, som komiterade sålunda föreslagit, äro 23 egnade åt *latin*. Då nu anmärkningen egentligen gäller svenska och tyska språken, enär en kursafslutning i *latin*, hvilket i dessa klasser ej ens begynt, aldrig kunnat sättas i fråga, finner man, att mitt förslag gifver åt dessa ämnen 34 timmar, under det att komiterade för desamma föreslagit 14, *alltså mindre än hälften*. Jemför man åter mitt förslag med förslaget O. 1, 2, så finner man, att i dessa båda förslag lika många timmar äro för språkundervisningen anslagne. För matematik äro något färre timmar anslagne än i komiterades förslag; men kursafslutningen är också i

noggrann örverensstämmelse dermed afpassad. 2) "Den afslutning, som Departements-chefen föreslagit i femte klassen, har han *sjelf* erkänt vara overkställbar på den klassiska linien". Detta skulle måhända rättare kunnat uttryckas så, att Departements-chefen för klassiska linien *icke* föreslagit någon afslutning i femte klassen. Hvad åter den reala linien vidkommer, heter det: 3) "som några *reala studier* i *egentlig mening* ej begyut, kan någon afslutning ej anses hafva blifvit vunnin". Jag ber att få begagna detta tillfälle för att yttra mig öfver hvad som bör förstås med klassiska och reala studier, emedan reservanten i afseende derpå ständigt synes mig begå miss-tag. Reservanten anser nemligen, att det är endast klassiska studier, som bedrifvas i de fem lägre klasserna; i följd häraf skulle naturvetenskap, matematik, historia och christendom vara klassiska studier. "Egentligt reala" studier förekomma knappt vid elementarläroverken och böra det ej heller; de höra till de reala tillämpningsskolorna; men grundläggningsstudier, såväl för klassisk som real bildning, äro der på sin rätta plats. Enligt mitt förmenande äro derföre reala studier endast de, som *icke* förekomma på klassiska linien, och klassiska studier de, som *icke* förekomma på den reala. Således äro fysik och kemi *reala* läroämnen, latin och grekiska *klassiska*. Alla öfriga ämnen äro hvarken den eller klassiska, utan att hänföra till allmänt humanistiska. Är denna åsigt riktig, så säger sig sjelft, att en afslutning af de *reala* studierna i femte klassen aldrig varit påtänkt. 4) "denna tanke på afslutning har äfven bort öfvergifvas, vid tanken på den ålder, som lärjungen förutsättes ega efter femte klassens genomgående, nemligen 14 år. Då 16 år, *konfirmationsåldern*, är den, *vid hvilken lärjungens blifvande lefnadsverksamhet bestämmes*, bör ej kunna blifva tal om afslutning i de högre läroverken förr, än med 6:te klassens öfre afdelning". Det torde vara något vågadt att påstå, att 16 år "eller konfirmationsåldern" är den, vid hvilken lärjungens blifvande lefnadsverksamhet bestämmes; men, antaget att så vore förhållandet, så komme afslutningen i den femte klassen troligen *flertalet bland de afgående väl till pass*, enär det visat sig, att medelåldern öfverhufvud utgör ett år och något mera *öfver* normalåldern i de särskilda klasserna. 5) "Norska skollagen", fortfar reservanten, "som legat till grund för Departements-chefens förslag, har *ej heller* någon afslutning i 5:te klassen". Härutinnan alltså någon liten skiljaktighet dem emellan. 6) "Då emellertid den reala bildningslinien är föreskrifven att borttagas utom vid fyra af de högre elementarläroverken, är således för dem, som ej vilja läsa latin, all möjlighet afskuren att i de reala ämnena fortsätta studierna, på sätt komiterade och litt. O. 1 genom sina förslag beredde *vid alla* fullständiga läroverk". Strängt taget voro dessa "alla" läroverk *fyra* och således icke flera än de nu föreslagna. Men låt vara att ett större antal *ofullständiga* realläroverk skulle finnas efter komiterades förslag; anmärkningen är likväl af föga vigt. Redan nu måste mängden yngling för fortsättande af sina studier underkasta sig olägenheten af en resa, en olägenhet som fördom, då kommunikationerna voro ojemförligt besvärligare, ändock icke ansågs mycket betänkelig. Han får resa från det treklassiga till det femklassiga läroverket, der-

ifrån till det fullständiga och slutligen till universitetet, när han ej är boende i en stad, som gör detta obehöfligt. Och huru är denna olägenhet afhulpen i reservantens eget förslag, enligt hvilket endast i Stockholm och stiftsstäderna skulle inrättas fullständiga klassiska läroverk? Om t. ex. en i Jönköping bosatt yngling egde fallenhet för eller ville idka klassiska studier, måste han, för att kunna bedriva desamma, resa till Wexjö eller någon annan stiftsstad, och om åter en yngling i Wexjö egde lust för reala studier, måste han resa till Jönköpings eller något annat realläroverk. Det är alldeles uppenbart, att nödvändigheten att resa skulle, enligt reservantens förslag, drabba *ett mycket större antal ynglingar och långt tidigare*, än hvad fallet blefve enligt det framlagda förslaget. 6) "Till följd af den egendomliga anordning, som påkallar läsning af engelska just lika många timmar, som latinet läses på den klassiska linien, är *ej tillfälle beredt* för dem, som idka realstudier, att i dessa ämnen eller andra för den medborgerliga verksamheten nyttiga ämnen erhålla någon undervisning, utöfver hvad som består dem, som studera latin". Är måhända ett bättre tillfälle beredt realisterna genom studiet af latin i fyra år? Eller är det för dem af mindre vigt att erhålla en grundlig undervisning i engelska språket än en mindre grundlig i detta och något annat ämne derjemte? 7) "Till följd häraf saknas jemväl *den utlofvade*, till ett helt bragta sammanfattningen af kunskaper till ett lämpligt kunskapsmått". Icke den "utlofvade" sammanfattningen, men möjligen någon af reservanten tänkt sådan saknas. Men detta bör väl icke läggas förslaget till last? De närmast följande punkterna ber jag att få förbigå, emedan de antingen ingenting innehålla, som fordrar bemötande, eller ock förstår jag dem icke rätt, och ett missförstånd å min sida skulle lätt få utseende af att vara afsigtligt. Jag går därför fram till midten af sidan 70, der det säges: 8) "Hela den remklassiga afslutningen i förbindelse med indragning af de högre realklasserna på de flesta läroverken är *en försämring* af den nuvarande ordningen. Denna afslutning är *således* blott ett *tomt namn*, som lemnar lärjungen med *ofullständiga* kunskaper i realämnena och, efter hvad vi nu skola visa, *menligt inverkat* på undervisningens ordnande". Jag förstår ej rätt, huru alla dessa kraftiga predikat till afslutningen skola sins emellan förlikas. Den är en "försämring", "ett tomt namn", åstadkommer "ofullständiga kunskaper" m. m. Om vi hålla oss till detta sista, som tyckes hafva de minsta dimensionerna och följaktligen här den största sannolikheten, så, då fullständiga kunskaper här måste tagas relativt, vågar jag påstå, att de kunskaper, om hvilka här är fråga, såväl äro fullständigare än de, som nu inhemtas i de fem nedre klasserna, emedan de äro ordnade för en afgångsexamen, som ock fullständigare än de, som, enligt komiterades förslag der skulle inhemtas, enär det för komiterade icke kunde blifva fråga om en afslutning här, så snart de bestämde sig för att taga latinet till gemensamt grundspråk. 9) "Till följd af det *grundfel*", som vidlåder Departements-chefens förslag, i det att de lägre klasserna bereds en maklig, för att icke säga klemig undervisning, emedan alla svårigheter kastats undan till de högre klasserna, har

man, för att ej dessa klassers undervisning skall blifva öfveranstående, nödsakats att låta tyska språket och naturalhistorien upphöra såsom undervisningsämnen med femte klassen“. Ja, jag får uppriktigt erkänna, att jag “nödsakats“ låta tyska språket och naturalhistorien med femte klassen upphöra såsom undervisningsämnen. Men det finnes åtskilligt tvång, som man icke kan komma ifrån, t. ex. det tvånget, att ett dygn nödvändigt skall bestå af ett bestämt antal timmar. Det kan hända, att det tryck, begränsningen af dessa timmar utöfvar på eu läsordning, blifver afgörande, då man just till följd deraf icke kan utsträcka dem till 25 eller 26. Vill man nu undgå att avsluta något ämne förrän uti den gemensamma afgangsexamen, hvilket jag erkänner vore det bästa, och hvilket äfven af komiterade blifvit försökt, så måste man, vid uppgörandet af en läsordning, just på grund af den orubliga tidbegränsning, som ständigt återkommer i dygn, veckor och år, i stället utsätta sig för *någon annan olägenhet*. Komiterade hafva icke heller kunnat undgå en sådan, hvilken de följaktligen ansett vara ett mindre ondt än den tidigare afslutningen af vissa ämnen, nemligen den högst inskränkta undervisningen i de moderna språken. Enligt komiterades förslag läses tyska språket 16 timmar på klassiska linien och 22 på den reala; franska språket 10 timmar på hvardera linien; engelska språket läses icke alls på den klassiska linien och 16 timmar på den reala. En så knapp undervisning i de moderna språken torde icke kunna anses tidsenlig. För att nu anskaffa dem en mera betydande ställning inom undervisningen, har en uppöfning *måst* göras, bestående uti ett tidigare afslutande af tvänne ämnen. Detta är icke något oerhördt. Det finnes redan infördt hos oss, och äfven i flera andra länder; och det kan icke undvikas, utan att ett annat missförhållande uppstår. Vidkommande den beskyllning, som mot mig blifvit gjord af reservanten, då han talar om “det grundfel i Departements-chefens förslag, att de lägre klasserna bereds en maklig, för att icke säga klemig undervisning“, så tager jag lugnt emot densamma, då detta grundfel förmodligen består i det djurfva försöket att afhjelpa ett häfdvunnet barnplågeri. 10) “Anordningen af undervisningen i naturalhistorien, hvars studium blifvit förpassadt till den hybrida linien B och i öfrigt ej får ega rum på den reala linien, har Utskottet ock ansett sig böra afstyrka“. Skälet till denna anordning finnes angifvet i mitt anförande till statsrådsprotokollet, och jag torde icke nu behöfva att ånyo framdraga det, helst som jag, när denna punkt särskildt kommer före, får anledning att derom yttra mig. 11) “Till hvad nu blifvit anfördt bör slutligen erinras, huruledes denna *i sig sjelf olämpliga* s. k. afslutning *fjörtryckt* hela organisationen af läroverken på ett sätt, som är egnadt att missrikta de ungas studier“. Jag har redan tillföre bemött detta påstående och vill nu endast tillägga att det samma, kanske i sig sjelft olämpligt, hvarken vinner stöd i Riksdagens skrifvelse, der en sådan afslutning är begärd, ej heller i Utskottets betänkande, der den finnes tillstyrkt.

Med afseende å hvad reservanten yttrar, mot slutet af sin granskning af kursaf-hatningen, om realliniens indragning vid de flesta högre läroverken, så anhåller jag att få läsa upp några rader ur mitt an-

förande till statsrådsprotokollet, hvarutaf framgår, att jag ansett denna fråga vara af öfvervägande ekonomisk art och således mest beroende på huruvida Riksdagen vill lemna medel till flera än de föreslagna läroverken. Jag har nemligen der yttrat följande:

“Anser man för den skull nödigt, att en fullgod och fullständig undervisning på den reala linien meddelas vid alla de högre läroverken, så måste också vid alla dessa läroverk ett erforderligt antal lärare — och såsom sådant också betydligt större än det nuvarande — anställas. Skulle en sådan anordning befinnas medföra allt för stora kostnader, kvarstår likväl den fordran, att hvarhelst — vid flera eller färre läroverk — en dylik undervisning skall meddelas, de yttre hindren därför undanröjas“.

Reservanten öfvergår härefter till den hufvudpunkt, som angår *bildningsliniernas åtskiljande*. Efter ett erkännande deraf, att “ett rätt ordnande af bildningsliniernas förhållande till hvarandra är undervisningsfrågans svåraste och viktigaste problem saut att “ämnen, som äro gemensamma för båda linierna, ei kunna med fördel göras till föremål för gemensam undervisning“, afgör reservanten frågan så, att, när man icke kan från början särskilja linierna, så 1) *”måste man antaga komiterades förslag”*. Beviset följer och lyder så:

“Tagande latinet till grundläggande språk för den första språkundervisningen, både för dess stora pedagogiska betydelse och dess egenskap af modersspråk för de romaniska tungomålen, men med fullt utrymme lemuadt åt öfriga undervisningsämnen, låter komiteén lärjungarne föras fram i de olika kunskapsämnena *till fullständig från öfveranstängning och mångläseri befriad undervisning* på den klassiska linien, och på den reala linien så långt, att vid alla läroverken lärjungen, som vill egna sig åt realstudier, vid 16 års ålder har det mått af kunskaper, *som skäligen kan krävas*“.

Jag tillåter mig vördsamt fråga, huru reservanten vet detta. Det är ganska vanskligt äfven för en pedagog att, blott på grund af ett framlagdt förslag, fälla en så afgörande dom. Att föra fram lärjungarne “till fullständig, från öfveranstängning och mångläseri befriad undervisning“, det är just den stora uppgiften, och att, efter en blick på läsordningen, finna denna uppgift löst, det vittnar om en skarpsynhet, som skollagstiftarne hittills icke vågat tillmäta sig. 2) Efter anförande af åtskilliga Departements-chefens yttranden till protokollet och särskildt det på sidan 26, säger reservanten att, om ej detta skall vara “en motsägelsefull fras“, borde “Departementschefen frigjort skolan från den uniformitet, som vidlåder vårt undervisningssystem och således ordnat undervisningen i de läroverk, som ej kunna gifva fullständig undervisning, utan afse studier, *som skola och måste afbrytas*, efter hvad som är i detta hänseende lämpligast, på annat sätt än de högre läroverken“. Det synes häraf, som reservanten hyste den åsigt, att alla lägre elementarläroverk besöktes af endast sådana barn, hvilkas studier der afbrytas, och de högre läroverken åter af dem, som fortsätta sina studier. Så är likväl *icke* förhållandet, utau, om i en stad finnes ett fullständigt läroverk, så sätta många föräldrar in sina barn i första eller andra klassen, för att låta dem utgå efter ett par år till praktiska yrken, likasom

det alltjemt händer, att vid de tre- eller femklassiga läroverken, ungdomlingar studera för att sedermera öfvergå till ett fullständigt läroverk. Att således göra en olika läsordning för de lägre skolorna på den grund, att "der skola och måste studierna afbrytas" och för de högre på den grund, att "studierna der skola fortsättas", skulle vittna om stor obekantskap med faktiska förhållanden och helt visst mötas af en allmän och berättigad ovilja. 3) Emellertid anser reservanten att en sådan anordning varit "den naturligaste" och beklagar att "denna förväntan blifvit sviken". Jag anhåller att få veta, *hvilka* som hyst en så besynnerlig förväntan. 4) "I dess ställe har den *motsägelse*, som ligger i ofvan angifna sats, blifvit upphöjd till ledande princip". Denna sats är hemtat från nu gällande skolstadgas 1 §, som äfven i komiterades förslag återfinnes. Der det heter, att elementarläroverkens ändamål är "*dels* att, utöfver omfånget för folkskolans verksamhet, meddela allmän, medborgerlig bildning, *dels* att grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universitetet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas". Är det således en motsägelse i den åsigt, som blifvit uttalad uti mitt yttrande till statsrådsprotokollet, så återfinnes denna motsägelse i skolstadgans 1 §; men jag erkänner icke att denna paragraf, som redan länge legat till grund för hela vår elementarläroverks-organisation, lider af ett sådant lyte. 5) Departementschefen har *åsidossatt* den vid undervisning ovillkorligen gällande grundsats, att ämnena böra hafva en annan ordning och en annan behandlingsmetod, då de inga i en högre organisk anstalt än i en lägre". Jag medgifver gerna riktigheten af denna grundsats, och vill endast påminna derom, att *alla* våra elementarläroverk äro en organisk läroanstalt". En annan anstalt är deremot universitetet, en *annan* den tekniska skolan, en *annan* det pharmaceutiska institutet o. s. v. Grundsatsen är alltså *icke* åsidossatt, utan tvärtom noggrann tillämpad. 6) "Oaktadt hela undervisningsplanen på den klassiska linien företrädesvis atser språk och historia, med en predominerande ställning för de klassiska språken, och oaktadt, med undantag af det utbyte, som i fjärde och femte klasserna eger rum af engelska mot latin: *hela undervisningen är klassisk* och hela undervisningsmetoden *måste gå ut på att underlätta de klassiska studierna*", m. m. Huru hänger detta tillsammans med det förut gjorda påståendet att en plötslig öfveranstängning skulle inträda i sjetten klassen, till följd af den föregående anordningen af undervisningen? Efter nyss citerade försats, heter det: 7) "så har Departementschefen likväl ej ansett sig böra tillåta *den methods användande, som säkrast leder till målet*". Önskligt hade varit att veta, *hvilken* denna metod är, och derjemte *hvilket* mål här åsyftas. Efter åtskilliga stränga domar öfver den "olycksdiga princip", som legat till grund för läroverksorganisationen, yttrar reservanten, sidan efter den, der han talat om att hela undervisningen på klassiska linien är klassisk och går ut på att underlätta de klassiska studierna, 8) "Ett läroverk, hvars hela riktning är att *med modern bildning till grund* undervisa i realämnen, skall dock vara handtlangare åt ett latinläroverk i två af skolans klasser, och *huru* än detta språk till följd af dess *underordnade ställning* vid ett sådant läroverk må försummas,

skola dock dess lärjungar ega rätt att, *huru okunniga de må bejnas*, upptagas i ett högre elementarläroverks 6:te klass, hvars lärjungar till följd af den grundriktning, som går genom läroverket, stå öfver dem, och således försena och oroa undervisningen derstädes“.

Det är för hvar och en sakkunnig klart, att här måtte ett mer än vanligt stort misstag hafva egt rum, hvilket må anses ganska ursäktligt hos en icke-fackman, allenast det blifvit begånget med mindre säkerhet. Det har troligen sin rot i den redan anmärkta missuppfattningen af klassiska och reala läroämnen. 9) “Härtill kommer att på samma gång man i de lägre klasserna minskat undervisningstimmarne i de reala ämnena och äfven införer lärjungarne på realinien *med sämre underbyggnad i moderna språk* än nu är fallet, har Departementschefen föreslagit den reala liniens förkortande“. Här är ett påstående, som kan besvaras med några sifferuppgifter. Nu läsas i de fem nedre klasserna af reallinien främmande språk 45 timmar och svenska språket 16; enligt mitt utkast till läsordning skulle främmande språk läsas 42 timmar och svenska språket 24. Således äro för närvarande 61 timmar anslagna åt språkundervisning, under det att jag derat tänkt mig 66. Med hvad skäl påstås då, att lärjungarne införas på reallinien *med sämre underbyggnad i moderna språk* än nu? Hvad beträffar minskningen af undervisningstimmarne i de reala ämnena, så hänvisar jag till hvad jag förut yttrat om skillnaden mellan reala och humanistiska läroämnen. 10) Sedan reservanten klandrat förslaget att förkorta reallinien med ett år, söker han försvara komiterades förslag att förkorta den med två genom den kursafslutning i 6:te klassen, som skulle vara så omfattande, att den *i allmänhet borde tillfredsställa kunskapsfordringarne för inträde i tillämpingsskolor och anspråken inom den högre industrien* t. ex. krigsskolan, landtmäteri, skogsinstitutet, landbruksakademien. Så står att läsa sidan 77. Der står ännu mer af samma beskaffenhet, hvilket svärigen kan vara pennans fel. 11) Departementschefen klandras äfven för *»halfåtgärder»*. Jag ber reservanten jemföra detta påstående med sitt yttrande, att i förslaget blifvit framlagd *»en helt och hållet ny organisation af läroverken»*. 12) Departementschefen har *ej vågat* taga steget fullt ut och åtskilja dem (de på båda linierna fullständiga läroverken) i särskilda läroverk, hvilket, åtminstone *hvad Göteborg angår*, kunnat gå för sig, likasom i Stockholm“. Göteborgs femklassiga läroverk ligger i Majorna och är till följd af sin beägenhet icke väl lämpadt för en real öfverbyggnad, och sannolikt skulle ett alltför obetydligt antal lärjungar der söka undervisning. 13) “Han *vågade ej* heller låta läroverket blifva ett gemensamt helt och *tillstädja gemensam undervisning* för båda liniernas lärjungar i de ämnen, der sådant kunde till följd af lärjungarnes antal och ämnenas beskaffenhet utan skada gå för sig, t. ex. i kristendom, naturalhistoria, geografi, nyare och svensk historia, modersmålet.“ Här är förslaget en treårig kurs för realisterna, men deremot en fyraårig kurs för dem, som läsa klassiska språk; alltså afslutar en lärjunge på den reala sidan sin kurs ett år tidigare än den som läser klassiska språk. Huru skall man då, utan att antingen för mycket påskynda eller fördroja endera linien, kunna avvägbringa en

gemensam undervisning för båda? Ett tillfredsställande svar torde vara svårt nog att afgifva. Afgifves likväl ett sådant, då först vill jag erkänna, att *någon* rimlighet ligger i påståendet att Departementschefen ej "vägade tillstå" en gemensam undervisning". 14) I sammanhang härmed framställer reservanten följande frågor: "Huru skall rektor, som hör till ena bildningslinien, förhålla sig till undervisningen i den andra?" Jag har icke något annat råd att gifva, än att han bör förhålla sig såsom en rektor för två bildningslinier *nu*. "Hvilka lektorater skola bildas?" Samma som *nu*, nemligen i de högre klassernas läroämnen. 15) "I de högre realklasserna har Departementschefen alltid tänkt sig undervisningen besörjas af fyra lektorer." Sålunda skulle tillskapas nya lektorat ej allenast i realämnena, utan äfven i de humanistiska ämnena, så att alltid fyra lektorer på reallinien skulle finnas; i hvilka ämnena, derom gifves ej upplysning." Allt detta är fullkomligt sannt. Hvarför den önskade upplysningen ej gifves, kommer sig deraf, att det bör vara alldeles klart att de fyra lektoraten böra vara till för hufvudämnena på den reala linien. Härefter tillägger reservanten: 16) "Eget skulle vara, att då, *efter hvard af normalstaten sig visar*, lektorat i kristendom saknas i allmänhet i latinskolor, ett sådant skulle på reallinien tillskapas." Jag har med mycken omsorg sett efter, om något sådant förbiseende skulle förefinnas i normalstaten, men har icke kunnat upptäcka det. Skulle det, med reservantens ytterligare biträde, blifva uppenbart, är jag villig erkänna, att ett svårt fel blifvit begånget. 17) "Huru fördelningen på lektioner, *utan användning af latinliniens lärare*, skall kunna ega rum är svårt att utleta." Reservanten synes hafva förbiset att normalstaten för realliniens skötande äfven upptager *en adjunkt*. 18) "Den särskiljning, som således skett, står äfven här på papperet *utan att kunna genomföras*. Som detta icke är a priori bevisadt af reservanten, torde hans stränga påstående behöfva afvakta erfarenhetens utslag, för att möjligen komma till heders.

På sid. 78 lemnar reservanten ett ögonblick sin kritiska ståndpunkt och angifver det sätt, hvarpå läroverken böra anordnas. Han säger först om de lägre: "Anordna dessa läroverk så, att de få sin slutpunkt inom sig, gif tillfälle till utbildning af färdighet i modersmålets behandling, teckning, välskrifning och räkning samt de moderna språkens praktiska inhemtande, inför der de allmänna grunddragen af svensk statskunskap och nationalekonomi, *så bör den allmänna medborgerliga bildningen vara på ett tillfredsställande sätt tillgodosead*." Meningen är väl icke att från detta schema utesluta kristendom, historia, geografi, geometri och naturlära? "Vill man", säger han derpå, "fästa afseende på *det fåtal* som tänker fortsätta sina studier till förvärfvande af klassisk bildning, så *låt latinet blifva valfritt*. "Då det ifrågasättes, om man skall fästa afseende på dem, som tänka fortsätta dessa studier, så vill jag nämna, att de *icke* utgöra ett "fåtal" och att, om de gjorde det, de torde finnas lika berättigade till offentlig undervisning som de andre. Det sätt, hvarpå reservanten löser svårigheten, är märkvärdigt nog, just det, som af Departementschefen är föreslaget, då det säges, att gemensam undervisning på båda linier böra ega rum i de lägre klasserna med undantag af i *ett* ämne,

så att, då lärjungarne på den reala linien läsa engelska, läsa de på klassiska linien latin. Om nu latinet vid de lägre läroverken gjordes valfritt, så *måste* ju undervisningen i latin meddelas samtidigt med undervisning i något annat ämne på reallinien; och detta är just hvad som blifvit af mig föreslaget. Då dertfore reservanten säger, att "om man låter frågan *på detta sätt* lösas, bör saken erhålla sin naturliga utveckling", så kan denna vår enstämmighet härutinnan icke annat än glädja mig.

Beskyllningen att undergräfvat de klassiska språkens studium genom en anordning, för hvilken man ej har *annan* auktoritet än norska skolväsendet, anhåller jag att få utförligare bemöta, då denna viktiga punkt kommer att särskildt behandlas, samt visa att den föreslagna anordningen angående undervisningen i de klassiska språken hvarken saknar andra eller högst framstående auktoriteter. Reservanten, som väl funnit sin organisation vara den bästa, medgifver dock att åtskilligt deremot skulle kunna invändas, men tillkännagifver, att "detta kan dock undanröjas genom det kommunala intresset i de städer, der högre läroverk finnas, och som kan lätt framkalla privata läroverk, som komplettera eller konkurrera med det offentliga." Jag tror ej, att det är rådligt att bygga på det kommunala intresset, då man finner sig behöfva komplettera de offentliga läroverken; och reservanten tyckes ej själf rätt säker på den hjälpen, då han strax derpå griper till en annan och säger: "*Dessutom* kan genom ett eller annat valfritt ämne, t. ex. latin vid de reala läroverken, och vid de klassiska i stället för grekiska *något* af de ämnen, som äro af större vikt för den reala bildningen, öfvergången från ett läroverk till ett annat underlättas." Här synes den raskt och säkert uppgjorda organisationsplanen vara i full upplösning, såvida dess syfte verkligen var att låta "de lägre elementarläroverken verka inom sin *sfer*", på det att "de högre *ostörda* skulle få verka för sitt mål".

Angående *läroverkens klassifikation* och *normalstaten* frågar reservanten, sedan han änyo framhållit som en inkonseqvens, att Göteborg ej erhållit sjelfständigt realläroverk, likaså väl som Stockholm, "hvarfore Örebro, Malmö, Carlskrona skola erhålla fullständig öfverbyggnad på båda linierna mera än Norrköping". Det är klart, att då Departementschefen icke ansåg sig böra föreslå *alla* läroverk att blifva på båda linierna fullständiga, kunde han icke, utan att handla godtyckligt, föreslå andra än dem, hvilka såväl lokala omständigheter, som det behof af real bildning, som visat sig i ett starkare besökande af reallinien, angåfvo såsom dertill särskildt lämpade. Huru med detta sednare förhåller sig synes af den tabell, som är införd i statsrådsprotokollet, hvaraf inhemtas, att intet läroverk med ett jemförelsevis mindre antal lärjungar blifvit till fullständigt på båda linierna föreslaget, förutom Malmö; och detta dertfore, att, då ett sådant borde finnas inom Skåne, Malmö, såsom handels- och industristad syntes dertill mest lämpligt. För att emellertid få denna jemförelse emellan Norrköping och de nämnda städerna någorlunda giltig, har reservanten begagnat ett sätt att räkna, som förefaller mig långt mera egendomligt än approbabelt. Då Norrköping ensamt

icke kunde framställa ett tillräckligt antal af lärjungar å reala linien i jämförelse med de städer, som blifvit föreslagna till erhållande af fullständig öfverbyggnad på båda linierna, så tog reservanten Linköping till hjälp, hvarigenom han lyckades uppbringa gemensamma antalet lärjungar till 22: och på samma sätt har han äfven förfarit med Wenersborg—Skara och Jönköping—Wexjö. Begagnar man detta beräkningssätt för att visa behovet af real öfverbyggnad vid ett läroverk, så låter detta sig med lätthet göra vid hvilket som helst; ty jag ser ej hvad som hindrar, att om *ett* hjälp-läroverk ej räcker till, taga ännu ett till o. s. v. tills målet är vunnet. Sedan heter det: 2) "Likasom läroverkens klassifikation blifvit *utan närmare utredning* vidtagen, så har den s. k. normalstaten tillkommit *utan någon närmare undersökning*, den har blifvit gjord till en enkel räknefråga". Så är verkligen förhållandet, och efter min åsigt bör en normalstat alltid göras till *en enkel räknefråga*. Är den icke enkel, så hafva icke grunderna för densamma varit tillräckligt bestämda; men äro dessa ordentligt framlagda, så återstår icke annat än den aritmetiska uppställningen. Sedan det derföre blifvit bestämdt, huru stort antal lärjungar får finnas i hvarje klass, huru många klasser vid hvarje läroverk, huru många läroverk af hvarje slag, huru många lärare af olika slag vid hvarje läroverk, huru stor aflönning till hvarje lärare — hvad återstår då annat än "en enkel räknefråga"? -- 3) "Skilnaden i antalet af lektorer har gjorts beroende, ej af lärjungeantalet i de högre klasserna utan af antalet i hela skolan, och det så, att den skola, som har 201 lärjungar, skall hafva *en lektor mera* än den, som har 199". Anmärkningen är fullkomligt befogad, när man icke känner, hurusom vid de under strecket upptagna läroverken lärjungarnes antal i de öfre klasserna är så ringa och till följd deraf lektorernas hemarbete obetydligt i jämförelse med lektorens vid större läroverk, att skäl här fanns att göra en besparing på lärare, som äfven enligt komiterades förslag ansattes tillbörlig. Skilnaden emellan 199 lärjungar och 201 är visserligen icke stor — jag medger det — men då man ville göra besparingar, måste en gräns bestämmas, som i verkligheten sällan torde blifva så nära trädd. 4) "Hvad som vidare gör normalstaten *oantaglig*, är att Departementschefen byggt hela sitt förslag på *en ohållbar grund*. Han antager nemligen, att grundsatsen om ett maximiantal för klass skall kunna ovilkorligen upprätthållas till det af honom föreslagna antalet 36. Grundsatsen är i sig själf god, men undantag måste dock på sina ställen ega rum". Jag ber att få hänvisa till sid. 45 af mitt anförande till statsrådsprotokollet, der det heter, att, om erfarenheten visat, att, efter iakttagande af de gifna bestämmelserna, ett läroverk ändock är otillräckligt för distriktets ungdom, nödiga *parallellklasser må anbringas*. Men, menar väl reservanten, hvar finnas *medel* för detta ändamål? Normalstaten anvisar inga sådana, och det är just häri dess ohållbarhet ligger. Jag bör då upplysa derom, att min normalstat, lika litet som den nuvarande, upptager anslag till icke-normala ändamål och att ett årligt anslag af 44,000 R:dr finnes, afsedt just för aflönande af extra lärare vid sådana läroverk, som behöfva parallellklasser.

"Härmed", säger slutligen reservanten, "har jag sökt angifva de

betänkligheter, som uppresa sig emot de organisationsgrunder, som kunnat utletas ur de korta sätser, med dertill hörande motivering, hvilka innefattas i Departements-chefens diktamen till statsrådsprotokollet och i afseende hvarå Utskottet ej heller kunnat obetingadt tillstyrka Departements-chefens förslag *i någon punkt*“. Hvad härmed menas är ej lätt att inse. Jag har emellertid sett efter i Utskottets betänkande och funnit, att af de 27 punkter, Departements-chefens förslag innehåller, Utskottet till 17 tillstyrkt rent bifall och bifall med en ganska liten modifikation till ytterligare 4, samt att af de återstående 6 punkterna tre icke innehålla några organisationsgrunder, hvadan alltså blott i tre punkter väsentliga förändringar yrkats af Utskottet.

Hurudana reservantens detaljanmärkingar äro, har jag hittills sökt ådagalägga. Såsom prof på hans allmänna reflexioner vill jag endast anföras följande på sidd. 82, 83: “En lärare kan taga sitt kall på två sätt, antingen stricte hålla sig till utgifven stadga utan att bekymra sig om dess felaktigheter, blott verkställa hvad som blifvit föreskrifvet, och efter visst formulär handla likasom expeditionshafvande af beslut, som annan person har genomtänkt och utarbetat, eller ock kan han inlägga hela sin person i arbetet och med allt det intresse hvaraf han är mäktig arbeta på en god undervisnings bibringande, dervid han skapar sin egen individuella metod. Det förra förfarandet *kryper bakom skollagen* och skyllar på den de mindre goda resultaten, som vunnits; med det sednare handlingsättet *lemnar läraren skollagen åt sitt öde*, trygg i medvetandet att, om han troget arbetar i sitt kall, hans arbete skall medföra frukt.“ Hela svenska lärarekorpsen indelas sålunda, med afseende på skötandet af sitt kall, i tvänne hopar, af hvilka den ena innehåller försumliga lärare, som äro ögontjenare, och den andra nitiska lärare, som äro lagöraktare. Med den kännedom jag har om de svenska skolläroarne vågar jag påstå, att denna klassifikation är alldels obefogad och dessutom sådan, att största delen af dem icke passar in under någon af dessa kategorier. Men det heter vidare: “Det är detta *intresse*, som under den mängd *experimenter i skollagstiftning*, som utgått från de enskildas *anspråk* på skolundervisningens lämpande efter hvad som dem synes bäst för egna barn, vidmakthållit skolundervisningen och ingifvit den ett ökad förtroende.“

Hvilken hård dom öfver skollagstiftningen och hvilket tvetydigt beröm åt skolläroarne! Att lemna samhällets lagar “åt sitt öde” och ändock “verka troget i sitt kall”, deri tyckes ingen motsägelse ligga för reservanten. Han fortsätter: “Detta intresse kan dock tillintetgöras. Dåliga löneförmåner — lägsta graden ej högre än hvad Departements-chefen ansett böra tillkomma en lärare i folkskolan — afskräcka väl utrustade unga män att egna sig åt detta kall, hvadan *skolan får sina platser besatta med män af brögt ingenium, som ej på andra håll duga*. Alltså — en ny beskyllning mot skolläroarne och desto mera oförsynt, som den ej af lättsinne *eftersäges*, utan, mig veterligen, för första gången *framkastas*. Jag protesterar mot ett sådant yttrande, och i händelse någon enda finnes, som anser ett stöd för denna protest behöfligt, skall jag hänvisa honom till ett af uni-

versitetens kansler till Kongl. Maj:t nyligen ingifvet utlåtande, deri han klagar äfver att "unga män, med framstående skicklighet, hvilka kunnat blifva universitetet till gagn och prydnad, öfvergifvit den akademiska lärarebanan för att vid skolorna söka sig en mera betryggad verksamhet". Reservanten afslutar sina reflexioner med följande ord: "Fåfångt är att försöka att utan lärarens medverkan vinna syftet med en skollag. Hvarje skollag *strandar på hans motvilja*, på samma gång *den kan eluderas af läraren*. *Head hindrar honom att, derest en skollag af honom anses olämplig, så höja eller sänka klassfordringarne i ett ämne, att kursen ej kan genomgås på ett, utan tarfvar två år.*" Ja, *hvad är det*, som hindrar en hederlig man att handla godtyckligt? Det anförda torde vara nog.

Till sist lemnar reservanten kritiken af den föreliggande organisationsplanen, och öfvergår till sin egen, hvarvid han är nog lycklig att, utan någon tvekan, framkomma med ett förslag, hvarigenom, efter hans mening, det svenska undervisningsväsendet skulle kunna räddas. Han anser att "derest man ej vill, såsom komiterade föreslagit, antaga latinets såsom grundläggande språk, något *lugn* ej kan komma i denna verksamhetsgren förr, än man åtskiljer de båda linierna och inrättar för dem särskilda läroverk": — "om derföre vissa af våra skolor såsom så kallade lärda skolor finge sig ålagdt att företrädesvis besörja den humanistiska och andra den reala undervisningen. — dervid "stiftsstäderna synas böra blifva latinläroverk, jemte ett i Stockholm" samt de öfriga realläroverk — "så skulle man kunna vinna stadga och *lugn* i vårt undervisningsväsen"; och han tillägger förtröstansfullt: "*på sådant sätt* bör undervisningsfrågan komma i det *lugn*, som lärare så väl behöfva för att kunna veta, att den metod, de i dag, med hänsyn till gällande skollagstiftning, hafva arbetat sig till, ej vräkes i morgon". Och som konklusion på denna öfvertygande motivering lyder ändtligen: "Vill man *således* bereda det af alla så mycket omtalade välbehöfliga *lugn* åt skolan, så lät linierna skiljas i form af särskilda läroverk, hvar med sin uppgift". Jag vågar dock, trots dessa försäkringar, betvifla, att på detta sätt det lofvade lugnet skulle inträda och tror fastmer, att det buller, som redan länge låtit sig förnimmas, derigenom skulle höja sig till en orkanlik storm.

Herr Grefve och Talman! Jag har nu sökt vederlägga de skäl, på hvilka reservanten grundat sitt yrkande om afslag på Kongl. Maj:ts proposition. Jag har derunder bemödat mig att iakttaga den hofsamhet i uttryck, som sakens allvar tillstädt och aktningen för en representant ålägger mig. Om reservanten ej funnit för sig nödigt att mot en Konungens rådgifvare använda en dylik, vågar jag dock tro, att en sådan åsigt icke delas af den Kammare, han har den äran att tillhöra.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

Grefve Ehrensvärd: Jag ber Kammaren vara förvissad om, att jag fullt känner det tunga i att just nu nödgas yttra mig efter det anförande, som så länge fängslat Kammaren, och efter en talare, som

varit berättigad att kräva en uppmärksamhet, hvilken jag ej kan ega anspråk på att tillvinna mig. Öfverläggningen har genom hans ytrande tagit så stora dimensioner att, fastän endast den första punkten af Utskottets betänkande nu är föredragen till afgörande, vi införts på frågan i dess helhet rörande organisationen af elementarläroverket. Härvid har den ärade talaren dock hufvudsakligen uppehållit sig vid och ingått i ett noggrannt skärskådande af de anmärkningar mot Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, hvilka blifvit framställda i en utaf de vid Utskottets betänkande fogade *reservationer*. Då alltså diskussionen redan ingått på dessa reservationers område, må det äfven tillåtas mig att, då jag nu uppträder, få återropa mig på den reservation, som jag, för min del, funnit mig befogad att afgifva. Om någon af Kammarens Herrar ledamöter haft tillfälle att kasta ögonen på densamma, har han funnit att jag skiljer mig från Utskottets och Kongl. Maj:ts förslag i afseende å en af sjelfva hufvudgrunderna för organisationen af elementarläroverken. Jag anser nemligen att vi ej kunna få lugn i denna fråga förr än steget tages fullt ut, så att läroverken fullkomligt skiljas i *särskilda* latinskolor och *särskilda* realskolor, och jag anser dervid, att latinskolorne böra blifva till antalet inskränkta och att de böra förläggas endast i hufvudstaden och stiftstäderna, hvaremot realskolorna, spridda öfverallt i landet, i de städer, som för närvarande hafva sådana förenade med latinskolor, eller i våra folkrikare städer i allmänhet, kunde upptaga den bildningssökande ungdom, som för hvarje dag blir allt talrikare, och som måste söka sin utkomst på andra banor än embetsmannabanan, för hvilken de s. k. latinskolorna kunna anses hufvudsakligen anordnade. Jag har dock ej trott, att till den ändan skolan redan från början i de nedre klasserna skulle ovilkorligen behöfva skiljas å särskilda linier, utan att undervisningen borde kunna i dessa klasser sammanhållas. Detta i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag. Men jag tror dervid att sammanhålningen ej behöfver fortgå fullt så länge som i det Kongl. förslaget är åsyftadt, utan anser att latinet bör inträda tidigare än Kongl. Maj:ts föreslagit, nemligen i den tredje och ej i den fjärde klassen, således i likhet med hvad Andra Kamraren vid 1870 års riksdag äfven ansåg lämpligast. Vidare har jag tänkt mig, att de högre reala läroverken skulle med någon förändring kunna ordnas hufvudsakligen i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag, men jag har deremot haft den åsigt — vid hvilken jag för min del fäster synnerlig vikt och hvilken också en gång inom Utskottet vunnit majoritet — att de två- och treklassiga elementarläroverken skulle efter hand upphöra och att de borde ersättas med ett slag af skolor, som finnas i nästan alla kultiverade länder, men här, tyvärr, alldeles saknas, nemligen *lägre realskolor* eller *borgareskolor*. Detta är i korta drag grunden till den organisation, som jag tänkt mig. Men jag har, det oaktadt, i de flesta punkter biträdt Kongl. Maj:ts förslag. Det må synas som om häri låge en motsägelse, men, mine Herrar! omständigheter kunna gifvas då man, — huru öfvertygad man än må vara om riktigheten af sin åsigt — ej anser sig berättigad att allt för mycket anstränga sig för att vinna
proselyter

proselyter för densamma. Då man känner att man ej har makt der-till eller att tidsförhållandena äro sådana, att man ej bör begagna denna makt, om man också hade den, då nöjer man sig med att ut-tala hvad som enligt ens egen uppfattning är det rätta, och anslu-ter sig till hvad som blifvit föreslaget af andra, som äro i bättre tillfälle att vinna gehör och har en större rätt att fordra gehör, till hvilkas kunskaper och förmåga man har rätt att lita och som äro pligtige att bära ansvaret för hvad de föreslagit. Man handlar rättare. synes det mig, i att göra så, än att, genom att envist vidhålla sin åsigt, omöjliggöra hvarje förbättring. Jag har trott, att, då Kam-maren hedrat mig med förtroendet att insätta mig i det Särskilda Utskottet, det varit min skyldighet att så samvetsgrannt som möjligt pröfva de grunder Kongl. Maj:t framställt, men jag har ock, af de skäl jag angifvit, ansett mig, — ehuru jag i åtskilliga punkter haft en afvikande mening — när frågan icke förefallit mig af allt för stor betydelse, icke ega rätt motsätta mig antagandet i öfrigt af det framställda förslaget.

Jag kan ej annat än motsätta mig hvad den förste högtärade talaren ifrågasatt, eller att Kammaren skulle inskränka sig till att, — utan att ingå i pröfning af de punkter, af hvilka det Kongl. för-slaget består, intill den 17:de — lägga dem till handlingarne; och vågar deremot hemställa, att Kammaren ville i hvar och en af dessa punkter uttala sin åsigt. Vid vissa af dem har Utskottet ansett sig böra föreslå Riksdagen att uttrycka en åsigt olika den, som inne-fattas i den Kongl. propositionen; vid de tillfällen nemligen dem Utskottet ansett, att Kongl. Maj:ts proposition vid tillämpningen ej skulle blifva fullt gagnande. Jag tror, att Utskottet varit berättigadt att göra sådana förslag, ehuru otvifvelaktigt är, att Kongl. Maj:t i alla frågor, som angå organisation af elementarundervisningen, ensam har beslutande rätt, och att, då Kongl. Maj:t, såsom här, i en propo-sition förklarar sig gilla de grunder, som Departementschefen fram-lagt, Riksdagens beslut ej kan bestämma öfver förslagens antagande eller förkastande i ena eller andra hänseendet. Det är med öppen blick för detta som Utskottet ock i de delar, der Kongl. Maj:ts för-slag öfverensstämt med dess uppfattning af hvad som vore rätt och lämpligt, gifvit sin hemställan den form, som af betänkandet inhemtas, eller, att Riksdagen ville lemna den eller den delen af Departements-chefens yttrande utan anmärkning. Men då en eller annan af dessa punkter varit af beskaffenhet att förefalla Utskottet ej blifva i till-lämpningen gagnelig, har, såsom jag redan angifvit, Utskottet trott sig vara skyldigt att hemställa, att Riksdagen måtte begagna den rätt Riksdagen otvifvelaktigt eger, att i hvarje fråga, äfven sådana, som äro föremål för Kongl. Maj:ts uteslutande bestämmande, uttala sina åsikter om hvad som är rätt och lämpligast. I sammanhang härmed ber jag att nu få yttra några ord om den föredragna första punkten. I denna punkt har Utskottet hemställt, att Riksdagen, med förklaring att någon anledning till anmärkning mot punktens innehåll i öfrigt icke förekommer, ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet an-nålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nädigt öfvervägande, huruvida

Riksd. Prot. 1873. 1 Afd. 4 Band.

icke undervisning i naturalhistoria i elementarläroverkets högre klasser bör meddelas å alla linierna, dock utan att upptagas såsom examensämne i mogenhetspröfningen å linien A. Då Kammaren nu på Herr Talmannens förslag beslutat, att betänkanDET skall punktvis föredragas, hemställer jag, att Kammaren icke ville se saken så i stort, att Kammaren helt och hållet glömmer den framställning Utskottet gjort i denna och de öfriga punkterna. Utskottets hemställan här tror jag vara fullt befogad, och då dess motivering för densamma är ganska fullständig och ingen ännu vederlagt den. Inskränker jag mig till att återopa den.

En talare anmärkte i den lina form, hvori han såväl förstår att kläda sina tankar, att det ej varit rätt väl att Utskottet uppställt sitt betänkande på sätt som skett och att Utskottet bort inskränka sig till att yttra sig öfver den af Kongl. Maj:t föreslagna normalstaten och de punkter, som stode i mera direkt samband med den ekonomiska sidan af läroverkens organisation. Jag ber att i anledning deraf få yttra några ord. Då Kongl. Maj:t begärt Riksdagens yttrande öfver "antalet, arten, omfånget och belägenheten af rikets elementarläroverk" och anhållit, att ett reservationsanslag måtte ställas till Kongl. Maj:ts disposition för genomförandet af den organisation Kongl. Maj:t föreslagit, har Utskottet trots att deraf vore en nödvändig följd att det borde meddela Riksdagen resultatet af den pröfning, Utskottet anställt rörande den af Kongl. Maj:t föreslagna organisationen. Om jag slår upp normalstaten, finner jag visserligen der läroverken upptagas såsom latinskolor, realläroverk, fem- och treklassiga skolor o. s. v.; men såsom naturligt är, säger ej normalstaten huru läroverken i öfrigt skola vara beskaffade, hurudan den undervisning är som skall lemnas i dessa särskilda slag af skolor, eller på hvad sätt och under hvilka vilkor den skall meddelas. Hade därför Utskottet endast hållit sig till normalstaten, hade det sanneligen ej blifvit mycket underkunnigt, och om det inkommit till Riksdagen med ett betänkande byggdt endast på hvad i den kunnat inhemtas, tror jag, att Utskottet skulle hafva både fått uppbära och förtjent ganska allvarliga förebräelser öfver sitt sätt att behandla en så vigtig fråga. Jag tror således, att Utskottet ej gjort mera än sin skyldighet, då Utskottet sökt göra klart för sig och Riksdagen, hvad betydelse de i den nådiga propositionen intagna orden angående läroverkens "antal, art, omfång och belägenhet" verkligen ega. Då Utskottet velat göra klart för sig och för Riksdagen detta, har Utskottet måst gå till källan för propositionen eller till det statsrådsprotokoll, i hvilket grunderna för den föreslagna organisationen angifves, d. v. s. till Herr Departements-chefens diktamen till detta protokoll. Och då detsamma är affattadt i punkter och hvarje punkt innefattar mer eller mindre utförliga bestämmelser rörande en organisation, hvars hela betydelse man fattar först genom sammanställningen af den ena punkten med den andra, ansåg sig Utskottet ej kunna annat göra, än att punkt för punkt yttra sig öfver hvad som blifvit föreslaget. Jag medgifver, att en annan väg och kunnat väljas, nemligen den att gruppera dessa punkter efter deras inre samband och sammanföra dem i tre å fyra hufvudmoment. Denna utväg hade kunnat väljas och

kanske varit för diskussionen beqvämligare, samt möjligen gifvit en klarare framställning öfver organisationen än statsrådsprotokollet lem- nar, men det hade lätt genom ett sådant tillvägagående kunnat hända, att Utskottet ofrivilligt kommit att gruppera en punkt på orätt plats, och att till följd deraf den framställning Utskottet kommit att gifva i någon mån blifvit felaktig. Billigtvis bör man ej heller kunna föreb- rå Utskottet, att det gått till väga, såsom skett; Utskottet har gjort det för att ej löpa fara att lägga i Departements-chefens mun något annat än han verkligen sagt eller, med andra ord, för att icke komma Riksdagen att tro, det Departements-chefen menat, annat än han verk- ligen menat. Jag tror ock, att det sätt, hvarpå Utskottet vid behand- lingen af de särskilda punkterna i Departements-chefens förslag gått till väga, genom att föreslå att de antingen ej skulle föranleda till anmärkning eller ock att den eller den förändringen vore önskelig, valt den lämpligaste utvägen, på samma gång som den mest med grund- lagen öfverensstämmande, och att man derföre ingalunda, på sätt en föregående talare ansett, bör helt enkelt lägga de punkter, i hvilka Riksdagen ej har beslutande rätt, till handlingarne. Stadnade Riks- dagen dervid, skulle Kongl. Maj:t ej få någon ledning för sitt omdöme angående Riksdagens åsigt i den ena eller den andra af dessa punkter, hvilket jag deremot anser, att, då Kongl. Maj:t utan någon nödvän- dighet underställt Riksdagen dessa frågor, Riksdagen är skyldig att yttra sig öfver. Jag skall akta mig för att nu vidare ingå i andra punkter än den föredragna, ehuru väl jag må erkänna att till följd af de olika åsikter, jag har i ett eller annat fall mot Herr Departements- chefen, det skulle vara frestande att göra det just nu, då uppmärk- samheten för frågan i sin helhet är som mest spänd genom hans nyss afslutade anförande. Jag vill endast yttra ett par ord, med afseende å det yrkande, som af en annan ärad talare här framställts, att man nu borde bereda frågan ett uppskof, hvilket skulle kunna ske i form af ett välvilligt afslag. Då jag i afseende å detta organisationsförslag i en del principiellt skiljer mig från Herr Departements-chefen kan jag i sjelfva verket ej hafva något emot ett uppskof, hvilket möjligen kunde bereda framgång åt mina åsikter, men jag måste dock varna för ett sådant uppskof, om meningen är att det skall åstadkommas utan föregående pröfning af det föreliggande organisationsförslagets särskilda grunder. Dessa grunder innehålla så mycket godt, som det vore orätt att ej taga vara på, som det vore illa om man skulle för- lora genom ett förhastadt eller omotiveradt beslut om hela frågans uppskjutande till en annan riksdag. Vål ligger det framför allt makt deruppå att undervisningen blir väl ordnad, och är det derföre af mindre betydelse, om förändringen i läroverkens nuvarande organisa- tion antages just nu; men när det sker måste det ske efter noggrann pröfning af alla de omständigheter, som förefinnas. Finner så Riks- dagen efter pröfning af alla dessa omständigheter, att den icke, under den korta tid Riksdagen haft frågan på sitt bord, kunnat tillräckligt sätta sig in i densamma, ja, då tror jag också att den viktiga saken bäst främjes genom ett uppskof. Men till dess måste jag yrka på förslagets pröfning punkt för punkt.

Man har sagt, att Utskottets arbete borde hastigare kunnat af-

slutas. Jag tillåter mig i anledning häraf erinra att den 3 Mars banmanträdde Utskottet på Herrar Talmäns kallelse, och den 5 Mars sörjade de sina öfverläggningar, med hvilka det dagligen fortsatt. I dag ha vi den 9 Maj, då vi diskutera Utskottets betänkande, som ankom till Riksdagens kansli den 30 April. Detta måtte väl ej vara så synnerligen lång tid för behandlingen af ett ärende af denna stora vikt, och på hvilket sednaste läroverks komité användt 1½ års arbete? För mig synes detta vara en ganska kort tid. Jag skulle önskat, ett Utskottet haft mera än dubbelt så lång tid för sitt arbete, och tror att Utskottet i så fall skulle kunnat lemna det långt fullständigare, men Utskottet var tvunget påskynda detta för att kunna inlemna sitt betänkande till Riksdagen, så pass tidigt att denna ej måtte få skäl att fråga, huruvida Utskottet ämnade fördröja riksdagens avslutande. Vill Riksdagen, för vinnandet af en grundligare pröfning, återremittera ärendet och samedelst själf fördröja sitt avslutande, skall Utskottet med största samvetsgrannhet söka behandla frågan ånyo, men ett svar måste gifvas på en Kongl. proposition, och Riksdagen måste alltså blifva församlad till dess svar på återremissen blifvit af Utskottet gifvet och Riksdagen på grund deraf fattat beslut. Vill Riksdagen ej detta, tror jag icke att mycket skulle vinnas genom antagandet af Grefve af Ugglas' förslag; ty af stor vikt anser jag det vara att behandla saken så pass grundligt, att man verkligen pröfvar dess särskilda delar och behåller hvad som är godt och värdt att antagas och att man icke — att jag så må säga — med badvattnet kastar ut barnet. Det finnes onekligen mycket godt bland de grunder Kongl. Maj:t föreslagit, mycket, som redan denna stund kan sättas i verket; och då så är förhållandet, äfven särskildt med hvad som omhandlas i den nu föredragna punkten, anhåller jag att densamma måtte bifallas.

Grefve Posse: Om någon fråga vid denna riksdag kan anses vara af vikt, är det otvifvelaktigt denna, der det gäller att afgöra hurudan vår ungdoms framtid skall blifva. Denna fråga har nyss af vår Konungen personligen blifvit framställd till Upsala universitets studerande ungdom och Hans Regering har nu framställt till oss att här afgöra detsamma; men skillnaden är ganska stor, emedan Konungen lemnade studenterna hela lifvet att besvara denna fråga, då vi deremot skola göra det genast. Detta är i sanning icke lätt; det beslut vi nu gå att fatta är af den stora vikt och betydelse, att jag för min del är öfvertygad, att här icke gäller den satsen, att ett *snart* beslut är ett *godt* beslut, utan fast mera att ett *moget* beslut är ett *godt* beslut. Den strid, som här föres, gäller egentligen, såvidt jag kunnat fatta det, om företrädet mellan den klassiska och praktiska bildningen. Det är dessa båda åsigtter, som nu söka att kämpa om herraväldet. För min del tror jag, att på denna strid, om någonsin, bör kunna lämpas det kända uttrycket, att "det ena bör göras, men det andra icke låtas". Så väl den klassiska som den praktiska bildningen anser jag vara för landet af stor betydelse, och jag vill således, för min del, ställa kyrkan midt i byn; men jag tror, att det finnes en bestämd väg att gå i detta hänseende och ett bestämdt sätt, som man

kan följa, hvarför det är af vigt, att denna väg redan från början blir följd. Frågan är den, skall den klassiska eller praktiska bildningen gå ut till allmänheten, skall hela allmänheten vara delaktig af dessa begge bildningsgrader? För min del tror jag icke, att den klassiska bildningen lämpar sig väl för den stora allmänheten. Nej, mina herrar, det är icke allom gifvet att lyssna till de tjugande toner, med hvilka Pindarus eldade den grekiska ungdomen till kämpaspel, eller till de satiriska, sånger med hvilka Horatius gisslade den romerska ungdomen för dess alltför stora laster. Nej, Roms och Greklands ande är icke något, som, enligt min tanke, kan gå in i den stora allmänheten, och jag tror, att den icke kan förvärfvas utan af de så kallade "*samhällets söndagsbarn*", hvilka ega förmågan att intränga i dessa mysterier, som för allmänheten blott äro pedanteri, men för den, som förmår att intränga deri, innefattar det högsta af mänsklig bildning. För att taga en bild, anser jag, att den klassiska bildningen är en perla, som icke kan utväxlas i småmynt och begagnas i hvardagslag. Deraf följer klart, att jag måste stå på deras ståndpunkt, som vilja, att den praktiska bildningen skall vara tillgänglig för hela allmänheten, men den klassiska endast för ett fåtal. För mig kommer att gälla, i afseende å bifall eller afslag till ifrågasvarande betänkande, den omständighet, huruvida det i mer eller mindre mån fyller de anspråk, jag eger i detta hänseende. Jag står på den ståndpunkt, som af Grefve Ehrensvärd i hans reservation är angifven, då han vill, att den klassiska bildningen skall inskränkas till några få läroverk, men den praktiska bildningen gå ut till hela den svenska allmänheten. Jag frågar, i hvad mån fyller detta förslag dessa pretentioner? Gör det det, eller icke? Om någonsin en fråga kan besvaras med både ja och nej, är det här; ty detta förslag både gör det och gör det icke. Vissa punkter i förslaget fylla tydligen dessa anspråk, t. ex. den 11:te punkten att latinet skall uppskjutas till den 4:de klassen; men deremot säges i den 25:te punkten, att den reala bildningen icke skall odlas i mer än 7 läroverk, då den förut finnes i 33. Således upphäfver den ena saken den andra. Vidare förekommer i 7:de punkten, att latinskrifningen icke skall hafva den betydelse, som den förut haft. Detta är nu en fullkomligt riktig väg, man beträdt, likasom föreskriften att undervisningen skulle börja vid tidigare år. Jag skulle på detta sättet kunna gå igenom många punkter i detta betänkande och visa, huru den ena är bra och den andra dålig; och således är det nu icke lätt att fälla sitt omdöme, men det är egentligen två omständigheter, som jag fäst mig vid. Den ena är, att, då nu Kongl. Maj:ts af Utskottet gillade förslag går i den rätta riktningen, det likväl lätt skulle kunna hända, om vi nu vid denna riksdag genast på rak arm bifalla detta förslag, att man antager att nu är allt väl bestämt och nu kunna vi hvila. Detta är den ena omständigheten. Vidare då man står i en sådan dilemma, har man icke annat att göra, än att sluta sig till Grefve af Ugglas' framställning, med det af Grefve Ehrensvärd gjorda tillägg; ty skulle ett afslag anses innebära, att man vill blifva vid status quo och icke gifva Regeringen äran att hafva gått en ny väg, då skulle jag heldre vilja antaga detta förslag. Jag tror, att diskus-

sionen såväl i denna Kammare som i Medkammaren blir tillräckligt utförmående för att visa, att man verkligen gillar det nu tagna steget och den af Kongl. Maj:t framställda åsigt, att realbildningen bör mera tillgodoses i de lägre klasserna, och att man derefter bör anhålla om ett nytt förslag till nästa Riksdag i denna riktning. Jag åhörde Herr Departements-chefens yttrande med den största uppmärksamhet och jag underskifver det till större delen; men det är en sak, i hvilken jag icke kan göra detta, då han sade, att följden af att gå till väga på detta sätt skulle blifva, att Kongl. Maj:t vid nästa riksdag skulle framlägga samma förslag och frågan stå på samma ståndpunkt som nu. Det tror jag icke, utan att han, om jag känner honom rätt, skall mycket noga komma att studera hvad här blifvit sagdt, och då föreställer jag mig, att vi skola få ett förslag på dessa grunder. Skulle man sålunda icke kunna anse, att frågan derigenom kommer på ett bättre stadium än nu? Det är på dessa grunder, som jag får förklara, att, då det kommer till öfverläggning af Grefve af Ugglas' förslag, vill jag sluta mig till detsamma.

Herr Dahm: Jag skall icke inlåta mig på frågan i sin helhet, utan vill blott yttra mig angående den föreliggande punkten och något om de yrkanden, som här blifvit framställda. Man har yrkat afslag, och det vill synas som skulle detta innefatta en begäran om afslag på alltsammans, för att få frågan uppskjuten till nästa riksdag och derigenom grundligare behandlad. Såsom skäl härför har man sagt, att frågan icke vore nog utredd och att man behöfde än vidare undersöka detsamma. Är nu denna fråga icke utredd, då frågar jag, med hvilken är väl detta förhållandet?

Vi behöfva icke gå längre tillbaka än till 1870 års riksdag, då Kammaren hade denna fråga före och ansåg detsamma så utredd, att den framställde ett förslag till underdånig skrifvelse, olika med det skrifvelseförslag, som Andra Kammaren hade framlagt. Andra Kammaren antog emellertid detta förslag och det var således Första Kammarens ordagranna mening, som gick till Kongl. Maj:t. Hvad är nu Departements-chefens förslag annat än blott ett svar eller utläggning af hvad Riksdagen då uttalade och denna förklaring följer, som mig tyckes, så noga efter Riksdagens önskingar, som våta kläder smyga sig efter den kropp, som de hölja. Om nu Första Kammaren, som fått sin vilja fram, säger: nej, detta vilja vi icke hafva; vi kunna visserligen icke neka, att det är detsamma, som vi begärt af Kongl. Maj:t, blott i en annan gestalt, men vi vilja ändå icke godkänna det; ställer sig icke då Kammaren i en ställning, som är något besynnerlig och, jag ber om ursäkt, om jag begagnar en liknelse, liknar den, som friade och då han fick ja, begärde betänketid. Jag kan derföre icke instämma deri att begära någon sådan betänketid, isynnerhet som jag är säker på, att ganska många af denna Kammares ledamöter deltagit i de ifriga petitioner, som för några år sedan framlades i denna fråga, då man begärde något mycket likt det, som Kongl. Maj:t nu har för Riksdagen framlagt. Jag talar om dessa petitioner just derföre, att de bevisa, att frågan varit temligen allvarligt behandlad af en mängd personer, som varit

derför intresserade, och att, om vi nu fatta ett beslut i denna fråga, vi icke kunna anses afgöra en fråga, som vi icke haft nog tid att betänka, ehuru den kommit fram i Riksdagens sista timma.

Då egentligen icke något annat för närvarande föreligger än 1:sta punkten af Utskottets betänkande och mot densamma några inkast af särdeles stor betydelse icke blifvit gjorda, inskränker jag mig att helt enkelt anhålla, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet i denna punkt föreslagit, och jag anhåller tillika att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att, om man bifaller en hel mängd, eller 15, 16 af dessa punkter, man ändock förbehållit sig att kunna fatta beslut, hvarigenom man får betänketid rörande sjelfva hufvudsaken; men man har gifvit Kongl. Maj:t både handledning och frihet att kunna vidtaga åtskilliga förändringar redan nu; ty mycket kan ske oberoende af organisationsförslaget och dessa förändringar äro af beskaffenhet, att de snart måste och med stor nytta äfven kunna vidtagas.

Herr Ekman, Carl: Vid början af det långa anförande; som vi nyss åhört från statsrådsbanken, påvisades, huruledes vid afgörandet af sådana frågor, som den nu föreliggande, det vore särdeles svårt att stadga sin mening, då till och med i fackmännens krets framstående personer voro af aldeles motsatta åsikter i afseende å det ändamålsenligaste ordnandet af elementarundervisningen. Det har blifvit från samma håll yttradt, att under sådana förhållanden borde man taga hänsyn till hvad erfarenheten gäfvit vid handen, och häri kan jag icke annat än till fullo instämma; men då Herr Departementschefen från detta yttrande vidare ville leda sig derhän, att *en vunnit erfarenhet* skulle lemna ett berättigande till alla de anmärkningar mot nu gällande elementarläroverksystem, som i Riksdagens underdåniga skrifvelse af den 13 Maj 1870 omförmälas, måste jag vara af olika åsigt med honom. I denna underdåniga skrifvelse anhöll Riksdagen, "att Kongl. Maj:t täcktes låta genom sakkunnige män företaga en revision af nu gällande stadga för rikets elementarläroverk och de särskilda, tid efter annan meddelade föreskrifter, som blifvit gifna rörande hennes tillämpning, samt derefter underställa Riksdagens pröfning de förslag till förändringar i nämnda stadga, öfver hvilka Kongl. Maj:t kunde finna nödigt att inhemta Riksdagens yttrande".

Såsom skäl för denna framställning omnämnas de anmärkningar, som tid efter annan i landet försports i afseende på olägenheter af den nu gällande organisationen af elementarläroverken; men ingalunda har, enligt min uppfattning, Riksdagen härmed förklaradt, att den, för sin del, i allo instämt i dessa anmärkningar, hvilka endast, såsom exempel på hvad i landet från olika håll blifvit yttradt, finnas i den underdåniga skrifvelsen omförmälda. När således Kongl. Maj:ts förslag för hvar och en af de i Riksdagens skrifvelse citerade anmärkningar söker att sätta något annat i stället, som skulle motverka de antydda olägenheterna, tror jag för visso, att man icke kan säga, att detta, då framställningen i Kongl. Maj:ts proposition är stödd på de antydningar, som finnas i Riksdagens skrifvelse, är en åtgärd,

hvilken af en vunnen erfarenhet är påkallad. Den för frågans utredning nedsatta komité har föreslagit helt andra åtgärder, än de som innefattas i Kongl. Maj:ts proposition. Det är två krafter, på hvilkas riktiga samverkan samhällsutvecklingens sundhet beror; den ena framåtskridandets, den andra bevarandets. Det kan lika lätt uppkomma sjukdom af alltför häftig rörelse, som af brist på rörelse. För helsans bibehållande fordras, att kroppen gör sig till godo och assimilerar hvad han kan af de näringsämnen han en gång emottagit icke mindre än, att han aflägsnar de förbrukade och ersätter dem med nya; och det är ej nog, att dessa nya äro i och för sig goda, de måste stå i någon öfverensstämmelse med den föregående lefnadsordningen, annars kan till och med det i och för sig goda blifva i ett visst fall skadligt. Det af Kongl. Maj:ts framlagda förslag, eller rättare Herr Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet, tillgodoser möjligen, och till och med sannolikt, framåtgående i en och annan riktning; men enligt min åsigt förbiser detta förslag behovet af utvecklingens *kontinuitet*. Vårt land har i sednare tider genomgått stora och betydande reformer. På intet område har detta varit fallet i högre grad än i fråga om elementarbildningen. Hon har hittills knappast haft tid att ådagalägga fördelarne af de viddagna stora förändringarna, under det att de olägenheter, som följa med hvarje omhvälfning, som nogast hunnit att genomkämpas. Derför behöfver skolan framför allt ro; och det vore väl, om man med hänsyn till hennes organisation nöjde sig med att tillsvidare aflägsna de partiella brister, om hvilkas tillvaro man är fullt viss och för hvilka man känner säkra botemedel. Mycket i skolväsendet, som med vår närvarande läsordning framstår såsom något för lärjungarna tryckande, torde i mån af lärarebildningens höjande komma att visa sig såsom ett blott och bart tillfälligt ondt, hvilket, utan någon förändrad anordning af elementarskolorna i det hela, endast genom en bättre undervisningsmetod låter sig afhjelpa. Och är det än åtskilligt, som ej kan på den vägen hjälpas, så är det dock otvifvelaktigt bättre att tillsvidare dragas dermed, än att i dess ställe införa något nytt, om hvars företräde man icke äger någon säkerhet eller ens en på erfarenhet grundad förhoppning. Den som betänker, huru alldeles opröfvade, för att icke säga omotiverade, en mängd af de mått och steg äro, hvilka det Kongl. förslaget innehåller, behöfde i sanning höra erfarne män och personer af folket, innan han vågade sig på deras antagande. Men i hvad mån Chefen för Ecklesiastik-departementet beredt sig och Riksdagen tillgång härtil, ligger för öppen dag. Riksdagen har väl sökt att åstadkomma en så fullständig utredning i denna fråga, som varit möjlig, då den i det särskilda Utskottet insatt sina bästa krafter, som för ändamålet stodo till buds; men det må tillätas mig att, detta oakadt, hysa stora beräknligheter, huruvida en fullt tillfredsställande utredning kan anses fullbordad. Det hade fordrats, att sakkunnige män öfver förslaget blifvit hörde, och om detta varit fallet och Riksdagen af deras öfver frågan afgifna utlåtande kunnat hemta ett säkert stöd för den mening, att den ifrågasatta förändringen verkligen vore en förbättring, skulle jag, för min del, velat gifva min röst för densamma.

Såsom frågan nu föreligger, ser jag icke, att man kan behandla den på något annat sätt, än att hänskjuta dess definitiva afgörande till en ny riksdag, under förhoppning att den utredning, som jag för min del saknar, under tiden må blifva åstadkommen. I följd af hvad jag sålunda har anfört, framgår tydligt, att jag ganska nära ansluter mig till den mening, som af Grefve af Ugglas blifvit uttalad, och jag skulle helt och hållet kunnat instämma i det yrkande, han framställt, och som egentligen hörer till den 17:de punkten, der det gäller att afgifva Riksdagens svar på Kongl. Maj:ts proposition, för så vidt icke ett annat yttrande från stadsrådsbanken gifvit mig anledning att begära en förändring i den proposition, hvarom Grefve af Ugglas anhållit. Det har nemligen blifvit sagdt, att, om Riksdagen uppskjuter afgörandet af denna fråga, följden deraf, enligt Herr Departements-chefens åsigt, icke skulle blifva annan, än att precis samma förslag, som det ifrågavarande, skulle ånyo till en kommande riksdag framläggas. Om så sker, om detta förslag ånyo framläggas, men åtföljdt af ett sådant tillstyrkande af sakkunnige män, som jag nu saknar, då är jag, för min del, tillfredsställd. Hvad jag sålunda skulle vilja åsyfta, då jag tillstyrker, att Riksdagen icke nu må fatta något beslut, är att få den utredning, som nu fattas, och det är på grund häraf som jag, under tillkännagifvande att jag vid den nu föredragna 1:sta punkten ser mig föranlåten att yrka afslag, kommer att vid den 17:de punkten anhålla om proposition å ett så lydande beslut: att Riksdagen, som, i saknad af fullständig utredning om ändamålsenligheten af den föreslagna anordningen af rikets elementarläroverk, icke kan bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition, ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga denna fråga i förnyadt öfvervägande och till en kommande riksdag göra de framställningar, som deraf kunna föranledas.

Herr Berlin: Den talare, som först hade ordet, uttryckte den åsigt, att Utskottet gått längre än det bort, då detsamma inlåtit sig i pröfning af de 20 punkterna i statsrådsprotokollet, hvilka dock voro af den beskaffenhet, att Riksdagen rörande dem ej hade att besluta; hvad som i detta afseende ländert Utskottet till försvar har redan af dess Ordförande blifvit anfördt, och jag anhåller att härutinnan få instämma med honom.

Samme ärade talare beklagade jemväl att Ecklesiastik-ministern till komiterade utsett män, hvilkas åsichter i denna fråga så mycket divergerade från hans egna, att han slutligen ansett sig böra biträda ett förslag af tvänne reservanter, af hvilka den ene ginge på Herr Statsrådets ena sida eller, om jag hörde rätt, hölle honom under armen, och den andre ginge bakom honom. Jag torde i detta afseende få fästa uppmärksamheten derå, att dessa båda reservanters åsichter i hvad de, sins emellan öfverensstämmande, voro olika med pluralitetens inom komitén, rörde tyska språket såsom begynnelse-språk. Det förvånar mig därför, att talaren då ej också nämnde, hvilken som gick före Herr Departements-chefen i denna åsigt, att tyska språket borde vara begynnelse-språk i skolan, nemligen nu gällande skolordning och Riksdagen sjelf, som uttryckte den önskan,

sedan skolordningen någon tid varit gällande, att tyska språket skulle flyttas till första klassen.

Hvad angår det yrkande, som gjordes af den talare, hvilken dernäst hade ordet, nemligen att Riksdagen måtte anhålla hos Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t ånyo tycktes taga i öfvervägande närvarande förslag; så kan jag för min del ej ingå derpå, såvida det skall utsluta pröfningen af hvar och en bland de särskilda punkterna; ty då skall inträffa hvad Herr Departements-chefen antydt, eller att samma förslag måste åter framläggas i oförändradt skick. Om deremot Riksdagen, vid behandlingen af hvarje punkt särskildt, tillkännagifver hvad Riksdagen anser lämpligt eller hvad den anser tarvå en närmare utredning, så har dermed gifvits en anvisning, som med nytta och fördel bör kunna användas vid framläggandet af det nya förslaget. Detta är allt hvad jag anser mig nu böra yttra om saken i dess allmänhet. Flera yttranden hafva blifvit fällda af föregående talare, som kunde gifva mig anledning att yttra mig om åtskilligt annat, men jag anser det vara mera passande att göra detta vid de särskilda punkternas föredragning.

Hvad angår den nu föreliggande punkten, deri Utskottet ansett nödigt att naturhistorien måtte blifva undervisningsämne, ej blott för den så kallade klassiska linien A, utan äfven för den reala linien, så har jag deltagit i detta beslut af två skäl; först och främst därför, att naturhistoriska studier äro ett viktigt och för alla linier mycket nyttigt bildningsmedel; och för det andra därför, att insigt i naturhistoria, specielt i botanik och zoologi, äro ganska nödvändiga för en stor del af de lärjungar, som besöka den reala liniens högre klasser, nemligen alla, som skola gå till landtbruk, skogshushållning veterinstudier, landtmäteri eller farmaci.

Men jag har äfven tillåtit mig en reservation mot Utskottets beslut i denna punkt, hvaruti tillstyrkes att det tyska språkets studium, enligt Herr Departements-chefens förslag, skulle sluta redan i femte klassen. Jag befarar nemligen att den lärjunge, som sedermera under fyra år sysselsätter mig med andra ämnen och med flere andra språk, sålunda skall förgäta hvad han inhemtat af det tyska i de fem första klasserna. Erfarenheten från de nuvarande förhållandena, då lärjungen dock endast under två år ej läser tyska språket, bestyrker fullkomligt min farhåga härutinnan. Genom en sådan anordning skulle lärjungarne dessutom beröfvas tillfälle att i skolan taga kännedom om den tyska litteraturens alster, hvilken de på grund af sin lägre ålder och mindre utbildade fattningsförmåga omöjligen i de lägre klasserna kunna göra bekantskap med. Såsom anledning till den föreslagna inskränkningen i studium af tyska och naturhistoria har Herr Ecklesiastik-ministern anført svårigheten att erhålla tillräcklig tid för dessa läroämnen, emedan den toges i anspråk för de öfriga lefvande språken. Hvad tyska språket angår, så må man ur andra synpunkter betrakta det hur man vill, det är dock af största vigt för oss att känna detsamma och att förstå det grundligt, redan af det skäl, att de flesta böcker, i snart sagdt hvarje vetenskap, hvilka tjena våra studerande till handledning äfven vid universitetsstudier äro författade på tyska språket.

Att svårighet kan möta vid införandet af naturhistorien på realliniens högre klasser kan jag väl förutse, då fråga är att inskränka dessa klasser till tre och derjemte minska lärotimmarnes antal; men tid får tagas antingen från ett annat ämne eller ock får något mera tid tagas i anspråk. I allmänhet böra, enligt Herr Departementschefens förslag, insigterna i naturvetenskaperna vara så grundlagda i de fem lägre klasserna genom studium af allmän naturlära, att man deruti har ett kraftigt stöd för fortsättningen af det naturvetenskapliga studiet, under form af naturhistoria, i de högre klasserna; till följd hvaraf ej särdeles många timmar i veckan skulle erfordras för att göra äfven den högre reallinien häraf delaktig.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, tager jag mig friheten hemställa, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet hemställt i första punkten, men med ett så lydande tillägg:

att Riksdagen, med förklaring att någon ledning till anmärkning mot punktens innehåll i öfrigt icke förekommer, ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, dels huruvida icke undervisning i naturalhistoria i elementarläroverkens högre klasser bör meddelas å alla linierna, dock utan att upptagas såsom examensämne i mogenhetspröfningen å linien A, dels ock om icke fortsatt undervisning i det tyska språket må vara nödig äfven i de högre klasserna å klassiska linien.

Öfverläggningen rörande den ifrågavarande punkten uppskötts härefter till eftermiddagens sammanträde.

Anmälades och bordlades från nedannämnda Utskott samt Andra Kammaren inkomna utlåtanden, memorialer, betänkanden och protokollsutdrag, nemligen från

Stats-Utskottet:

N:o 93, i anledning af väckta motioner angående grundskatterna och indelningsverket;

N:o 94, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående lindring i roteringen för hemman i Offerdals socken af Jemtlands län;

N:o 95, i anledning af väckt motion om förtydligande af Kongl. kungörelsen den 30 December 1863, angående upphörande af grundräntas utgörande af såg- och mjölkvarnar m. m.;

N:o 96, i anledning af väckt motion om upphörande af hemman-talet såsom beskattnings- och delningsgrund m. m.;

N:o 97, i anledning af väckta motioner om lindring i rustningsbesväret;

N:o 98, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet;

N:o 99, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om punkten 1 c af Stats-Utskottets utlåtande N:o 7, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Femte Hufvudtitel;

N:o 100, i anledning af väckt förslag, att deputerade måtte utses för att öfvervara Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning i Norge;

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottet:

N:o 4, i anledning af väckt motion om slutbetalning af Riksgäldskontorets återstående skuld till Riksbanken för lån till 1808 och 1809 årens krigskostnader;

Banko-Utskottet:

N:o 13, i anledning af återförvisning utaf punkten 18:o i Banko-Utskottets betänkande N:o 12;

N:o 14, rörande revision af räkenskaperna vid Riksbankens kontor i orterna för tiden intill 1873 års slut;

Lag-Utskottet:

N:o 39, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:o 17, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag dels till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar, dels ock till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, än äfven enskilda motioner om införande af det så kallade civiläktenskapet;

N:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, i fråga om åtgärder för afskaffande af de så kallade säljbara apoteksprivilegierna;

N:o 41, i anledning af väckt motion om närmare bestämning af de ärenden, hvilka enligt kommunallagarne äro att hänföra till kommunens gemensamma hushållnings angelägenheter;

N:o 42, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864;

N:o 43, i anledning af väckta förslag till ändringar i och tillägg till strafflagen samt gällande bestämmelser om verkställighet af straffarbete och fängelse;

N:o 44, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft egande utslag;

Särskilda Utskottet:

N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom;

Andra Kammaren:

N:o 275, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 27, i anledning af Herrar S. A. Hedins och M. Huss' motioner rörande utländsk undersåtes rätt att i Sverige förvärfva och besitta fast egendom samt idka näring.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Fredagen den 9 Maj 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades ett protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen och protokollet för den 30 sistlidne April.

Upplästes följande läkarebetyg:

Herr Baron C. Raab, som under sistlidne vinter lidit af ständigt återkommande bölder och karbunklar, behöfver för sin helsas vårdande nu anträda en resa till utrikes badorter; intygas af
Stockholm den 6 Maj 1873.

A. Werner,
Med. Lic.

Fortsattes öfverläggningen rörande 1:sta punkten i Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1.

Herr Rydin: Den talare på statsrådsbänken, som i förmiddags hade ordet, har hufvudsakligen vändt sitt yttrande emot min reservation.

Härvid har han först vändt sig emot de betraktelser jag fogat till den redogörelse för de af honom framställda organisationsgrunder, hvarmed jag inledt min reservation. Jag har till en början nämnt, att det framlagda organisationsförslaget hvilade på en helt annan grund än så väl den nuvarande skollagen som äfven komiterades förslag. I afseende härpå, har den ärade talaren anmärkt, att jag förblandat *grund* med *anordning*. Jag hemställer dock, huruvida icke de organisationsgrunder, som framgå ur hans diktamen till statsrådsprotokollet, äro andra än dem, som nu gälla för skolväsendet, då man först och främst inskränkt bestämmelsen i 1 § af nuvarande skollag derhän, att man i alla högre elementarläroverk, med undantag af fyra, borttagit tillfället till erhållande af både klassisk och real

bildning, då man vidare borttagit latinets från dess nuvarande plats såsom det väsendtligen grundläggande språkstudiet och sålunda afklippt den sammanhållande länk mellan de särskilda läroverken, som låg uti latinets läsande i alla såväl högre som lägre skolor, samt då man så särskilt den reala linien från den klassiska i de högre klasserna, att icke ens i de ämnen, der gemensam undervisning kan egrum utan olägenhet, sådan vidare får ske. Är icke detta en annan *grund* än den, på hvilken vårt undervisningsväsen nu hvilar? — Jag har vidare yttrat, att Herr Departements-chefen i sitt förslag följt så helt och hållet nya grunder, att han icke i något hänseende gjort sig till godo den utredning, som finnes i komiterades betänkande, icke ens deruti att han lagt till grund det särskildt uppgjorda och inom komitén särskildt diskuterade förslag, som innehålles uti bilagan O 1, och hvaröfver komiterade afgifvit ganska goda vitsord. Herr Departements-chefen sade visserligen under debatten, i likhet med hvad som förekommer i statsrådsprotokollet, att hans förslag stod i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bilagan O 1. Men om man emellertid sammanfattar hufvudpunkterna i denna bilaga, så finner man, att dessa bestå deruti, att undervisningen uti de tre nedersta klasserna är för alla gemensam med tyskan såsom det enda främmande, men tillika grundläggande språk; att latinets och franskan införas uti fjerdje klassen såsom alternativa ämnen, att grekiska språket uppskjutes till sjette klassen, och att båda bildningslinierna bibehållas vid alla läroverk med skild undervisning, dock så att gemensamhet i undervisningen bibehålles, der sådant utan olägenhet kan ske. Men i denna bilaga finnes ej den anordning, som i Kongl. Maj:ts förslag blifvit införd från norska skollagen, och som väsendtligen förändrat hela organisationen, nemligen att naturalhistoria icke får läsas i de högre klasserna hvarken på den klassiska eller den reala linien, ej heller föreskriften derom, att undervisningen i tyska skall sluta med femte klassen, hvilket betager det egenskap af grundläggande språk. Ej heller ser man der spår till den anordning af de båda linierna på särskilda läroverk, som i Departements-chefens förslag innehålles. Jag tror således icke, att man kan likt Departements-chefen säga, att detta af komiterade uppgjorda förslag är väsentligen lika med det hvarför Departements-chefen redogjort i sitt yttrande till statsrådsprotokollet. Mitt yttrande, att Departements-chefen i sitt förslag ej gjort sig till godo komiterades betänkande, ej ens hvad rör bilagan O 1, står således fast.

I afseende på den i min reservation först afhandlade punkt, rörande *öfversträngningen*, hvari jag fäst uppmärksamhet derpå, att enligt de grunder som nu vore framlagda läsningen skulle komma att bedrivas för klemigt i de tre nedra klasserna, har ej heiler Departements-chefen vederlagt mina anmärkningar, som röra det förhållande, att i de tre lägsta klasserna icke flera främmande språk skola läsas än tyskan och studiet af matematiken skall inskränkas, hvarigenom således de ämnen, som särskildt äro egnade att gifva ungdomen den formela utvecklingen, hafva fått mindre utrymme än de hafva så väl för närvarande som enligt bilagan O 1. Alla svårigheter äro deremot enligt Departements-chefens förslag uppskjutna

till de öfre klasserna, der främmande språk skola läsas ända till 18 à 20 timmar i veckan och äfven större arbete än nu måste användas på matematiken, emedan, oaktadt inskränkningen i de nedra klasserna, det pensum, som skall genomgås under hela skoltiden, ej blifvit ned-satt. På den reala linien är dessutom i de högre klasserna den matematiska undervisningen sammanpressad på 3 år i stället för förut på 4, ehuru lärjungarne på denna linie under de föregående stadierna fått läsa mer än de som besöka den klassiska linien. De betänkligheter, som jag på grund af dessa förhållanden uttalat, kvarstå derföre ännu i gällande kraft.

Hvad angår 2:a punkten i min reservation om *kursafslutningen*, så anmärkte jag, att en sådan icke kan vinnas på tredje klassens stadium, så vida icke de tre-klassiska läroverken utvidgas till lägre borgareskolor eller realskolor, ty när inga egentliga realstudier ännu begynt, blir hvarje afslutning i denna klass endast en afslutning på papperet. Att icke heller den fem-klassiga afslutningen kan ega rum har jag visat dels på grund af komiterades förslag och dels på grund af förslaget i bilagen O. 1, i hvilka båda kursafslutningen är förlagd till sjette klassen, såsom förhållandet äfven är i Norge. Jag har vidare i min reservation visat, genom jemförelser hemtade från undervisningsplanerna, hvilken skilnad det är uti lärjungens kunskaper efter genomgåendet af femte klassen mot efter fullbordad kurs uti öfre sjette, och framhållit betydelsen af den afslutning, som nu eger rum på det sednare stadiet. Jag har äfven påpekat, att denna kursafslutning, enligt Departements-chefens förslag, är menlig för undervisningen i de högre elementarläroverken både på den klassiska och reala linien. De högre läroverken få nemligen icke handlägga de förberedande studierna efter sitt eget mål, och de lägre få icke göra den nytta de skulle kunna bereda genom att inom de orter, der de äro belägna, bibringa ungdomen de färdigheter i räkning, skrifning, teckning m. m., man företrädesvis afser med dylika reala läroverk. I Danmark har man ock insett olämpligheten af denna förberedande skolas införlifvande med det högre elementarläroverket, ty man har der genom 1871 års skollag bortkastat de lägsta klasserna och elementarundervisningen börjar nu der på det stadium, som motsvarar fjerde klassen hos oss. Jag hemställer till Kammarren, huruvida jag uti dessa anmärkningar blifvit vederlagd af den ärade talarens verbal-kritik på förmiddagen.

Den tredje punkten, som af mig blifvit i reservationen behandlad, afser *bildningsliniernas åtskiljande*. Jag har i min reservation anmärkt såsom ett fel och en halfuetsåtgärd i Departements-chefens förslag, att han å ena sidan alldeles skilt linierna från hvarandra och gifvit dem en så fristående ställning, att de bilda särskilda läroverk, ty äfven på de ställen, der båda linierna blifvit bibehållna, är undervisningen fullständigt skild i alla delar, men å andra sidan ej tagit hänsyn till hvardera undervisningsliniens fordran för sitt måls vinnande. Genom klassifikation af läroverken i 4 på båda linierna fullständiga, 27 med blott klassisk och 3 med blott real öfverbyggnad och den fullständiga skiljmesse mellan båda linierna, som skall i de på båda

linierna

linierna fullständiga iakttagas, hafva de högre elementarläroverken blifvit delade i två afdelningar, af hvilka den ena har uteslutande klassisk bildning och den andra uteslutande realbildning till sitt slutmål. Med anledning häraf har jag frågat, hvarför skola då icke de olika läroverken få sin förberedande undervisning lämpad efter detta mål? Mig synes det nemligen nödvändigt, att man upprättar en annan undervisningsplan för ett klassiskt än för ett realläroverk, liksom det väl må anses i sin ordning, att de lägre tre- och fem-klassiska läroverken få meddela sina särskilda avslutade kurser, utan att behöfva utgöra en sammanhängande länk uti den högre undervisningen. Så länge man bibehåller latinets såsom grund för språkundervisningen, finnes ett gemensamt band mellan de olika läroverken, men borttages detta, så finnes icke längre något dylikt band, utan läroverken fördela sig i två alldeles afskilda slag, i det somliga meddela endast klassisk undervisning, andra endast real. Dessutom är att märka, att genom denna anordning en ständig oro skall råda inom läroverken, då nemligen lärjungarne vid 27 af rikets elementarläroverk, när de vid 14 års ålder genomgått femte klassen, icke skola hafva någon annan resurs än att antingen lemna sina hemorter eller ock fortsätta på latinlinien, vid hvilket förhållande det är troligt, att de komma att välja det sednare alternativet. Deraf blir åter följden densamma, som vi nu så ofta höra omtalas, eller att personer, som se sina söner misslyckas på latinlinien, säga att detta är latinets fel och att detta språks studium derföre bör flyttas ännu längre upp i de högre klasserna. Att bortskära den reala linien, blir således till sina följder ett af de skarpaste medlen att småningom undergräfvat latinets studium. Detta har Departementschefen till en viss grad insett, i det att han bredvid de båda linierna, den klassiska och de reala, föreslagit anordnandet af en ny linie. Jag afser härmed den hybrida linien B., såsom jag kallat den i min reservation, der det skall undervisas uti latin, engelska och fysik. Herr Departementschefen har visserligen påstått att en sådan linie nu finnes bestämd, men jag är ej i stånd att i vår skollag upptäcka en särskild sådan undervisningslinie. Han har jemväl påstått, att, på sätt jag i min reservation förutsatt såsom möjlighet, ej skulle kunnat komma i fråga dispens från latinets på denna linie, och således ej heller de menliga följder, som jag antydtt såsom möjliga under denna förutsättning. Jag vill fråga om, för den händelse att man på en ort, der denna bildningslinie finnes, men der man icke har tillgång till något realläroverk, ingår med petition om att vinna dispens från latinets, tillräcklig motståndskraft skall finnas för att vägra en sådan begäran? Jag tror det icke, och då blir följden deraf den, att man på denna linie B hvarken läser latin ej heller matematik och språk ordentligt, hvarigenom den på sätt jag nämnt blir en afledare för dem, som icke orka göra ordentliga studier.

För att nu öfvergå till hvad Herr Departementschefen anmärkt mot mitt yttrande om *normalstaten*, så har jag anmärkt, att dess upphörande blifvit gjord till en enkel räknefråga, hvaremot Departementschefen förklarar, att den *måste* vara en enkel räknefråga. Jag tror

dock att, att, innan man företager sig att dividera timantalet i de särskilda klasserna, så måste man se till i hvilka ämnen undervisningen skall bestridas af lektorer och i hvilka af adjunkter, hvilka läroverk behöfva flera eller färre öfverlärare, med ett ord, ingå i undersökning om huru den nuvarande normalstaten skall undergå förändring. Dervid måste man naturligtvis noga se till, huru det i hithörande fall förhåller sig för närvarande, och att, om man vill omtänksamt afväga huru organisationsgrunderna skola vid hvarje särskildt läroverk med hänsyn till dess särskilda förhållanden speciellt tillämpas, samt huru statsverkets tillgångar bäst skola med afseende på hvarje läroverks billiga kraf ses till godo, skall man finna, att frågan då icke kan vara någon så helt och hållet enkel räknefråga. Man måste taga hänsyn till lärjungeantalet i de högre klasserna för att derefter lämpa lektorernas antal och äfven göra reda för sig hvilka ämnen, som kräfva lektorsplatser, och huruledes de olika ämnena böra förenas i särskilde lärares händer. Skall normalstaten grunda sig på en fast, bestämd organisation, måste de i normalstaten upptagna anslag belysas af en utredning af denna organisations fordringar i sina särskilda detaljer. Att en enkel räkning af timmar ej är tillräcklig för att frågan skall anses belyst, inses bland annat af statskalendern, som för hvarje lärare angifver i hvilket ämne han skall undervisa. Behovet af utredning framgår så mycket mera, som, på sätt jag i min reservation antydt, den frågan fortfarande är obesvarad nemligen: för hvilka ämnen skola lektorer på reallinien till-sättas? en fråga som är så mycket angelägnare att få besvarad, som det timantal, som de särskilda läroämnena fått sig tillmätt, måste stå i förhållande till det antal timmar, under hvilka det åligger en lektor att meddela undervisning. Jag har gjort upp en kalkyl i detta afseende, af hvilken det visar sig, att moderna språk på reallinien erfordra 26 timmar i veckan, men då en lektor icke har skyldighet att undervisa mer än 20, erfordras alltså för detta ämne 2 lektorer. Likaså erfordras undervisningen i matematik, fysik och kemi, som upptager 42 timmar i veckan, 2 lektorer, hvarigenom således redan dessa två undervisningsämnen påkalla ett antal af 4 lektorer. Då återstår att bevara den frågan, huru undervisningen i kristendom, modersmålet, filosofi och historia skall kunna fördelas på lektoraterna i språk och matematik. Jag för min del kan icke gifva mitt bifall till normalstaten, innan jag fått dessa betänkligheter undanröjda. Herr Departements-chefen sökte för att försvara denna min argumentation att påbörda mig ett misstag, i det att jag skulle oriktigt påstått att han gjort lektorsantalet vid de särskilda läroverken beroende af lärjungeantalet mer eller mindre än 200. Jag hänvisar härutinnan till sidan 6 i Kongl. propositionen, hvarest uppräknas de läroverk som skola hafva 6 eller 5 lektorer. Den som behagar läsa, skall finna att enligt Departements-chefen förslag, de, som hafva 5 lektorer, skola bibehålla detta antal "så länge lärjungeantalet understiger 200."

Jag har vidare tillåtit mig att fråga, hvarföre vissa läroverk skola erhålla real öfverbyggnad och andra icke. I detta fall medgifver jag, att jag kommit att uttrycka mig något mindre korrekt, hvilket dock

må ursäktas mig, då det till följd af den hastighet, hvarmed reservationen måste nedskrifvas -- betänkandet föredrogs den ena dagen, och kl. 6 e. m. påföljande dag skulle alla reservationer vara aflemnade -- icke varit möjligt att så noga genomgå detsamma, att alla uttryck kunnat behörigen afvägas. Jag väntade mig dock icke någon sådan krianmärkning i detta afseende som den af Departements-chefen framställda. Jag frågade nemligen, hvarföre skola läroverken i Malmö, Örebro och Carlskrona blifva fullständiga äfven på reallinien, då icke Norrköping—Linköping med 22, Venersborg—Skara med 28 och Jönköping—Wexjö med 25 lärjungar på reallinien skola erhålla fullständig öfverbyggnad på denna linie. Naturligtvis har jag icke härigenom gjort någon framställning om att man skulle liksom bygga i luften några särskilda reala läroanstalter öfver två och två af dessa läroverk för det lärjungeantal som nu besöker de af mig omnämnda båda läroverken, utan att ettdera af de båda jemförelsevis närbelägna läroverken skulle blifva reall. Jag ansåg mig så mycket mera berättigad att framställa min fråga på detta sätt, som Herr Departements-chefen måste vid sin anordning anses hafva äfven tagit hänsyn till samma förhållande, så t. ex. har Malmö läroverk ett ganska litet antal, icke mer än 14 lärjungar på reallinien och har således beräknats skola emottaga de lärjungar på reallinien, som nu besöka läroverken i Lund och Helsingborg. Hvad sjelfva saken angår, så har Herr Departements-chefens anordning ej tillfredsställt Utskottet och kan ej heller vinna något egentligt bifall. Är det t. ex. sannolikt, att läroverket i Westervik skall emottaga lärjungar från Kalmar och Wisby, då de sednare äro större och viktigare städer?

Dessa voro hufvudspörsmålen i min reservation. Jag frågar hvar och en, som tagit reda på saken, huruvida mina anmärkningar i reservationen blifvit af Herr Departements-chefen i sak vederlagda. Herr Departements-chefen har deremot upptagit enskilda uttryck i denna min reservation och gjort dem till föremål för en vidlyftig verbal-kritik. Jag vill ej besvara Kammaren med att här punkt för punkt genomgå allt hvad Herr Departements-chefen härutinnan anmärkt. Jag anhåller endast att få med några exempel fästa uppmärksamheten på det förfarande han i detta afseende funnit lämpligt att iakttaga vid referering af hvad jag yttrat.

Departements-chefen citerade ett yttrande af mig, der jag, i sammanhang med mitt påstående om att hufvudgrunderna till det nya förslaget voro hemtade ur den norska skollagen, säger: "I ett afseende har Departements-chefen skiljt sig från norska regeringen", hvarvid Herr Statsrådet uraktlätit att uppläsa punkten i dess helhet så lydande: "I ett afseende har Departements-chefen skiljt sig från norska regeringen vid skolreformens handläggning, nemligen deruti att han ej likt norska regeringen låtit detsamma genomgå *noggrann granskning af alla, som haft med undervisning att skaffa!*" hvarefter jag redogör för huruledes det norska komitébetänkandet blifvit öfverlemnadt till universitetet och de norska skolorna till utlåtande, innan det framlades för representationen. Jag hemställer, huruvida det ligger någon omening uti detta yttrande och huruvida det kan gifva Herr Departements-chefen giltig anledning att först citera mitt ytt-

rande till hälften och derefter sätta ironiska utropstecken efter sitt citat.

På sidan 76 har jag yttrat: "Genom denna anordning (real-liniens förkortning m. m.) har således ej allenast den klassiska utan äfven den reala linien blifvit försatt i en sämre ställning än den, hvilken såväl nu gällande skollag som komiterades förslag innebär". Herr Departements-chefen har, såvidt jag förstått honom rätt, fattat detta yttrande så, som skulle det blott gälla undervisningen i moderna språk, då deremot den, som läser den citerade punkten i sitt sammanhang, ej gerna kan undgå att märka, att der afses undervisningen i allmänhet.

Vidare har jag yttrat på sidan 78: "Anordna dessa läroverk så, att de få sin slutpunkt inom sig, gif tillfälle till utbildning af *färdighet* i modersmålets behandling, teckning, välskrifning och räkning samt de moderna språkens praktiska inhemtande, *inför* der de allmänna grunddragen af svensk statskunskap och national-ekonomi, så bör den allmänna medborgerliga bildningen vara på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd". Jag frågar, huruvida man af detta yttrande, på sätt Herr Departements-chefen gjorde, kan draga den slutsats, att jag vill köra bort undervisningen i kristendom, historia och geografi från de lägre elementarläroverken.

Jag vill nu öfvergå till den anmärkning af Herr Departements-chefen, som jag får säga mest har smärtat mig; det är den misstydning han gifvit åt mitt yttrande om lärarne. Såsom skäl, hvarföre jag ansett att lärarekollegierna bort hafva fått tillfälle att yttra sig i skolfrågan, nämnde jag, att det är nödvändigt att intressera lärarne för undervisningen, så att de icke göras till maskiner, som blott följa reglementet och kanske med motvilja fullgöra sitt kall. I sammanhang dermed har jag sagt: "En lärare kan taga sitt kall på två sätt, antingen stricte hålla sig till utgifven stadga utan att bekymra sig om dess felaktigheter, blott verkställa hvad som blifvit föreskrifvet och efter visst formulär handla likasom expeditionshafvande af beslut, som annan person har genomlänt och utarbetat, eller ock kan han inlägga hela sin person i arbetet och med allt det intresse hvaraf han är mäktig arbeta på en god undervisnings bibringande, dervid han skapar sin egen individuella metod. Det förra förfarandet kryper bakom skollagen och skyller på den de mindre goda resultaten, som vunnits; med det senare handlingssättet lemnar läraren skollagen åt sitt öde, trygg i medvetandet att, om han troget arbetar i sitt kall, hans arbete skall medföra frukt". Härefter anmärkte jag huruledes detta intresse af en i sitt kall lefvande lärare uppehållit undervisningen under den mängd experimenter, som skett, och huruledes detta intresse må hållas vid lif; samt huruledes det ej bör tillintetgöras, hvilket kan ske dels genom uraktlåtenhet att förskaffa lärare bättre löneförmåner, till följd hvaraf skickliga män afskräckas från denna bana, dels genom den ringaktning, som visas mot skol-lärarynes omdöme, i det att man ej sätter honom i tillfälle att yttra sig öfver förestående skolreformer. Jag hemställer, huruvida man af dessa ordalag, i sådant sammanhang som de befinnas, kan draga samma slutsats som Herr Departements-chefen, eller att jag indelat

Sveriges lärarecorps i å ena sidan ögontjenande maskiner och å den andra lagbrytande nitiske personer. Jag medgifver till fullo att, till följd af den brådska, hvarmed reservationen måste utarbetas, åtskilliga ovarsamheter i uttrycket uti densamma inkommit, hvilka jag gerna skulle se derifrån aflägsnade, men säkert är att min afsigt ingalunda varit att sára. Det händer vanligen med mig att, när jag skrifver, jag lefver med i det jag skrifver och först sedan tager bort de kantigheter som till följd häraf kunna vidlåda mina ord; nu deremot har jag icke haft tid till en sådan öfverarbetning.

Sedan jag sålunda sökt bemöta hvad Herr Departements-chefen anmärkt mot min reservation hvad rör min argumentation i sak, och sökt belysa Herr Departements-chefens tillvägagående i citaten vid den verbalkritik, hvartill han begagnat ett sådant tillfälle som detta, vill jag öfvergå till bemötande af hvad Herr Departements-chefen tillvitat mig såsom faktiska misstag. Detta gäller i första rummet min uppgift om lärjungeantalet i Engelholm. Jag har efter hvad jag uttryckligen sagt, sidan 59, dervid följt Fähræi Statistiska handbok för 1872, och har anført den deri innehållna uppgift på lärjungeantalet samma år, för att kunna göra den jemförelse mellan Engelholms och andra pedagogier, som å sidan 61 är införd. Om jag begagnat den af Departements-chefen uppgifna siffra, hade jemförelsen ej blifvit exakt. Denna belysning har egt rum derföre, att jag icke kunde se någon grund, hvarföre pedagogien i denna stad skulle upphöjas till 3-klassigt läroverk, då man icke föreslagit det-samma för pedagogierna i Hjo, Köping och Nora, hvilka enligt samma handbok hafva större antal lärjungar.

Vidare sades, att jag begått ett misstag, då jag uppgifvit, att lärjungarne i 5:te klassen i språkstudiet icke hunnit öfver formläran. Att det kommer att förhålla sig på motsatt sätt kan visserligen vara möjligt; det beror i väsendtlig mån på hvad man menar med formlära, men då lärjungen i 5:te klassen icke lärt mer än två år latin eller två år engelska, och i tyskan icke hunnit längre, än att han inhemtat "dess formlära efter lärobok samt genom extemporalier vunnit förmågan att öfversätta lättare uppsatser", så frågar jag huruvida han kan sägas hafva enligt Departements-chefens förslag inlärt mer än formläran och huruvida icke det egentliga språkstudiet sedermera återstår. Detta blir således kastadt på de öfre klasserna, der äfven franska och grekiska formläran tillkommer. Såsom stöd för min uppfattning om studiernas otillräcklighet i de nedre klasserna för att bibringa erforderligt kunskapsmått ber jag att få åberopa Danmarks erfarenhet. I ett cirkulär, utfärdadt i Danmark den 13 Februari detta år, har man ansett af nöden att vederbörande särskildt påminnas att se till, att det arbetas starkare i de tre nedre klasserna, motsvarande 4, 5, 6 klasserna hos oss, samt att fordringarne för inträde i skolan noggrannt tillämpas; och har man i Danmark ansett en sådan påminnelse nödvändig, oaktadt på den inträdesökande ställes mycket större fordringar, än dem, som enligt Departements-chefens förslag kunde komma i fråga af den som lemnar tredje klassen. I Danmark fordras, att med färdighet kunna explicera 100 sidor tyska och 50 sidor franska.

På sidan 68 i min reservation har jag yttrat: "*Huruledes* man skall kunna vinna en sådan afslutning, som, hvad modersmålet angår, öfverträffar den, som Departements-chefen angifvit för 5:te klassen, der man blott forskaffat sig öfning uti att redigt framställa sina tankar öfver lättare ämnen och att öfversätta enklare uppsatser från tyska och engelska språken, derom upplyses ej". Herr Departements-chefen har häremot invändt att upplysning finnes i hans yttrande till statsrådsprotokollet. Men det är just mot möjligheten af inhemtandet af det kunskapsmått, som Herr Departements-chefen angifvet (Kongl. propositionen sidan 13), som jag uppträdt, hvilket visar sig af fortsättningen af mitt yttrande på anförda sida, hvilken Herr Departements-chefen ej uppläste, så lydande: "Besynnerligt förefaller det och möjligheten betviflas, då så väl de timmar, som äro egnade åt språk som matematik äro färre än de som bestås så väl enligt komiterades förslag, som enligt det förslag som Departements-chefen tagit till utgångspunkt för frågans ordnande". Enligt komiterades förslag är nemligen 45 timmar, enligt 0 1, 42 timmar och enligt Departements-chefens förslag 30 timmar åt främmande språk och matematik tillsammans anslagna i dessa klasser. Hvar och en vet att det är med det främmande språket, som egentligen språkundervisning äfven i modersmålet främjas. Sedermera vidrörde Herr Departements-chefen med anledning af min anmärkning derom att ej tillfälle är beredt för dem som, idka realstudier, att i dessa ämnen erhålla undervisning utöfver hvad som består dem, som studera latin, skilnaden mellan klassiska och reala studier, och anmärkte, att ej alla ämnen, som studeras på den klassiska linien, kunna anses för klassiska t. ex. kristendom, historia, medan å andra sidan i den reala bildningen inginge mycket af hvad som tillhörde den andra linien. Såsom reala ämnen borde derföre anses alla som läsas på den reala linien. I afseende härå vill jag naturligtvis ej bestrida, att begagnandet af uttrycket klassiska studier så vidsträckt att derunder hänföras äfven kristendom och historia är oriktigt och beror på den ej sällan af ovarsamhet skeende användningen af uttrycket "klassisk" och "humanistisk" om hvart annat. Hvad deremot beträffar talarens förklaring att med realstudier förstodos alla ämnen, som lästes på den reala linien, kan densamma ej accepteras. Ty i sådant fall skulle det icke finnas något ämne utom grekiskan som ej vore reallt, ej ens latin, ty i Tyskland läses latin i alla realläroverk, och hvad som enligt Herr Departements-chefens definition är realämne i det ena landet måste väl och vara det i det andra. I allmänhet plägar man väl med realämnen förstå matematik och naturvetenskap samt de ämnen, som hafva till kunskapsobjekt de timliga tingen.

Beträffande Departements-chefens påstående till försvar för tyskans upphörande i 5:te klassen, en anordning som han sjelf tyckte icke fullt gilla, att ett dylikt stadgande finnes i den danska skollagen, så beror detsamma på ett misstag. Jag kan nemligen upplysa, att enligt Cirkulär den 19 Augusti 1871 tyskan läses i alla klasser och endast i de två högsta, motsvarande 7:de klassens båda afdelningar, kan alterneras med engelskan.

Vidare har blifvit mig tillvitadt, att jag på sidan 76 skulle

hafva begått ett misstag, då jag säger: "Ett läroverk, hvars hela riktning är att med modern bildning till grund undervisa i realämnen, skall dock vara handtlangare åt ett latinläroverk i två af skolans klasser, och huru än detta språk till följd af dess underordnade ställning vid ett sådant läroverk må försummas, skola dock dess lärjungar ega rätt att, huru okunniga de må befinnas, upptagas i ett högre elementarläroverks 6:te klass, hvars lärjungar till följd af den grundriktning, som går genom läroverket, stå öfver dem, och således försena och oroa undervisningen derstädes". Jag har möjligen missförstått, hvarnti den anmärkning, som riktades mot detta yttrande, egentligen bestod, ty jag har ej klart för mig huruvida jag skulle hafva misstagit mig deruti att den omnämnda anordningen kunde "försena och oroa undervisningen", eller deruti att de ifrågavarande lärjungarne skulle kunna från ett lägre läroverks 5:te klass upptagas i ett högre elementarläroverks 6:te klass. I sednare afseendet kan dock intet misstag å min sida hafva egt rum, ty Kongl. Kungörelsen af den 27 November 1868 medgifver uttryckligen hvar och en som inom ett läroverk blifvit uppflyttad i högre klass att utan vidare prof inträda i motsvarande klass af hvilket annat läroverk inom landet som helst utom Gymnasium i Stockholm. Frågan blir då den, huruvida ej, då de här afsedda lägre efter Departements-chefens förslag anordnade läroverken ovilkorligen måste vara klenare än de högre läroverken, den dem medgifna uppflyttningsrätten skall försena och oroa undervisningen i de högre klassiska läroverken.

Beträffande mitt yttrande på sidan 82 har Departements-chefen gjort sig skyldig till en misstyrdning, hvarvid jag dock icke vill lägga stor vikt. Jag säger der: "Härmed har jag sökt angifva de betänkligheter, som uppresa sig emot de *organisationsgrunder*, som kunnat utletas ur de korta satser med dertill hörande motivering, hvilka innehållas i Departements-chefens diktamen till statsrådsprotokollet och i afseende hvarå Utskottet ej heller kunnat obetingadt tillstyrka Departements-chefens förslag i någon punkt". Att jag här endast menat de punkter, som röra organisationsgrunden, och icke alla de nummerade punkterna i förslaget, framgår tydligt af nästa mening, der det heter: "*Öfriga punkter, hvilka jag ej berört*, röra anordningar, i den speciella tillämpningen, hvilka ej påkalla yttranden från Riksdagens sida, utom i hvad som rör terminernas förlängning och undervisningsskyldighetens minskning". Här har jag således endast afsett hvad som rör organisationsgrunden och icke de speciella anordningarne för undervisningen.

Jag skall nu till besvarande upptaga de viktigare anmärkningar, som blifvit framställda mot mitt förslag att klassificera läroverken till särskilda latin- och särskilda realskolor, samt de lägre läroverkens förvandling till läroverk för allmän medborgerlig bildning. Herr Departements-chefen uttalade sitt ogillande af det yttrande, som innehålles i min reservation (sidan 79), att, ifall kommunernas medlemmar icke voro nöjda med undervisningsverket sådant staten hade anordnat detsamma för sina ändamål, de borde på enskild väg söka att förskaffa sig ett läroverk, som antingen konkurrerade med eller komplementerade statens läroverk. Huru en sådan sats kan möta ogillande

är svårt att förstå. Staten är nemligen icke skyldig att gå alla enskildas önskingar till mötes, för att få det offentliga läroverket inrättadt efter hvad som är beqvämast för hvar och ens egna barn. Sednare tidens erfarenhet visar, att det är fara värdt att i afseende å vårt undervisningsväsen statens intresse kan komma att sättas under de enskildas. Slår man in på en sådan bana, underskrifver man läroverkets undergång. I hvilka svårigheter skulle man dessutom icke komma, om man ville tillfredsställa allas anspråk? Jag har vid olika tillfällen hört enskilda personer fördöma olika undervisningsämnen: somliga vilja utesluta kristendomen ur skolan såsom onödig, andra vilja icke att barnenskola läsa historia, emedan den endast lär dem fördomar, somliga fördöma de moderna språken, sägande: "vilja vi att våra barn skola läsa lefvande språk, kunna vi skicka ut dem", för att ej tala om ropet mot de klassiska språken. Det är och blir derföre en sann sats, att staten skall inrätta läroverket med hänsyn till statens mål. Är den enskilde ej nöjd, må han sjelf förskaffa sig undervisningsanstalter sådana, som behaga honom. Det egna är, att det just är de enskilda personer, som hafva lättast och bästa råd att anordna undervisningen efter sin bekvämlighet, som hafva de största anspråken, då deremot de mindre bemedlade, hvilka icke kunna bedöma undervisningen, äro nöjda med att få sina barn i skolan sådan den är. Det är derföre af största vikt att man, för att vinna fasthet i läroverkens organisation, icke gör det till lekboll för de enskildes önskingar. Det är privatskolan som må så kunna inrättas. Kunna ej de enskilda, som på grund af särskilda förhållanden vilja hafva undervisningen anordnad annorlunda än staten bestämt, förena sig att upprätta särskilda anordningar efter dess önskingar lämpade undervisningsanstalter, förtjena ej heller deras rop på reform något afseende.

Vidare anmärktes, att det skulle kunna hända, att det blefve ett så stort tillöpp af lärjungar vid de klassiska läroverken, att de blefve alldeles öfverfyllda. Något starkare argument emot Herr Departements-chefens förslag kan ej användas. Ty vore en på latinundervisningen i de lägre klasserna grundad anordning så begärlig, hvad finnes då för skäl att för det fåtal, som icke vilja blifva deraf delaktiga, rubba hela vårt undervisningsväsen.

Jag vågar emellertid bestrida detta påstående. Ortsförhållandena inverka allt för mycket, för att man skulle skicka bort sina söner från en stad till en annan. Som de flesta blott behöfva allmän medborgerlig bildning, bör och kan flertalet skolor vara af denna art, men derföre bör ej den klassiska bildningen motarbetas. Den reform, som nu erfordras, är den, hvarigenom tillfälle öppnas till erhållande af allmän medborgerlig bildning, utan att något hinder lägges i vägen för den elementarundervisning, som afser att grundlägga vetenskapliga insigter. Den långa striden om hvar detta mål skall vinnas, bör ej afslutas så, att den ena bildningslinien uppföras.

Jag har å sidan 79 i min reservation yttrat att, när man upplöser uniformiteten och skiljer den klassiska och den reala bildningen i särskilda läroverk, kunde man öppna tillfälle till erhållande af undervisning i latin såsom valfritt ämne i de ö-klassiga läroverken.

Herr Departements-chefen riktade en anmärkning äfven mot detta yttrande, likasom om detta ej innebure någon förändring i hans förslag. Latinet förmenades vara valfritt enligt detsamma. Så är ej förhållandet. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att han dervid missuppfattade min mening med ordet *valfritt*. Detta ord kan visserligen tagas i samma betydelse, som ett sådant ämne, från hvilkets läsande lärjungen kan erhålla dispens, såsom fallet med grekiska, men den vanliga bemärkelsen är den, som gäller sådant ämne, som omtalas i § 14, uti hvilket undervisning kan erhållas utom läsordningen t. ex. hebreiska, engelska. Jag har i detta fall afsett den sednare bemärkelsen.

Häriifrån vänder jag mig till den värde talarens försök att gissla min uppfattning af den klemighet, som skulle, enligt hans förslag, komma att råda i undervisningen i de lägre klasserna. Han nämnde, att han ansett sig böra minska kurserna för att befria skolorna från "barnplågeri". Jag har verkligen någon kännedom om skolundervisningen, och jag kan försäkra, att under närvarande förhållanden existerar intet barnplågeri och icke heller någon öfveranstängning i skolans lägre klasser. I den mån läraren allt mera öfverflyttar på sig sjelf det besvärliga i undervisningen och icke låter det tynga lärjungarne, blir naturligtvis denna öfveranstängning ännu mindre. Hvad som föranledt mig att protestera emot den klemiga anordning af undervisningen i de lägre klasserna, som blir en följd af Departements-chefens förslag, är, att man icke kan undgå att hysa farhågor för utvecklingen af vårt undervisningsväsen, om tukt och arbetsamhet, sådan de flesta utan skada kunna fördraga, skola anses för barnplågeri -- farhågor, som ej låta skingra sig, då man ser dessa bemödanden, att i första hand tillgodose klemigheten, och derföre uppoffrar de rättigheter, den friske, kraftfulle gossen har på en god uppfostran, och sålunda äfventyrar att de, som äro kraftiga, blifva uppfostrade till lättingar. "Skolans ändamål är dock ingalunda", har Tegnér sagt i ett af sina skoltal år 1836, "att, såsom fäkunnigheten idkeligen upprepar, bibringa lärjungen några onyttiga glosor, utan att bibringa eller utveckla hos honom arbetshåg och arbetskraft, att stärka sinnet och ge det sin spänstighet för lifvet genom tukt och allvar. Detta är ju uppenbarligen den offentliga skolans så ofta missförstådda mening. Hon vill och bör bilda till vetande; men icke för vetandet allena, ehuru godt och nödvändigt det är, utan derföre, att krafterna böra öfvas, själen stålsättas, och den lösa viljan stadgas och sluta sig kring en fast kärna". Om man ej har denna sanning såsom sitt mål, löpa våra offentliga laroverk fara, att lemna från sig "ett lösligt slägte, utan mod och sjelfständighet och hållning när det gäller -- vindflöjlarne på dagens skepp, samhällets drönare, som lefva utan gagn och dö utan ära".

Till sist vill jag bemöta den anmärkning, som riktades deremot, att jag ansett det nödigt, att vederbörande hördes i denna fråga. Departements-chefen sade nemligen, att det då blefve så många olika meningar, att det blefve svårt eller nästan omöjligt att utfinna hvilken som vore den rätta. Men hvad är väl en ledares pligt annat än att genom kritik ur olika meningar framdraga den riktiga, och det för-

vånar mig så mycket mer, att olika åsigtens befinthet i detta fall afhållit Departements-chefen från att höra vederbörande, som han i en annan viktig fråga, eller den om lärarebildningen, ansett meningarne så delade, att han ej, förr än yttranden blifvit inhemtade, ansett sig kunna afgifva något förslag. Samma skäl anfördes häromdagen från samma håll, då det var fråga om att vidtaga en förändring med den theologico-filosofiska examen. Innan detta kunde ske borde domkapitlen höras. När domkapitlen anses behöfva höras i en sådan fråga, som rör en universitets-examen, så borde väl lärarekollegierna och ephorerne åtminstone hafva fått tillfälle att yttra sig i ett så viktigt ämne som detta.

Slutligen må jag säga, att jag icke utan smärta åhört det slut, hvartill Herr Departements-chefen kommit. Han yttrade nemligen, att man borde iakttaga moderation äfven uti sin kritik och detta i synnerhet då den gällde en Konungens rådgifvare. Jag vill icke bestrida det svåra och maktpåliggande uti det kall som är en sådan man ålagdt och ej heller all den aktning man är honom skyldig, kritik är hvarje representants rätt, huru obehaglig den än må befinnas, så snart den håller sig till sak, och att den gått derutöfver, torde ej kunna bevisas, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att mycket, som Herr Departements-chefen funnit skarpt i min reservation, härleder sig derifrån, att i diktamen till statsrådsprotokollet icke finnas några bestämdt formulerade punkter, öfverlemnade till Riksdagen att besluta öfver, och att, då man måste trefva sig fram för att utfinna den organisation, som ligger dold bakom de allmänna satserna, man oupphörligt sväfvat i villrådighet om hvad som är Kongl. Maj:ts mening och hvad som är Departements-chefens yttrande. hvarföre jag icke kunnat tala om Kongl. Maj:ts förslag, utan måst begagna ordet "Departements-chefen" oftare än eljest skulle hafva varit behöfligt. Utom begagnandet af detta uttryck, som framställer Departements-chefen såsom talande, kan ej något personligt i reservationen framvisas. Den är en kritik i sak, och hvad bristerna i dess form angår, så har jag förut nämnt, att de troligen ej funnits der, såvida jag haft tid att åter gå igenom hvad jag skrifvit. På dessa grunder kan jag ej anse mig träffad af den tillrättvisning, som jag af Herr Departements-chefen erhållit.

Grefve Mörner, Carl Göran: Min mening är icke att ingå i vederläggning af föregående talares yttranden och ännu mindre att sysselsätta mig med den siste talarens reservation, om hvilken jag nu tror mig hafva hört alldeles tillräckligt, utan, då det beslut, som Kammaren kommer att fatta angående den nu föredragna punkten, troligen kommer att bestämma förslaget öde i dess helhet, har jag för min del trott mig böra begagna tillfället att uttala min öfvertygelse i frågan. Departements-chefens förslag, så vidt jag kunnat göra mig reda derföre, går på det hela i den riktning, som enligt mitt förmenande är den rätta, men på samma gång jag gör detta uttalande, är det med ledsnad jag måste beklaga, att tiden för dess utarbetande varit så kort, att det icke kunnat underkastas förberedande granskning af sakkunniga personer. Det vill dock synas mig,

som om för en sådan åtgärd icke alldeles den långa tid skulle hafva varit nödvändig, som Herr Departements-chefen, så vidt jag rätt uppfattade hans yttrande, ansåg dertill skola hafva åtgått. Det förefaller mig nemligen, att man vid detta tillfälle skulle kunna hafva gått till väga på samma sätt, som det skedde år 1845, då en viss termin bestämdes, inom hvilken de, som hade några anmärkning- ar att göra mot det då framlagda förslaget, skulle med desamma till vederbörande inkomma. Jag antager visserligen att en sådan granskning icke hade varit nödvändig för Herr Departements-chefen med den sakkännedom som han enskildt varit i tillfälle att inhemta, men sannolikt är, att hans förslag derigenom hade vunnit ett icke ringa stöd, och för oss andra mindre sakkunniga hade det varit något af ett nästan oskattbart värde, då vi nödvändigt måste känna en viss osäkerhet, när det såsom nu är fråga om att vidtaga djupt ingripande förändringar, hvarigenom, för den händelse något misstag dervid komme att ske, möjligen en eller annan generation af Sveriges ungdom blefve lemnad till experimentalfält för nya försök i undervisningsväsendet. Denna betänklighet har synts mig så vigtig, att jag af denna grund måste förena mig med dem, som anse, att ett uppskof för närvarande är det bästa, ehuru jag icke i sjelfva saken finner tillräcklig anledning till ett sådant beslut. Tiden har varit alldeles för kort för representanten att sätta sig in i detta förslag. Om vi också hade hunnit genomläsa Kongl. Maj:ts proposition och Departements-chefens yttrande, så hafva vi dock icke, förrän vi fått se Utskottets betänkande, kunnat inse, hvarthän det hela skulle leda, eller ingå i någon närmare pröfning deraf. Härtill hafva vi åter icke haft särdeles många dagar. Det var icke länge sedan detta betänkande utdelades, och att på så kort tid hinna göra sig reda för alla detaljerna i ett så vidt omfattande förslag har åtminstone icke fallit på min lott.

Jag vill icke, såsom jag nämnt, ingå i vederläggning af de föregående talarnes yttranden, men i afseende på en punkt, hvilken jag hört framhållas af flera, ber jag blott, att få hänföra mig till hvad som blifvit yttradt af Herr Departements-chefen, hvilken, enligt mitt förmenande, sett denna sak från en vida bättre och högre ståndpunkt än här för öfrigt varit fallet. Jag afser nemligen frågan, huruvida undervisningen i de nedre klasserna borde vara för alla gemensam eller icke. Herr Departements-chefen säger derom på sidan 46 i sitt yttrande till statsrådsprotokollet följande: "Skälen härtill äro för mig hvarken ekonomiska ej heller rent pedagogiska. De äro snarare sociala, men därför också, om de befinnas grundade, af desto större betydelse. Den klyfta, som ännu skiljer arbetarena på det teoretiska och praktiska — kanske rättare, på det humanistiska och reala — området från hvarandra och som ofta föranleder ömsesidigt like obilliga, som ogrundade omdömen om fullt berättigade intressen och verksamheter, skulle genom en fullständigt skild uppfostran vid skolan visserligen icke minskas, utan helt visst vidgas till föga fromma för samsällsutvecklingen, medan deremot samfaldade bemödanden och gemensamma syften, iakttagna och öfvade under den ålder, som är mest mottaglig för varaktiga intryck, icke skola förfela att i sin tid

på den borgerliga sammanlefnaden och den allmänna samfundsandan öfva ett välgörande inflytande." I min tanke är detta skäl af den stora betydelse, särdeles i närvarande tid, att man i afseende derpå bör låta alla smärre betänkligheter vika.

Såsom jag förut sagdt, går förslaget, så vidt jag kunnat göra mig reda derföre, hufvudsakligen i den rätta riktningen, men på de skäl jag redan anfört måste jag förena mig med Grefve af Ugglas uti anhållan om uppskof, utan att dermed vilja uttala något ogillande. När vi komma till behandlingen af förslagets särskilda punkter, skall jag om dem uttala min enskilda åsigt, när jag har någon sådan att anföra.

Grefve Hamilton, Henning: Ehuru jag nu för andra gången begärt ordet i denna fråga, vill jag endast i ringa mån ingå i polemik emot de talare, som yttrat en emot min afvikande mening, och skall derföre endast i korthet vidröra deras yttrandet.

Den förste talaren, Herr von Koch, uttalade sig med afseende å komiterades betänkande i så starka ordalag, att just dessa ordalag befria mig från att svara, äfven om jag tillhört majoriteten inom komitén, hvilket icke är händelsen. — Ett annat yttrande af samme talare måste jag äfven i någon mån upptaga, ehuru det egentligen icke kan på frågan inverka. Såsom skäl emot den nuvarande skolundervisningen åberopades ett häfte, nyligen utgifvit af en vetenskapsman, för hvars person och kunskaper äfven jag byser den största aktning, uti hvilket häfte framhålles, hurusom både i fysiskt och psykiskt hänseende nemliga följder skulle uppstått af den nu gällande skolordningen. Att i ett eller annat, möjligen flera fall, ynglingar under sin skoltid ådragit sig fysik eller psykisk sjuklighet, vill jag icke bestrida; men komiterade hafva sökt utreda, att om också skolundervisningen till en del haft skuld härtill, är det dock så många andra omständigheter, som härvid inverka, att långtifrån allt bör skrivas på skolans räkning. Härtill kommer, att, när man vill bevisa för mycket, kommer man så långt bort, att bevisningen bliver snart sagdt ingen, och stundom förledes man af ett i grunden aktningsvärdt nit att åberopa exempel, som i och för sig sjelfva äro alldeles oriktiga. Så anför författaren två fall, då ynglingar i deras tidigaste alder blifvit svagsinta. Faktum är riktigt, men härmed förnåller sig så, att den ena ynglingens fader dog i delirium tremens, och hade lidit af denna sjukdom redan vid den tid, då sonen föddes. Ynglingen var sjuk redan när han kom till skolan, äfven om hans onda förvärrades genom skolgången. Den andre ynglingen blef svagsint till följd af öfveranstängning, ty, så vidt man vet, hade han icke några medfödda sjukdomsanlag. Men han hade i hemmet fått den förskämde vanan, att läsa romaner hela natten, och han försvagade derigenom sine själskrafter så, att han, när han om morgonen skulle börja skolundervisningen, var förslappad, och ansträngningen verkade under detta tillstånd på hjernan så, att han blef svagsint. Dessa två exempel känner jag särskildt och har anfört dem, på det man icke af nämnda arbete, huru förtjenstfullt det i öfrigt må vara, må draga slutsatser, hvartill det icke berättigar.

Den andra talaren, som yttrat sig emot de åsichter, jag omfattat är Herr Departementschefen. Han yttrade sig dock hufvudsakligen, för att kritisera en vid Utskottets betänkande fogad reservation, och då jag icke varit ledamot af Särskilda Utskottet, behöfver jag dervid icke uppehålla mig. Men ett yttrande undföll Herr Departementschefen, hvilket jag ber att få något rätta, ehuru jag är öfvertygad, att det tillkom deraf, att man under en diskussion möjligen kan komma att sluta en mening på annat ställe, än man ämnat, och derigenom framställer saken skeft, hvilket jag naturligtvis icke tror hafva varit hans afsigt. Herr Departementschefen yttrade, att hans förslag fått ett stöd af komitén, som godkänt bil. O. 1, 2. Dervid får jag anmärka, att komitén visserligen hade erkänt förtjenster i detta förslag O. 1, 2, men Departementschefen stannade vid omnämnande af hvad komiterade anført till dess fördel och meddelade icke, att i fortsättningen af betänkandet säges, att, oaktadt förslaget hade fördelar, hade det dock med sig vissa olägenheter, som gjorde, att komiterade nödgades förkasta detsamma. Det stöd för Herr Departementschefens förslag, som vore att hemta af komiterades utlåtande, är således af något tvetydig beskaffenhet.

Medan jag har den äran att polemisera med Herr Departementschefen, ber jag att i största ödmjukhet få fästa uppmärksamheten på ett litet misstag, som måhända blott ligger i uttrycket, men hvilket jag är angelägen att rätta, då det innebär en förebräelse mot komitén. Sidan 63 säges det: "komiterade, som ansett det dem gifna uppdrag omfatta äfven en undersökning och pröfning af den allmänna elementarundervisningen i dess helhet, hafva framlagt ett fullständigt förslag", o. s. v. Den som läser detta, kan icke undgå, att deraf draga den slutsats, att komiterade sjelfva åtagit sig något, som icke ingått i det dem af Kongl. Maj:t lemnade uppdrag, eller med andra ord, öfverskridit sin befogenhet. Såsom bevis derpå, att så icke förhåller sig, vågar jag likväl åberopa de af komiterade i början af deras betänkande återgifna ordalag uti det Kongl. bref hvarigenom komitén, tillsattes. Komitén fick nemligen i uppdrag, att verkställa revision af gällande stadga för rikets allmänna elementarläroverk. Detta uppdrag var således så omfattande, det gerna kunde blifva, och jag har erinrat härom, endast på det man icke af ett uttryck i statsrådsprotokollet måtte föranledas tro, att komitén öfverskridit sin befogenhet.

I det yrkande, jag på förmiddagen framställde, anhåller jag nu att få göra en ändring. Jag utgick då från den förutsättning, att, då Kongl. Maj:t i sin nådiga proposition icke talat om alla dessa frågor, som af Särskilda Utskottet underställts Riksdagen, vore antagligt, att Kongl. Maj:t icke begärt något svar utöfver det som komme att afse de fyra punkter, som innehållas i Kongl. Maj:ts proposition. Af Herr Departementschefen har jag emellertid fått den upplysning, att detta var ett misstag och att Kongl. Maj:t ville hafva svar på mera, än Han frågat, och att således Utskottets uppfattning varit riktig, då det svarat på anförandet till statsrådsprotokollet. I så fall är väl nödigt, att man icke inskränker sig till att lägga punkterna till handlingarne, utan att man gifver ett verkligt svar, och jag vill

derför förändra det af mig förut framställda yrkande derhän, att första punkten måtte afslås. Då jag, efter min förra uppfattning af frågans ställning, naturligtvis i mitt anförande på förmiddagen icke kunde yttra mig i sak, ber jag att nu få angifva de motiver, i enlighet hvarmed jag måste yrka afslag å denna och efterföljande punkter till och med N:o 17.

Ett bifall till en eller annan af dessa punkter, öfver hvilka Kongl. Maj:t i allt fall eger besluta huru som helst honom godt synes, måste föranleda dertill, att Kongl. Maj:t, då frågan från Riksdagen återkommit, tager den i förnyad pröfning och utfärdar en stadga i öfverensstämmelse med de grunder Herr Departementschefen anfört. Jag har icke varit i tillfälle, att fullständigt bedöma dem, och jag har så mycket mindre kunnat det, då, enligt hvad Särskilta Utskottet meddelar, Utskottet, för att komma till någon slutsats, varit nödsakadt att från Ecklesiastik-departementet begära handlingar, som det icke varit berättigadt att meddela oss. Utskottet har således fått upplysningar, som äro för oss okända, och vi befinna oss nu i samma ställning, som Utskottet innan det mottagit dessa handlingar, nemligen att icke kunna bedöma frågan. Men äfven om jag skulle förbise detta och endast fästa mig vid saken sådan den förefaller mig, kan jag icke deltaga i ett beslut, som kunde föranleda Kongl. Maj:t att utfärda en skolordning i öfverensstämmelse med Departementschefens förslag, jag ber att i korthet få uppdraga en jmförelse mellan detta och den nu gällande skolordningen samt det förslag, som af komiterade framställts. — Den största tvistepunkten i förevarande fråga har varit den om förhållandet mellan den klassiska och den reala bildningen, oaktadt jag icke ser något skäl till en fiendskap dem emellan. Jag skulle önska, att de kunde lefva på förtrolig fot, och jag för min del har icke någon anledning att vilja företrädesvis gynna den ena eller den andra. Faktiskt är emellertid, att det är striden mellan dessa olika bildningslinier, som vållat svårighet vid den offentliga undervisningens ordnande. Den nu gällande skolordningen har sökt upphäfva denna strid genom att, såvidt möjligt, ställa båda linierna lika berättigade inom skolan. Båda begynna vid början, undervisningen fortgår i den riktning, hvori den skall sluta, och i lika lång tid, så att på hvardera kan inhemtas det mått af kunskaper, som lärarens undervisningsförmåga och lärjungarnes anlag medgifva. Vid undervisningens slut hafva lärjungarne så på den ena som på den andra linien rättighet att gå till universitetet. Man skulle då föreställa sig, att dermed vore allan rättfärdighet uppfylld; men icke förty klaga både realister och latinare, dock icke så mycket de själva som deras rätta eller sjelftagna målsmän. Huruvida dessa klagomål må vara berättigade, eller ej, vågar jag icke i alla hänseenden afgöra, men jag kan icke neka, att jag för min del i vissa fall kan gifva dem rätt på ömse sidor. Hvad beträffar den klassiska linien, är obestridligt, att denna lider intrång af reallinien. För besparing i kostnaderna, skola lärarne, såvidt möjligt, vara desamma, undervisningstiden är gemensam för den reala och den klassiska linien, och äfven om den olika riktningen i den enes studier ställer honom på en annan grad af förmåga att fatta ett ämne, måste undervisningen meddelas

på samma sätt åt båda. Detta måste ovedersägligen medföra ett försenande och en försämring af undervisningen på den klassiska linien, så att resultatet af undervisningen på denna icke blir hvad den skulle varit, om den fått fritt utveckla sig, utan något intrång. Men härtill kommer också, att man, när linierna skola hållas tillsammans, måste försöka att lämpa kurserna efter hvaraderas fordringar, så att, äfven om man vill erkänna, att det vore önskvärdt, att de, som gå på olika linier, finge egna mera eller mindre tid åt något särskildt ämne, måste det medlas mellan de olika fordringarne, och man får då ett medium af tid att använda på hvardera, och ett medium af kunskapsmått, som icke tillfredsställer någondera parten. De, som ifrå för realkunskapernas bedrivande, hafva kanske i visst hänseende mindre att klaga, men det faktiska förhållande, att de öfversta klasserna på reallinien öfverallt stå nästan tomma, måste obestriddigen ådagalägga, att i den nuvarande skolordningen ligger något, som så gynnar latinläsningen att derigenom ynglingarne tvingas in på den klassiska linien, och att den reala linien, hvilken både jag och kanske flertalet önskar måtte begagnas i vidsträcktare mån än hittills varit fallet, kommit att ligga under. Detta är till skada icke blott för ynglingarne sjelfva, för industrien och yrkena, för hvilka det skulle varit fördelaktigt om ynglingarne mera sjelfständigt kunnat fortgå på den reala linien, utan jemväl i andra hänseenden är det till skada för landet, enär derigenom åstadkommes det onda, som jag i min ställning till universiteten icke kunnat undgå att märka, att antalet af studerande vid universiteten växer i oroväckande proportion, oroväckande derföre, att det icke finnes någon möjlighet för ett land, så litet som Sverige, att på embetsmannabanan eller på den vetenskapliga vägen bereda tillfälle till utkomst för den mängd af ynglingar, som strömmar till universiteten. Men detta tillströmmande framkallas deraf, att ynglingarne tvingas in på den den klassiska linien, ty hafva de väl kommit in på denna linie och gått igenom skolan, skola de till universiteten, och komma de dit, skola de taga embetsexamen och derefter försöka sig i embetsverken, tills dess flertalet der misslyckats.

Komitén har väl insett detta förhållande och sökt afhjelpa det. Jag vill icke påstå, att komitén i detta hänseende lyckats; men jag vågar påstå, att komitén föreslagit ett och annat, som visar på den rätta vägen och att komiténs bemödande åtminstone varit, att afhjelpa de olägenheter, som den nuvarande skolordningen förorsakar. — Betraktar man huru skolorna äro befolkade på de olika linierna, befinnes det, att ett betydligt antal barn begagna undervisningen på den reala linien i de tre första klasserna, men att sedan endast en bråkdel af detta stora antal fortsätter hela skolan igenom. Men dessa ynglingar i de tre lägsta klasserna, hvilka sluta skolgången med tredje klassen, tynga högst betydligt på undervisningen, så att den fasta grund, som skall läggas i början af skolgången, och som icke kan åstadkommas, med mindre lärarne kunna åt hvarje lärjunge egna särskild uppmärksamhet, går förlorad derföre, att barnens antal i dessa klasser är för stort. Komitén föreslog derföre bildande af särskilda läroverk under namn af pedagogier, hvilka kunde i sig upp-

taga en stor del af dessa barn, hvilka till sin egen och skolans skada nu besöka elementarläroverken.

Jag har redan nämnt, hvarför den nuvarande anordningen är till läroverkens skada, och får nu tillägga, att den är till skada äfven för lärjungarne. Det är alldeles omöjligt, att ordna undervisningen i de tre nedersta klasserna så, att den både i och för sig omfattar ett verkligt fullständigt helt och tillika är grundläggande på bästa sätt för en fortsatt undervisning inom de högre klasserna. Jag lägger vikt på orden "på bästa sätt", ty i Herr Departements-chefens förslag är ett försök gjordt att verkställa en afslutning med tredje klassen, men jag tror, att Herr Departements-chefen själf måste medgifva, att detta förslag icke innebär någon fördel med hänsyn till undervisningens fortsättning. De, som blott genomginge de tre första klasserna, skulle få en undervisning, om hvilken man kunde använda det triviala uttrycket, att den hvarken vore "hackad eller malen". Den sträcker sig för långt i vissa riktningar, men för kort i andra, och de tre år, som barnen tillbragt i dessa tre klasser, kunde varit bättre använda, om barnen fått gå i skolor, som varit beräknade endast för tre klasser, och der fullständiga kurser kunnat dem meddelas. Men det är icke blott detta ändamål, komitén sökt ernå med sitt förslag om pedagogier, eller, såsom de jemväl kunde benämnas, borgareskolor. Det är nemligen naturligt, att behovet af realbildning på de lägsta stadierna är ganska olika under olika omständigheter och i olika trakter. Kurserna i sådana skolor borde därför icke vara bundna vid de stränga reglor, som måste följas vid elementarläroverken, och hvilka der äro nödiga för ordnings vinnande. Komitén hade därför föreslagit, att ett inflytande på undervisningens ordnande i dessa treklassiga skolor skulle inrymmas åt kommunalstyrelsen, och hoppades man derigenom, att undervisningen skulle kunna ställas så, att den blefve särskildt gagnelig för en viss klass af medborgare samt lämpad efter deras och ortens verkliga behof. — Genom denna anordning vore en af realliniens olägenheter afhulpen, men en annan återstod, som det äfven var af nöden att undanrödja, och komitén sökte att så göra. — Det må vara någorlunda tillräckligt för den yngling, som ämnar sig till universitetet, om han lemnar skolan vid 19 eller 20 års ålder, men för den, som egnar sig åt de praktiska yrkena, är det föresent, och särskildt torde detta vara fallet med de ynglingar, som skola blifva officerare och dessförinnan hafva att genomgå jemväl krigsskolan. Samma förhållande eger rum med dem, som hafva att genomgå tillämpningsskolor, och deraf har framkallats ett ganska allmänt missnöje med anordningen af undervisningen på den reala linien. Om nu den yngling, som genomgått den reala linien vid 19 till 20 års ålder, finner sig ega mindre fallenhet för det yrke, han ämnat välja, så har han i viss mån förfelat sitt ändamål, då deremot den, som genomgått den klassiska linien, har ett vidsträcktare fält för sina utsigter; och detta gör, att man hellre väljer den klassiska linien. För att förekomma detta, sökte komiterade ordna undervisningen så, att i regel undervisningen på den reala linien kunde slutas i 6:te klassen, dermed ynglingens kurs vore afslutad. Hvad man väsentligast

ligast anmärkt emot komiterades förslag är naturligtvis, att latinläsningen börjar gemensamt för alla lärjungarne. Huruvida detta är ett fel, eller ej, vågar jag icke afgöra, men jag får likväl säga, att komiterades förslag utgått från den åsigt, att denna anordning vore till gagn icke blott för den klassiska linien, ty detta är obestriddt, utan också för den reala, och det af två skäl, nemligen dels det, att ynglingen icke alltför tidigt skulle göra sitt val, dels ock det, att, enligt majoritetens inom komitéens uppfattning, den grundläggande språkundervisning, som erhålles under latinläsandet, skulle betydligt underlätta studiet af de lefvande språken. Att för den blifvande realisten någon tid icke ginge förlorad derigenom att han använde åtskilliga timmar på latinstudium, synes mig uppenbart, äfvensom tydligt torde vara, att någon, om ock ofullständig, insigt i latin skall vara till gagn vid åtskilliga af de reala studierna, der ofta tekniska termer förekomma, för hvilkas kännedom insigt i latinet är behöffig.

— Det är med dessa två förslag, man egentligen har att jämföra Herr Departements-chefens, men jag kunde nästan ur jemförelsen bortkasta komiterades, därför att det icke är under pröfning. Vore sig Riksdagen bifaller eller afslår Kongl. Maj:ts förslag, kommer komiterades förslag lika litet till tillämpning, utan frågan gäller om den nuvarande organisationen med de jemkningar, som Kongl. Maj:t kan finna skäligen deri göra, fortfarande skall bibehållas ett år, eller om vi skola åt Herr Departements-chefens förslag gifva ett sådant stöd, att Kongl. Maj:t genast låter utfärda ny stadga. I valet mellan de nuvarande förhållandena, hvars brister man måste erkänna, och det förslag, Kongl. Maj:t nu framlagt genom innehållet i statsrådsprotokollet, gifver jag obetingadt företräde åt den nuvarande organisationen, heit enkelt därför, att, om äfven genom omständigheter, hvilka jag sökt antyda, den reala linien tyckes vara eftersatt, tror jag, att rätta sättet att afhjelpa detta icke består i vidtagandet af en förändring på bekostnad af den klassiska linien; och jag önskar att Herr Departements-chefen icke illa upptager ett ytrande, som kan låta skarpt, men som jag begagnar därför, att jag icke rätt vet huru jag annorlunda skall uttrycka hvad jag menar, då jag säger, att det förefaller mig så, att med detta förslag låter jag först real-linien åta upp den klassiska linien, för att sedan låta folkskolan åta upp den reala. Sådant är det intryck, detta förslag gjort på mig. Den reala linien tyckes här hafva fått betydlig öfvervigt, då man uppskjuter latinstudiet till ijerde klassen, men den reala linien förkrossas derigenom, att tillfället att begagna den högre reala undervisningen blifvit försvåradt samt densamma, då den meddelas, icke blir fullständig. Det uppgjorda förslaget till en normalstat ställer sig så ofördelaktigt för den reala undervisningen, att det i allmänhet icke kan antagas, att målsmannen skulle vilja insätta sin son på denna linie, såvida han icke bor i någon af de sju städer, som skulle gynnas med fullständigare realläroverk. Deremot har man uppmanat till inträde på den klassiska linien derigenom, att ynglingen på ett ställe finge fastställa sina studier hela vägen igenom; men samtidigt försvarat inhemtandet af den klassiska bildningen derigenom, att de

klassiska studierna framflyttas. Låt vara, att det icke är alltför sent, och att det är möjligt att lära latin, fastän man börjar dermed först i fjärde klassen, så är dock uppenbart, att det är en väsendtlig olägenhet för den, som skall studera detta språk, att icke få göra början med detta ämne, hvilket sedermera skall blifva hans hufvudämne, utan att han dessförinnan skall grundlägga sin språkkunskap med inhemtande af den tyska grammatiken.

Det skulle alltför mycket upptaga Kammarens tid, om jag ville försöka att i detalj granska förslaget och visa de punkter, i hvilka jag finner detsamma underlägset den nuvarande anordningen. Jag vill derföre icke längre uppehålla mig dervid, men torde hafva anfört tillräckligt skäl för det votum, jag kommer att afgifva, då jag anser det vara vida mindre skadligt, att ännu ett år dröja med en förändring, än att nu frångå gällande skolordning för att få en annan, som, efter mitt förmenande, erbjuder ganska tvetydiga fördelar, men i vissa stycken skulle innebära försämring.

Herr Almqvist: Sedan den aktade talare, som på förmiddagen började öfverläggningen, uti sitt sednaste anförande ändrat det af honom förut framställda yrkande, att detta Utskottets betänkande, som i flesta delar tillstyrker bifall till Kongl. Maj:ts, af Riksdagens egen framställning påkallade proposition rörande elementarundervisningen helt simpelt skulle lemnas utan afseende och läggas till handlingarne, och nu inskränkt sig derhän, att de 17 första punkterna skulle afslås, skall jag icke länge upptaga Kammarens tid.

Jag kan icke neka, att det hos mig, som saknar erfarenhet om de häfdvunna bruknen inom Riksförsamlingen, väckt icke ringa förvåning, att man från vissa håll söker tillvägabringa helt enkelt afslag å hela betänkandet på den anförda grund, dels att Kammarens ledamöter icke egde tillräcklig kännedom i ämnet eller haft tillfälle förvärfva sådan, dels ock att icke myndigheter blifvit hörda öfver Kongl. Maj:ts förslag, innan det för Riksdagen framlades. Är det så, att det varit brukligt att utan föregången pröfning, under åberopande af bristande insigt och sakkännedom, afslå en Kongl. proposition, så förfaller till stor del effekten af ett sådant förfarande. Vore det åter första gången en sådan väg af förmögenhetsförklaring beträddes, skulle ett på sådan grund tillkommet afslag erhålla en helt egendomlig färg och betydelse. Det säges, att Kammarens ledamöter sakna kännedom i denna invecklade fråga. Det är dock en fråga, om hvilken hvar och en, som passerat skolan, från långt tillbaka bevarar någon kännedom, och under vår sednare lefnad torde något hvar, särdeles de som haft söner i skolan, haft anledning dermed göra sig i någon mån förtrogen, och särskildt gäller detta de ledamöter, hvilka förut tagit del i riksdagsförhandlingen och de många framställningar, som från Riksdagen i detta ämne ingått till Kongl. Maj:t. År 1870 gjordes af Riksdagen just den framställning, som föranledt regeringens ifrågavarande förslag, och i nämnda framställning uttalades den önskan, att undervisningen måtte i de nedre klasserna blifva gemensam för båda linierna, men i de öfre klasserna, de som motsvarade de fornda gymnasii-klasserna, blifva skild. Det är just en sådan organisation, som

nu är i fråga, och då kan man väl icke säga, att ämnet är nytt, åtminstone icke för dem, som deltagit i Riksdagens förutnämnda beslut. Kongl. Maj:ts förslag synes härutinnan så tillmötesgående och är så noggrannt afpassadt efter Riksdagens begäran, att jag betvivlar att någon kunnat uppgöra ett mindre afvikande förslag. Kan det då vara så svårt bedöma frågan, om man verkligen menat något med framställningen? Hade regeringen föreslagit att den reala undervisningen skulle alldeles från början skiljas från den klassiska undervisningen såsom nu här yrkats, då hade förslaget gått vida längre, än Riksdagen begärt, och då kunde man hafva skäl att säga, att det vore en ny och främmande fråga. Men när man får precis hvad man begärt, då förefaller det något besynnerligt, att man säger sig deruti sakna erforderlig kännedom och åberopar behof af betänketid. — Organisationen af våra skolor är onekligen ett viktigt ämne och det må vara förklarligt, om man icke derutinnan vill besluta, förrän man noga öfvervägt, men betänkandet innefatta många andra frågor, hvilka, efter hvad en åberopad broschyr utvisar, äfven af skolkarlar erkännas vara af stort värde, så t. ex. förslaget, att antalet samtidigt i klass lästa ämnen må inskränkas; att undervisningen bör sammanslutas kring vissa ämnen; att klasslärare må mera begagnas än ämneslärare; att de skriftliga hemarbetena göras färre; att till nästa riksdag måtte framläggas förslag om bildningsanstalter för lärare — allt frågor, som äro alldeles oberoende af skolorganisationen. Om nu flertalet inom Kammaren skulle finna förslagen härom innebära förbättring, synes mig, att man icke rimligen bör möta alla sådana frågor med ett gemensamt afslag, blott därför att den stora frågan om skolorganisationen må anses vara af den omfattning, att man deröfver icke nu vill besluta. Om efter föregången pröfning af alla punkter en del bifalles och andra afslås, erhåller ett sådant afslag helt annan betydelse, än om betänkandet och Kongl. Maj:ts proposition utan detaljpröfning skulle en bloc afslås.

Emot Utskottets beslut i första punkten derom, att undervisning i naturalhistoria borde meddelas jemväl de högre klasserna å alla linierna, har jag anmält reservation, enär ett af de allmännaste klagomål öfver den nuvarande skolundervisningen är det att läsåmnena äro alltför många. Det har då synts lämpligt och till och med nödvändigt, att något uteslutes, och vid valet härvid borde man företrädesvis afse ett sådant, som med jmförelsevis minsta skada för det stora flertalet lärjungar kunde afskiljas, och ett sådant ämne torde naturalhistorien kunna anses vara. Såsom skäl häremot åberopar man, att blifvande veterinärer och pharmaceuter behöfva detta studium, äfvensom att zoologi vore tjenlig för att låra ungdomen schematisering. Huruvida för sistnämnda ändamål behöfves ett särskildt läroämne, vet jag ej, men tror så näppeligen, och hvad beträffar gagnet för veterinärer och pharmaceuter, vill det synas väl mycket begärtdt, att hela skolungdomen, uppgående till tusental, skulle läsa detta ämne för att tillgodose ett sammanräknadt antal af knappt femtio veterinärer och pharmaceuter. Jag kan därför icke annat än vidblifva min reservation.

En talare har ansett, att framflyttandet af latinläsningen skulle

skada undervisningen. Riksdagens framställning innehåller emellertid, att språkundervisningen i de nedre klasserna borde minskas. Detta lär icke kunna ske annorlunda, än genom borttagande af något språk, som i nämnda klasser förut lästs, och man har då framflyttat latinets såsom icke behöfligt för alla, samt inskränkt språkundervisningen i de tre nedersta klasserna till modersmålet och tyska språket. Förslaget visar, att man velat tillerkänna modersmålet mera vigt och arbete, än detta ämne förut åtnjutit, och om barnen, som genomgått de tre nedersta klasserna vid 12 års ålder, erhållit grundlig undervisning i modersmålet och lärt sig det tyska språket, så att de både förstå det samt känna dess grammatik, och dessutom lärt sig rättskrifning, svensk historia och geografi, kristendom samt räkning till och med regula de tri med tillämpning i olika former, synes mig icke vara att befara, att de icke under tiden erhålla tillräcklig sysselsättning samt en för det stora flertalet ganska nyttig undervisning. Men, såsom den siste aktade talaren sade, striden gäller, huruvida latinets fortfarande skall vara det förherrskande ämnet i skolan; om alla andra ämnen skola underordnas detta, oaktadt 10 af dem, som besöka skolan, icke behöfva detta ämne och alla de, hvilka i tidigare åren lemna skolan, af detsamma icke skulle hemta något egentligt gagn. Den föreslagna ändringen är, efter min åsigt, icke heller för den högre eller universitetsbildningen af den varliga beskaffenhet, man här velat göra troligt. Då ynglingen vid tolf år, efter att redan hafva inhemtat ett lefvande språk, börjar läsa latin, bör han i allt fall kunna deraf hemta grundläggning för sina blifvande språkstudier. Vi hafva sett i en skola, der latinstudiet börjar vida sednare, att ynglingarne ändock kommit lika långt som i andra allmänna skolor. Man måste taga sig till vara för att icke för universitetsstudierna uppoffra annan undervisning, hvilken för alla är af stor nytta och vigt. Jag skattar lärdomen så högt som någon, men jag tror, att lerd man kan man blifva såväl på den reala som den klassiska bildningslinien, ty efter min uppfattning, består lärdom icke just i det quantum af vetande, man i och för ett mer eller mindre konstladt examensprof inhemtar, utan i förmågan att tillgodogöra sig vetandet, det må nu vara i en eller annan riktning. Jag tror att det är nödvändigt att en gång frigöra elementarundervisningen från det klassiska öket, och att detta skall blifva till landets sanna bättnad. De der klassiska examensprofven äro mången gång föga bevisande. Genom minnets anlitan det nödtorftiga förrådet för examen och inom kort är allt glömdt. Jag har rest tillsammans med en person, som tagit både theologisk och filosofisk grad, men som icke visste skilja mellan de tyska verben werden och bleiben; i vår tid borde dock de lefvande språken icke till den grad underordnas de klassiska. Det är hög tid, att något göres, och att man icke drager sig undan därför, att organisationsfrågan icke må vara fullt mogen. Våra barns undervisning är en af de viktigaste frågor, mycket viktigare än en ekonomisk, om äfven denna gällde millioner, och då det föreliggande förslaget, efter hvad jag hört af erkänt framstående skolmän, innefattar väsentliga förbättringar, hvilka kunna införas cberoende af skolans organisation, synes mig icke lämpligt,

att man skulle förkasta alltsammans och förbise de förbättringar, som kunna ske. Lika litet i denna fråga, som annars, kan man på en gång få något fullt komplett, något för alla tillfredsställande, men man måste skrida framåt, när riktningen är god. I spetsen för vårt undervisningsväsende hafva stått de utmärktaste män, som infört de förbättringar tid och omständigheter då medgifvit och likväl återstår mycket att göra. Hvarföre icke nu taga det som är erkänt godt, utan vilja afslå allt? Jag ber Kammarrens ledamöter väl betänka sig, innan ett sådant steg tages.

För min del anhåller jag om bifall till första punkten med den förändring, som innehålles i den af mig afgifna reservation.

Herr Carlson: Den punkt, som nu är föredragen, har visserligen synt mig icke vara särskildt egnad att framkalla en diskussion om ärendet i dess helhet, emedan den icke är af en mera ingripande natur; men då genom ett slags tyst öfverenskommelse öfverläggningen antagit den gång, att vid denna första punkt fast sig en allmän diskussion, måste jag anhålla att dervid få yttra några ord angående frågan i sin helhet.

Först beder jag då, i anledning af ett yttrande af den näst föregående talaren derom, att Riksdagen skulle hafva begärt en sådan organisation af skolan, som nu är föreslagen, få erinra, att i den underdåniga skrifvelse, som vid 1870 års riksdag afläts, icke någon sådan begäran finnes uttryckt. Riksdagen har i denna skrifvelse, öfver hvilkens innehåll det synes mig af stor vikt, att man å alla sidor är fullt klar, endast refererat de olika anmärkningar vid nu gällande skolordning, som i landet funnits vara gängse; men derefter yttrar Riksdagen: "huruvida de klagomål öfver det närvarande förtällandet med våra elementarläroverk, hvilka Riksdagen omnämnt, verkligen hafva den betydelse för ynglingarnes uppfostran, som man allmänt synes böjd att tillmäta dem, anser sig Riksdagen icke kunna afgöra. Riksdagen har således icke lagt sitt ord hvarken för eller emot dessa anmärkningar, den har endast omnämnt dem såsom gängse"; men för lugnande af den oro, som vore rådande hos allmänheten, begärde Riksdagen en utredning och derefter en revision af gällande skolstadga.

Dernäst ber jag få anföra, att min uppfattning skiljer sig från de flesta föregående talare deri, att jag icke kan anse det nu föreliggande förslaget vara ett oskiljaktigt helt. Sjelft håller det sig icke heller så. Det kallar sig endast en förändrad anordning i vissa delar af elementarläroverken; det består ock sjelft af flera olika delar och innehåller flera olika förslag, hvilka äro af hvarandra nästan alldeles oberoende. Der är läseplanen; der är ordnandet af lärarnes arbete inom skolan; der är arbetsordningen för lärjungarne; der är den viktiga frågan om skolans yttre organisation och slutligen frågan om huru man bör utstaka undervisningens mål. Enligt min åsigt, kan och bör man verkligen antaga en del af dessa förslag, under det att andra äro af den beskaffenhet, att de, åtminstone efter mitt ömdöme, icke böra nu godkännas. Om hvar och en af dessa hufvuddelar af förslaget, torde jag få i största korthet yttra några ord.

Först bör jag då vidröra läseplanen, derfore att den föregående diskussionen företrädesvis vändt sig omkring den samma. Jag tror icke, att det varit till fördel för vårt undervisningsväsende, att, då förändringar deri blifvit ifrågasatta, det under en följd af år alltid varit läseplanen, som i första rummet kommit i fråga. Den genomgripande förändring, som nu deri har blifvit föreslagen, vågar jag, för min del icke tillstyrka.

Bland de skäl, på hvilka jag stöder denna min öfvertygelse, är först det, att i allmänhet en så genomgripande förändring drager med sig en rubbning i skolans hela verksamhet, som för en längre tid försätter henne i osäkerhet. På detta område är nemligen lägen, sådan den är skrifven på papperet, i sig sjelf af så jämförelsevis liten betydelse; den måste förkroppsliga sig i skolans lit; lärarne måste lefva sig in i den; de måste småningsom arbeta sig till sättet att efter denna plan behandla hvarje läroämne, fördela dessa på skolans olika stadier och sätta de olika läroämnena i ett riktigt förhållande till hvarandra. Allt detta arbete måste omgöras vid en sådan betydande rubbning, som här är fråga, och dertill erfordras en lång tid. Dervid uppstår en osäkerhet i skolans hela hållning, hvilken ofördelaktigt inverkar på hela den generation af lärjungar, som under denna tid begagnar hennes undervisning. Denna olägenhet är så mycket större som förhållandena ännu knappt hunnit sätta sig efter antagandet af den nya skolordningen 1859 och de förändringar deri, som på Riksdagens begäran vidtogos 1865. Så stora svårigheter skulle ändock kunna förefinnas anledning att underkasta sig, om man med någon visshet kunde antaga, att den förändring, som nu är i fråga, blefve för en längre tid bestående; men det finnes mer än en orsak till den farhåga, att, innan den läseplan, som nu är föreslagen, skulle hinna fullt verkställas, hvilket förmodligen fordrar en tid af 8 eller 9 år, förändringar åter ske, som vålla en ny rubbning af det hela.

Till detta allmänna skäl mot förslagets antagande komma vidare vissa i detsamma särskildt inneboende svårigheter, hvilka måste ingifva betänkligheter mot dess godkännande. Främst ibland dessa förekommer den ojemna fördelning af arbetet inom skolan, som deraf skulle blifva en följd. Den näst föregående talaren har sagt, att lärjungarne blifva enligt detta förslag tillräckligt sysselsatta. Detta må icke bestridas, alltid finnas utvägar att sysselsätta lärjungarne. Men det är icke nog dermed; sysselsättning måste ock vara den mest ändamålsenliga; arbetet, som skall fullgöras i skolan, är af den omfattande beskaffenhet, att man måste på det noggrannaste afväga detta arbetes fördelning på de olika stadierna, så att det icke på något af dem må trycka för hårdt. Jag kan icke värja mig för den föreställning, att den nu föreslagna anordningen skulle falla för tung på de klasser, som redan nu äro mera tyngda än de öfriga, nemligen de högre — och detta derfore, att inom dem skulle sammanträngas, icke blott det elementära studiet af flera tätt efter hvarandra inträdande, med hvarandra olikartade språk, utan äfven den mera omfattande undervisning i de reala ämnena, som först på detta stadium kan bära sin egentliga frukt.

Den andra olägenheten synes mig vara den, att, efter min uppfattning, de särskilda åldrarnes olika begreppsutveckling icke väl svarar mot den uppgift, som här blifvit föresatt hvar och en af dem. Otvifvelaktigt böra i skolan just de ämnen vid en späddare ålder inhemtas, som för dess fattningsgäfvä äro de mest lämpliga, och sedermera de, som fördrä en mera utvecklade tankekräft. Det måste också anses som erkänt, att språkundervisningens elementer lättast fattas af den späddare åldern, derföre att minnet då är företrädesvis utvecklade, hvaremot omdömesförmågan vid en sednare tid intager främsta rummet. Här skulle tre hela år af skolarbetet förgå, utan att lärjungens hade hunnit att inhämta mer än ett enda främmande språk; deremot skulle i 4:de, 5:te och 6:te klasserna tre olika grammatikor följa omedelbart efter hvarandra. I dessa klasser är lärjungens redan kommen till den ålder, att språkens första elementer och grammatikans minnesverk icke af honom inhämtas med samma lätthet som förut, han vill heldre sysselsätta sig med det som är sak. Efter nu gällande stadga inträda läroämnen i den ordningsföljd efter hvarandra, att i första klassen tyskan börjar, i den andra latinets; dervid förblifver det i två år, och sedermera inträda åter två språk i fjärde och femte klasserna, grekiska och franska. Nu åter skulle blifva *tre* år mellan det första språket och det nästföljande; men i de följande tre klasserna, med endast *ett* års mellanstånd, tre nya språk inträda, och således i tre på hvarandra följande år följa tre språk efter hvarandra. Det synes mig, att hvarken arbetet derigenom blifver lika jemnt fördeladt, eller att den mera framskridna åldern egnar sig så väl för inhemtande af de första grammatiska öfningarne, som lärjungens tidiga år.

En tredje olägenhet, som fäster sig vid förslaget, är denna. Genom den uteslutande sysselsättningen i tre hela år med tyska språket kan man med skäl befara, att ungdomens utveckling blir för mycket beroende af en främmande nationalitet och dess kultur. Det antika elementet har just deri sitt företräde, att det är fristående från alla moderna förhållanden; och derföre icke grundlägger något sådant beroende; hvaremot den uteslutande sysselsättningen i så många år af den späddare åldern just med ett enda modernt kulturspråk lätt kan gifva ungdomen en riktning, som icke är för den egna nationaliteten fördelaktig.

Annu en olägenhet vid det föreliggande förslaget synes mig vara den, att utvecklingen af skolans läseplan icke kan få en fullt säker och konsekvent gång till följd af de båda föreslagna kursafslutningarna, i synnerhet då den ena af dessa inträder så tidigt som vid tredje klassen. Jag kan icke annat än uttala, att jag anser en så tidig afslutning inverka störande på det helas sammanhang, utan att väsendtligen befrämja det ändamål, för hvilket denna afslutning är afsedd. Inträder man inom den högre skolans område, så ligger det i sakens natur, att en afslutad bildningskurs icke kan så tidigt vara åstadkommen, eller också förändrar skolan sin karakter. Icke heller kan jag rätt väl inse, hvareför en sådan afslutning just i 3:dje klassen skall ega rum. Det är väl sant, att en stark afgång eger rum från 3:dje klassen; men detsamma är förhållandet med 2:dra och 4:de klas-

serna. Under åren 1869—1871 öfversköt visserligen sammanlagda antalet lärjungar i 3:dje klassen antalet i den 4:de starkare, än antalet i 2:dra klassen öfversköt den 3:dje; men redan följande år 1872 för höstterminen hade förhållandet förändrat sig, ty då utvisade antalet lärjungar i 2:dra klassen ett starkare öfverskott mot den 3:dje, än 3:dje klassen mot den 4:de, och icke allenast det, utan den 4:de klassens lärjungeantal öfversköt äfven den 5:tes starkare, än den 3:dje klassen öfversköt den 4:des. Jag tror således icke, att det finnes något inre skäl därför, att en sådan afslutning just i 3:dje klassen skall ega rum, men väl att den i alla händelser skulle störande inverka på det helas gång.

Slutligen har det synt mig, att genom den föreslagna åtgärden, att så strängt sammanhålla båda linierna i de fem lägre klasserna, båda linierna skulle komma att förlora. Det har redan blifvit sagdt, och för min del instämmer jag deri, att den *klassiska* linien skulle komma att derigenom lida; men efter min uppfattning kommer den *reala* linien att derpå förlora nästan lika mycket. Den blir nemligen i sina huvudämnen: matematik och moderna språk tillbakahållen därför, att den skall i dessa ämnen läsa tillsammans med den *klassiska* linien, hvilken har ett annat mål och andra behof. Matematik har enligt nu gällande skolstadga flera timmar å reallinien än som kunde antagas med den föreslagna nya ordningen förenligt, likasom franska och engelska nu läsas under en längre tid, än som hädanefter skulle blifva fallet. Deraf följer ock, att kursafslutningen i 5:te klassen. sådan den för närvarande finnes, innebär större fördelar för realliniens lärjungar, än som skulle blifva fallet, enligt det föreliggande förslaget. Lärjungarne på den *reala* linien hafva nemligen, såsom det nu är ordnad, fått i de föregående klasserna mera uteslutande egna sig åt de ämnen, de böra företrädesvis odla. De hafva läst mera matematik än de hädanefter skulle kunna läsa; de hafva läst engelska i 4 år i stället för att de nu skulle komma att läsa det i 2 och slutligen franska i två år i stället för ett.

Jag tror således, att denna anordning icke är fördelaktig ens för den *reala* linien. I Norge, efter hvars nya lag af den 17:de Juni 1869 förslaget i denna punkt är efterbildadt, egde helt andra förutsättningar rum. I de norska skolorna, som icke hafva stora tillgångar, läste äfven förut alla lärjungar gemensamt alla ämnen med undantag af latin. De hade således icke de fördelar, som realämnenas lärjungar för närvarande hafva hos oss; men här, hvarest med bibehållande i öfrigt af gemensambet i lärjungarnes arbete, dessa fördelar redan finnas, synes mig, att förslaget i denna punkt skulle innebära ett steg tillbaka. Det finnes visserligen vara afsedt att detta skulle, likasom i Norge, i viss mån ersättas genom helt och hållet skild undervisning för realisterna under de sista skolåren; men då, enligt förslaget, de högre realklasserna skola vid de flesta skolor indragas, förfaller till väsendtlig del denna förmån, och erfarenheten visar dessutom, att flertalet lärjungar på reallinien icke uppnår de högre klasserna och den blir således icke delaktig af denna ersättning.

På dessa skäl har det syns mig, att den läseplan, som här är framställd, icke har sådana företräden framför den nu gällande, att att de skulle uppväga olägenheterna af en så genomgripande förändring, olägenheter, hvilka vid tillämpningen sannolikt skola allt mer och mer framträda. Jag är ock för min del öfvertygad, att, om denna läseplan komme till utförande, det icke skulle dröja många år, innan deremot skulle uppstå ett lika starkt missnöje, som mot den nuvarande och kanske ett ändå starkare.

Då jag yttrat detta i afseende på läseplanen, vill jag tillägga några ord angående de öfriga delarne af detta förslag, hvilka, enligt min åsigt, äro nästan alldeles fristående från hvad som är föreslaget om läseplanen och i hvilka innefattas flera vackra förslag, väl värda att uppmärksammas och antagas. Dit räknar jag i första rummet framställningen om upprättande af ett särskildt realläroverk, hvilket varit ett länge känt behof och utan tvifvel skall starkare än något annat medverka, att den reala linien framträder i sin fulla klarhet och till följd deraf kommer till sin fulla rätt. Vidare hörer dit den föreslagna anordningen af läroverken i Stockholm, hvilken jag anser vara ganska lycklig och motsvara behofvet på samma gång som den uppfyller undervisningens kraf. Att den reala linien dels bortfaller, dels förkortas vid en del af rikets läroverk, anser jag äfven godt. Om detaljerna i denna fråga, torde jag framdeles få närmare yttra mig; men själfva grundtanken förtjenar obetingadt bifall, emedan behofvet verkligen icke kräfver ett så stort antal fullständiga real-läroverk, som vi för närvarande ega. An vidare räknar jag dit ett förslag, som icke lyser så mycket, men som djupt ingriper i skolans lif; det är utbildningen af klassläraresystemet, eller att en lärare bör behandla det öfvervägande antalet af läroämnen i en klass. En följd deraf är, att undervisningen vinner en kraftigare sammanhållning och mera antager karakteren af uppfostran; läraren kommer mera att fästa sig vid utvecklingen af de personligheter han har att behandla, hvaremot, så länge hvarje lärare har sitt ämne, detta förhållande innebär en frestelse att utslutande fästa sig vid dettas utförliga inlärande. Öfveransträngningen, der den finnes, har ock sin rot företrädesvis deri, att läroämnena varit behandlade af många särskilde lärare, af hvilka hvar och en, så starkt han förmått, drifvit sin sak. Slutligen är förslaget om åtgärder för lärarebildningen förtjent af stor uppmärksamhet. För min del kan jag således icke annat än uttala den öfvertygelse, att här föreligga flera olika förslag. En del synas mig böra antagas, andra icke; att taga det hela såsom något öskiljaktigt, iörekommer mig icke svara mot de föreliggande frågornas beskaffenhet.

Skulle jag våga ett yttrande om själfva saken i dess allmänhet, ville jag säga, att hvad som hittills förefallit vid denna frågas behandling synes visa att, i afseende på den svåraste punkten, den om bildningsliniernas förhållande till hvarandra, ännu icke allt är moget för en definitiv lösning och att man intill dess bör åtnöja sig med att på de punkter, der man anser bestämda olägenheter hafva visat sig, afhjelpa dessa. Det har syns mig, att meningsskiljaktigheterna först i komitén och sedermera hos dem, som bedömt förslaget, häntyda på

något sådant. Icke heller kan sådant väcka förundran, då uppgiften är så stor och svårigheterna så många. Dessa svårigheter är jag den förste att erkänna, likasom jag erkänner det redliga arbete, som på ärendet blifvit nedlagdt. *Huru* denna fråga slutligen och varaktigt skall lösas, synes mig således svårt att ännu bestämma; men så mycket tycker man sig kunna allt klarare inse, att frågan om linier- nas inbördes förhållande i afseende på läseplanen icke kan lösas, utan att på samma gång skolans organisation tages i betraktande, eller med andra ord att frågan om den lämpligaste läsordningen för hvardera linien icke kan på ett tillfredsställande sätt lösas utan i sammanhang med frågan om skolans yttre form i dess helhet. Jag ser i ett af de nu föreliggande förslagen en början till denna lösning, nemligen i förslaget till upprättande af ett sjelfständigt real- läroverk. Jag tror, att det bevis, som i sådana frågor är det starkaste, är det som erfarenheten gifver vid handen och erfarenheten af ett sådant läroverk och dess verksamhet skall mera bidraga att sprida ljus öfver denna svåra fråga än alla skäl och motskäl, som anföras så länge man rör sig på den allmänna begreppsutvecklingens väg. Men jag tror, att samma fördel som nu är afsedd för reallinien, borde vederfaras äfven den klassiska linien; det synes mig vara möjligt att vid några läroverk, som hafva ett betydligare lärjungeantal, låta båda linierna fortgå, oberoende af hvarandra, och endast genom en sådan erfarenhet anser jag att man på detta fält kan komma till full klarhet i afseende på den väg man har att vidare beträda.

Hvad särskildt den föredragna punkten angår, kan det icke nekas, att svårigheter och stora svårigheter föreligga å båda sidor; på ena sidan tala starka skäl för att låta de ifrågavarande två läroämnen upphöra med 5:te klassen, enär man derigenom sparar en dyrbar tid; å andra sidan tala flere skäl för att låta dem fortgå genom hela läroverket emedan derigenom befrämjas underbyggnaden i dessa ämnen säkrast. För mig synes det rätta ligga emellan dessa båda ytterligheter, således i den anordning, att man låter dessa läroämnen fortgå under en kortare tid af två år och med förminskadt timantal, så att de anstränga så litet som möjligt, men lärjungen likväl underhåller och äfven förkofrar det väsentliga af hvad han lärt. Det är just denna anordning, som för närvarande består, och för hvilken förändring efter min tanke icke tillräckliga skäl blifvit anförda.

Jag anhåller om afslag på Utskottets hemställan i 1:sta punkten.

Herr Hasselrot: Man har under sednare tider icke sällan be- bevitnat den företeelse, att Riksdagen i underdåniga skrivelser an- hållit, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och till Riksdagen fram- lägga lagförslag än i den ena och än i den andra vigtiga samhälls- frågan på grunder, som Riksdagen sjelf angifvit; men att, sedan Kongl. Maj:t, för att gå Riksdagens önskuingar till mötes, låtit fram- lägga sådana förslag, Riksdagen, utan hänsyn till sina förut uttalade önskuingar och fattade beslut, än af den ena och än af den andra förevändningen, afslagit Kongl. Maj:ts framställningar. Tyvärr vill det synas, som samma företeelse skulle ega rum här. År 1870 an- höll Riksdagen i underdånig skrivelse, "att skolan måtte så ordnas,

“att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto för alla gemensam, men att deremot i de öfre, motsvarande de fordna gymnasierne, den kunde fullständigt särskiljas ända derhän att om möjligt dessa klasser fränskildes den öfriga skolan och upptogos i fristående sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen och särskildt för undervisning å den reala linien“. Detta oaktadt synes mig det största motståndet mot föreliggande förslag nu framgå i den riktning, att man ända från grunden vill skilja de båda linierne, ehuru Riksdagen då anhöll. att skolan måtte så ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve för alla gemensam, och detta på skäl som jag tror voro ganska goda. Det är icke särdeles svårt för de förmögna och högre klasserna att bestämman sina barns framtid redan vid en späddare ålder, att besluta att lemna barnen den bästa och grundligaste undervisning, att insätta dem i den bästa skola som finnes, äfven om den är aldrig så aflägsen; men det är icke alltid lika lätt för den mindre bemedlade att besluta öfver sitt barns framtid; han måste i första rummet afse, att den undervisning, barnet får, utvecklar dess anlag och att undervisningen blir sådan, att barnet kan i följd af den undervisning, det får, framdeles försörja sig och blifva en nyttig och oberoende samhällsmedlem. Men då nu förhållandet är sådant att barnets anlag icke utvecklas förr än efter ett eller annat års undervisning, är det, enligt min åsigt, alldeles nödvändigt, att undervisningen till en början är gemensam för alla, på det att föräldrar och målsmän må kunna bedöma, om ett barn efter de första årens undervisning skall vidare utbildas på den klassiska eller reala linien. Om man icke erkänner sanningen häraf, skall, efter mitt förmenande, följden blifva den, att den klassiska linien af elementarläroverken blir en skola, der de högre och förmögnare klassernas barn få undervisning, men icke en för alla samhällsklassers barn gemensam skola.

Man har här äfven yttrat sig angående det språk, som i de första klasserna bör vara grundläggande, och i detta fall får jag säga, att jag, för min del, skulle önska, att latinet vore det första grundläggande språket. Jag kan dock icke neka, att Kongl. Maj:t, då han ansett, att tyska språket bör vara detta, har följt den mening, som synes vara allmänt rådande i landet, och jag tror derföre att han handlat klokt i detta fall.

Då jag i öfrigt funnit, att Kongl. Maj:t i sitt förslag sökt att undanröjda de olägenheter, som man öfverklagat, och detta är fotadt på de grunder, som Riksdagen sjelf angifvit, kommer jag att yrka bifall till detsamma.

Friherre Sprengtporten: Om det ligger en sanning i de tvifvelsmål, som Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse år 1870 framställde till Kongl. Maj:t och stödde på den allmänna meningen i landet, att de grunder, på hvilka våra elementarläroverk äro inrättade, icke äro tillfredsställande, måste det vara en oafvislig skyldighet för Riksdagen, och äfven önskvärdt för Kongl. Maj:t att sådana åtgärder, vidtagas, hvarigenom en tillförlitlig rättelse vinnas i detta fall. Emellertid kunna dessa brister, om de finnas, hvilket

jag icke har anledning att betvifva, vara af en tvåfaldig beskaffenhet; dels principiella och i sådant fall torde de icke kunna botas annat än genom en mera djupgående förändring i sjelfva planen; de kunna deremot vara af den egenskap, att de kunna till en del hjälpas genom mindre genomgripande åtgärder, och i detta afseende tror jag man bör vara tacksam för det förslag, som blifvit framställt, och hvilket synes mig gifva tillkänna, att hvad Riksdagen i denna del önskat blifvit af Kongl. Maj:t behjertadt. För min del tror jag, att det ligger så väl i äskådningen, som i ändamålet, likasom i metoden en principiell antagonism mellan de två linierna, den *klassiska* och den *reala*, och att det icke låter sig väl göra att förena dem i ett läroverk, så framt dessa båda linier skola kunna utveckla sig fullkomligt sidoordnade med hvarandra och aldraminst då en förbindelse dem emellan sluter dem så nära till hvarandra, som det för närvarande är fallet. Jag har endast velat uttala denna mening och jag tror mig finna den delad af andra talare.

I afseende på detta förslag är det åtskilligt, som jag rätt gerna vill bifalla, till exempel förslaget att inrätta två fullständiga 9-klas-siga, fristående elementarläroverk; andra punkter åter finnas, som jag tror mig icke kunna biträda. För närvarande får jag inskränka mig att förklara, att jag i afseende på hvarje särskild, punkt kommer att afgifva min röst så, som jag finner sakens egen beskaffenhet fordra, utan att nu framställa något yrkande.

Herr Bergstedt: Den som kommer så sent in i diskussionen som jag, mötes å ena sidan af den ej ringa svårigheten att nödgas söka undvika att upprepa åtskilligt af hvad förgående talare redan yttrat, men har, å andra sidan, en icke ofördelaktig ställning, så vidt under den föregående diskussionen blifvit förbigångna några synpunkter från hvilka förslaget kan betraktas och som icke voro oförtjenta af uppmärksamhet. Jag vill då till en början fästa mig vid ett yttrande, som fälldes af en talare i mitt grannskap. Han sade, att det totalintryck han fick af den Kongl. propositionen var att bildningen i realskolan vore ämnad att äta upp den klassiska, och att sedermera folkskolan skulle få äta upp den reala. Han hoppades, att detta yttrande ej skulle illa upptagas eller förtydas. Detta yttrande häntyder på ett intryck af det Kongl. förslaget, liknande det jag sjelft erfarit och som jag funnit ett behof att för mig söka förklara. För mig ställer sig nemligen den Kongl. propositionen såsom ett förmedlingsförslag mellan två stridiga tendenser. Det uppkom för 30 år sedan ett slagord, som förskref sig från en stor man, — nemligen att de klassiska studierna måste maka åt sig. Det är ej alltid nyttigt att sådant mynt slås, hvilket såsom detta tages af alla och går ständigt ur hand i hand; det förlorar genom nötningen sin ursprungligt ädla prägel och lemnar endast kvar den uppblandade metallen. Detta Geijers yttrande, att den klassiska bildningen skulle maka åt sig har nemligen tagits så, som skulle all den bildning, som stöder sig på mera omtattande och djupare intellektuel grund än den, på hvilken man bygger de insigter, hvilka man närmast behöfver för att slå sig fram i det dagliga lifvet — som skulle

all denna bildning vara oberättigad och böra demoleras eller, med andra ord, all intellektuel öfverlägsenhet i samhället vara utan värde, ja, måhända till och med ett ondt. Jag vill naturligtvis ingalunda påstå, att detta kan tillämpas på det förslag, som här föreligger, men säkert är, att det bifall, som uppstämmts för detsamma, på vissa håll, haft sin grund i den omständigheten, att man trott sig i detsamma finna ett medel för utrotandet af all slags andelig aristokrati.

Hvad särskildt den klassiska undervisningen i vanlig mening angår, tror jag att för de flesta praktiska behof man kan nöja sig med något mindre latin och grekiska än som nu meddelas i våra skolor, och att det quantum kunskaper, som enligt det Kongl. förslaget skall meddelas åt den stora mängd som blott har i sigte att nödtorftligen arbeta sig fram genom en embets-examen, kan vara någorlunda tillräckligt. Men hvad jag befarar är, att den större och grundligare klassiska bildning, hvilka eftersträfvats af dem, som med verklig fal-lenhet egna sig åt dessa studier, ej kan blifva tillräckligen grund-lagd genom den föreslagna undervisningsplanen, och att desse unge män ej skulle kunna känna sitt behof, i afseende på undervisning, inom ramen af denna plan tillfredsstäldt. Säkert är att de blifva högst ofullständigt förberedde för kommande universitetsstudier. Det skulle derigenom utan tvifvel kunna hända, att klassiciteten i våra skolor, så att säga, måste grävas ut under skolväggarna och an-lägga nybyggen här och der i grannskapet. Tillgifvningen för den gamla skolbildningen är ännu hos alla klasser i samhället, och icke minst hos vår allmoge, så stark, att de föräldrar som kunna gifva sina söner en bättre uppfostran nästan anse såsom en förolämpning, om någon ifrågasätter att de kunde med anständighet för ynglingarne välja någon annan bana än den så kallade läsvägen. Erfarenheten visar också, att de flesta föräldrar, som kunna bestå sina barn en dyrbarare uppfostran, vilja insätta dem i de klassiska lärover-ken. Särskildt ber jag, i detta fall, såsom stöd för min åsigt, få åbe-ropa den erfarenhet jag vunnit i den ort, som jag representerar.

Jag skall nu med några ord beröra den reala bildningen. Chefen för Ecklesiastik-departementet karakteriserade riktigt den reala bildningen i skolan så, att den ej skulle vara en sammanfattning af de egentligen reala studierna, utan en grundläggning för blifvande reala studier. Hvad vi kalla realbildning är egentligen ej annat än en vanlig humanistisk, med endast den skilnad att de klassiska språ-ken ej ingå i studiikursen men deremot något litet mer ren och till-lämpad matematik mer än i latinskolan. Hvad man kallar den reala bildningen är en mycket ung tanke, förtjent att i alla afseenden be-aktas. Men se vi huru densamma utvecklats sig och blifvit upptädd under de 25 å 30 år man känt dess tillvaro, så finna vi att den hit-tills varit något oklar, och att, oaktadt det värde man gifvit åt hvad man kallar den allmänt medborgerliga bildningen, de högre reala läroverken likväl blifvit så föga befolkade som nu. Det visar sig nemligen att utaf de omkring 3,000 elever, som för närvarande besöka elementarläroverkens båda högsta klasser endast 360 finnas på den reala linien. Men detta härrör deraf, att den reala under- visningen ännu ej är ändamålsenlig; och förbättras densamma, kom-

mer troligen detta elevantal att betydligt tillväxa och kanske öfverväxa det antal, som söker den klassiska undervisningen. Den reala skolundervisningen måste ställas så, att den kan blifva såväl en förberedelse för akademiska studier som ock grundläggande för allmän medborgerlig bildning, hvars betydelse genast kan göras gällande i det praktiska lifvet. Chefen för Ecklesiastik-departementet har nu gjort upp en promemoria rörande anordnandet af de nya reala läroverken på rent aritmetiska grunder. Han har tagit detta antal 360 som normalt och dividerat antalet elever på båda linierna 3,000 med denna siffra. Någon tanke på realundervisningens tillväxt synes hos honom icke harva uppstått.

Jag tror likväl, att man långt ifrån att lemna å sido all förhoppning, att den reala bildningen skall kunna utvecklas, tvärtom bör arbeta på att den blir utvecklad så att den motsvarar hvad samhället behöfver och har rätt att fördrå. I första rummet förekommer det mig då önskvärdt, att den yngling, som söker sin litterära uppfostran utan studium af latin och grekiska, bör sättas i tillfälle att vinna en sådan verkligen grundlig medborgerlig bildning, att den vid hans afgang från skolan är tillfyllest för honom vid utöfvandet af sin verksamhet inom de borgerliga yrkena. Jag tror ej att detta blir möjligt, enligt förevarande förslag. Den utgående eleven kan ej ens, om han t. ex. egnar sig åt köpmansyrket, vara belåten med den allmänt humanistiska bildning som består i realläroverkets högsta afdelning, utan måste söka att förskaffa sig vidare undervisning i åtskilliga andra grenar af vetande, som för utöfvandet af hans yrke äro utöfver de egentliga specialstudierna nödvändiga att känna. Först då, om vi reformera våra realskolor så, att der meddelas tillräcklig undervisning i *de ämnen*, som äro nödvändiga beståndsdelar i hvarje verkligt medborgerlig bildning, först då tror jag, att den tid skall vara inne, då den svenska allmänheten skall till fullo uppskatta den reala bildningens värde, och att trängseln på embetsmannabanan skall upphöra och gifva plats för en allännare sträfvan att söka en uppfostran, som är mera användbar i det praktiska lifvet. Såsom Herr Departementschefen har tänkt sig saken skulle, att jag så må säga, realbildningen amorteras, i det densamma skulle inskränkas till sju läroverk; och de många kommuner, som gjort stora uppoffringar för läroverksbyggnader, real undervisningsmateriel och aflöning af lärare skulle förlora sin rätt att få sina barn uppfostrade i sådana medborgerliga skolor.

Jag tror ej, att detta kan vara nyttigt hvarken för den klassiska undervisningen eller för den reala. Det ligger i detta förslag likasom en sträfvan att söka åt ungdomen bereda kunskaper utan att denna ungdom skall behöfva anstränga sig så synnerligen för deras förvärfvande, och det är från denna förutsättning läroplanen gått ut, då den vill från undervisningen undanrödja naturvetenskapen och nöjer sig med endast någonting, som man plägar kalla "naturlära". Jag anser detta så mycket betänkligare, som Departementschefen äfven ur den *reala* bildningslinien sökt utesluta naturallistorien och nöjt sig med endast fysik och kemi; och detta till ett quantum, hvars obetydlighet lärer göra kunskaperna i dessa ämnen föga användbara.

Hvad nu först beträffar fysiken, är det allmänt erkänt af personer, som sysselsatt sig dermed. — och jag skulle i det afseendet kunna återropa namn, för hvilka Kammarén säkert hyser den största aktning, — att det matematiska pensum, som kan läras på en tre å fyra ars kurs å reallinien ej är tillräckligt att uppbära den verkligt vetenskapliga bildningen i fysik. Detta, att grundvalen saknas för sjelfva studiet, gäller i lika hög grad i afseende å kemi. Till en början fordras för de kemiska studierna apparater och en materiel, som de allra flesta läroverk sakna, men dessutom behöfver också denna vetenskap, för att med någon fördel kunna studeras, förkunskaper och sinnesmognad af icke så ringa omfattning, och särskildt förekommer det mig alldeles tydligt, att hela den viktiga gren af kemi, som kallas den organiska kemien, skulle bli nästan omöjlig att studera, om naturalhistorien uteslötes. Jag fruktar, att i detta fall den reala bildningen endast kommer att bli en motsvarighet till den, som skulle vinnas i de s. k. folkhögskolorna, der man mindre afser en metodisk utveckling af tankekräften och förmågan att drifva vetenskapliga studier, än någon allmän och sväfvande föreställning om sakerna, som kan inhämtas utan särdeles ansträngning, ungefär en sådan, som kan vinnas genom läsningen af populära tidskrifter eller läseböcker för folket.

Dessa äro mina teoretiska betänkligheter. I den pedagogiska frågan vill jag ej närmare ingå, endast två omständigheter vill jag påpeka. Läroplanen förutsätter, att lärotiden i de tre första klasserna skulle användas på ett enda språk, och detta skulle vara tyska. Jag vet i sjelfva verket ej huru det skall blifva möjligt att under tre år sysselsätta eleverna med ett språk, sådant som detta, då dess litteratur ej kan ingå i någon mera betydande mån i undervisningen, utan arbetet nästan uteslutande skall egnas åt formläran. Jag tror också, att det skulle vara farligt att indraga i undervisningen språkets litterära del, derför att tyska litteraturen är till sin natur allt för metafysisk, för att vara ett lämpligt läroämne vid denna ålder. Jag skulle hafva föredragit franskan, som har nästan hela den latinska satsens stränga logik, om icke mera, och derigenom i rätt vidsträckt mån skulle bevara åt undervisningen de fördelar man sökt vinna åt densamma genom latinstudiet. En annan anmärkning skulle röra Departements-chefens förslag, att den, som ej läser latin i fjärde och femte klasserna, skulle ett motsvarande timantal läsa engelska. Jag tror, att, om meningen endast är att lära engelska teoretiskt, tiden är alltför rundligt tilltagen. Att lära tala språk, är, som hvar man vet, omöjligt i skolan.

Jag vågar, utan fruktan att någon skall jäfva mig, påstå, att detta förslag framkallat en stor oro hos vår aktade lärarekorps öfver hvad som komma skall. Här har i dessa dagar blifvit till oss utdeladt ett yttrande af en framstående skolman, medarbetare i en tidskrift, som åtminstone tillförene åtnjutit understöd från Ecklesiastikdepartementet, hvilket yttrande, fastän man kan vara viss, att dess författare, till följd af den ställning han intager, noga modererat sina ord, på det tydligaste bevisar tillvaron af denna farhåga. Men då Riksdagen 1870 afät en skrifvelse, hade den hvarken skyldighet eller

möjlighet att utröna åsigtorna hos denna aktningsvärda embetsmannakorps, ty detta hörde ju Kongl. Maj:t till. Hade Riksdagen kunnat ana den utveckling, som den pedagogiska vetenskapen tagit under dessa tre åren, hade den säkert mycket annorlunda formulerat sin underdåniga skrifvelse.

Här har fällts ett ord i afton, mot hvilket jag ej kan annat än nedlägga en protest. Det har nemligen sagts, att Första Kammaren skulle gifva en oförmögenhetsförklaring om den ej på stående fot vore färdig att antaga det föreliggande förslaget. Detta är ett missbruk af ord. Om det skulle ligga en oförmögenhetsförklaring i något, skulle det vara att gifva efter för påtryckningar eller för ögonblickets impuls, och det förekommer mig långt rådigare och manligare att fordra fullständig upplysning, för att sedan kunna fatta ett själfständigt beslut. Jag hyser, för min del, den fasta förvisning, att denna fråga skall kunna bringas till en vida större klarhet än för närvarande är fallet, och därför anser jag, att det vore orätt att nu, innan en sådan fullständigare utredning vunnits, bifalla förslaget i dess helhet. Jag nekar dermed ingalunda att, på sätt redan föregående talare framhållit, i den Kongl. propositionen finnes åtskilligt vackert och godt, som kan och bör ofördröjligt tillämpas och hvartill Riksdagens bifall ej behöfves. Jag tror, att, äfven om man skulle afslå första punkten och kanske flera af de följande, detta ej skulle hindra Riksdagen, att i en skrifvelse till svar på Kongl. Maj:ts proposition både tacksamt erkänna de framsteg, som den Kongl. propositionen i vissa delar innebär, och anhålla om en omarbetning af hela det framlagda förslaget.

Jag anhåller om afslag å den nu föredragna lista punkten.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det är lyckligt för mig, att jag på grund af de yttranden, hvilka, sedan jag sist hade ordet, här hafva blifvit fällda, nu kan fatta mig kort.

Den reservant, mot hvilken jag på förmiddagen riktade mina anmärkningar, har till besvarande upptagit åtskilliga af dem och dervid dels erkänt begångna misstag, dels framhållit vissa punkter i sin reservation i en mildare dager än den, i hvilken jag uppfattat dem. Det är därför med glädje jag tager detta tillfälle i akt att säga, att, oaktadt jag vidhåller de anmärkningar i sak jag gjort mot honom, jag dock är ganska villig att modifiera hvad jag i afseende på de i reservationen förekommande allmänna reflexioner yttrat, till följd af de förklaringar han funnit sig föranlåten afgifva; och jag gör detta desto heldre, som min uppfattning af det hans yttrande, hvilket rörde den svenska lärarekorpsen, måhända icke var riktig. Innehållet af detta yttrande beror på huru man läser det, och jag är mer än benägen att nu läsa det *så* som reservanten.

Den andre talaren, som yttrade sig, afgaf ett ganska kraftigt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, men ansåg tiden icke vara inne att, med den fullständighet i insigter och den noggrannhet i pröfningen, som denna fråga kräfver, företaga den till afgörande; och därför önskade han ännu någon tids uppskof. Jag tager mig med anledning
här af

här af friheten påstå, att när som helst denna fråga förekommit till afgörande, skall den befinnas lika svårlöst och för de flesta lika mycket i behof af utredning som nu, att den, långt ifrån att framstå klarare för dem, som dermed blott undantagsvis sysselsätta sig, vid hvarje ny behandling skall lägga i dagen en ny sida och framkalla nya åsikter, hvilket icke oväsentligt skall försvåra hvarje försök till lösning. Jag åberopar hvad jag i detta afseende förut i dag yttrat.

En tredje talare anmärkte, att jag, efter att hafva citerat ett yttrande ur komiterades betänkande till förmån för det Kongl. förslaget — emedan detta förslag stode i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett utaf en af komiténs ledamöter framställt, som vunnit mycket erkännande inom komitén — icke anført de betänkligheter mot det-samma, hvilka gjort att det icke kunnat af komiterade antagas. Anmärkningen är fullkomligt riktig; men jag tror ej, att någon skäligen kunnat fordra, att jag bort uppläsa komiterades grunder för antagande af *sitt* förslag framför det andra. Vidare ansåg han, att i anförandet till statsrådsprotokollet under form af en förebråelse blifvit framställt, hurusom komiterade ansett det dem gifna uppdrag innefatta äfven en allmän pröfning af skolstadgans föreskrifter och af elementarundervisningen i dess helhet. Någon förebråelse kan svårligen ligga i dessa ord, då de ordagrannat äro komiterades egna, såsom synes af betänkandet, der det sidan 4 heter: "Vid fullgörandet af det åt komitén i nåder gifna uppdrag, hafva komiterade visserligen icke funnit detta inskränkt allenast till en granskning af enskilda bestämmelser i nu gällande läroverksstadga — utan i sjelfva verket omfatta en undersökning och pröfning af den allmänna elementarundervisningen i dess helhet." För öfrigt yttrade sig samme talare egentligen om komiterades betänkande. Jag har i denna Kammare vid ett föregående tillfälle haft äran att uttrycka min tanke om detta betänkande, för hvilket jag hyser den största aktning, och jag gjorde det i ord, som svårligen kunde hållas för tvetydiga. Jag ansåg då och anser ännu detta betänkande nästan såsom ett lexikon för en hvar, som vill sätta sig in i läroverksfrågan och såsom ett i hög grad förtjenstfullt arbete. Långt ifrån att *icke* hafva tagit detta betänkande till ledning vid det föreliggande förslagets utarbetande, har jag gjort det i ganska många punkter; men i *en* grundpunkt har det icke blifvit följdt och deraf hafva de skiljaktigheter uppstått, som förefinnas emellan Kongl. Maj:ts och komiterades förslag. Det yttrande samme talare fällde, att genom antagandet af det Kongl. förslaget skulle först den reala linien uppåta den klassiska, för att i sin tur sedermera uppåtas af folkskolan, utgjorde, såsom det tycktes, det koncentrerade uttrycket af hans argumentation. Det innebar dock blott och bart ett påstående, och jag betvivlar till och med dess *möjlighet*, så vida icke den uppåtande också i sig upptager det uppåtna, hvilket ju är det vanliga förhållandet. Skulle vi då en gång få en folkskola, som i sig upptog den reala linien, och denna åter innehölle den klassiska, så skulle jag deri icke se något oroande. Skulle åter detta uppåtande innebära ett förstörande af all högre bildning, för hvilken fruktan jag likväl icke ser något skäl, tror jag dock att

detta ej kan ske så plötsligt, att icke tillräckligt utrymme skall lemnas Kongl. Maj:t och Riksdagen att i tid sätta gräns för en sådan samhällsvådlig appetit.

En ledamot af denna Kammare, för hvars insigter i undervisningsfrågor jag hyser en oinskönt värddnad, har äfven framställt vissa betänkligheter mot Kongl. Maj:ts förslag. Under erkännande af goda och förträffliga delar af samma förslag, har han icke kunnat gilla de mera genomgripande förändringar, som måste medföra en större rubbning i det bestående och åtminstone för en tid, ett vacklande i hela undervisningsväsendet. Detta är dock ett ondt, som oafvisligt åtföljer hvarje öfvergångsperiod och som torde medföra mindre olägenheter än det afgjorda kvarstående vid det gamla. Att en ojemn fördelning af läroämnen och följaktligen af arbetet på de särskilda klasserna skulle uppkomma, är något som icke nu kan med full säkerhet påstås. För min del betviflar jag det på grund af den åsigten, att på starkare krafter bör den större bördan läggas och på mindre starka den lättare. Jag tror, att en härefter afpassad fördelning skall utfalla till allas fördel. Huruvida den viktiga frågan angående bildningsliniernas rätta förhållande till hvarandra i det Kongl. förslaget blifvit lyckligt löst, derom hyste samme talare mycken tvekan. Men, mina Herrar, om denna lösning icke vore fullt lyckligt funnen, hvad hade väl skett? — Icke är bildningsliniernas förhållande till hvarandra enligt *nu* gällande skollag sådant det bör vara? Och hvar finnes väl det land, der man erkänner, att ställningen linierna emellan är fullt tillfredsställande?

Slutligen har en talare åter framhållit den af ett föregående yttrande troligen hos honom väckta farhågan för den klassiska liniens bestånd bredvid den reala och för den realas bredvid folkskolan samt förutspått en allmän nivellering, hvarigenom all slags aristokrati — naturligtvis bildningens aristokrati — skulle falla. Bildningens aristokrati faller dock ej så lätt. Den är beroende på de olika anlagen, dem Gud en gång för alla förlänar, och på de olika karaktererna som egna sträfvanden utbilda; och dessa faktorer skola alltid ställa den ena människan högre än den andra.

Hvad nu ändtligen den föreliggande punkten beträffar, har Utskottet så till vida tillstyrkt det Kongl. förslaget, att det ansett *ett* ännu böra gå bort efter femte klassen, nemligen tyskan, men tillika ansett oriktigt, att naturalhistoria icke skulle läsas på alla linierna. Ehuru härutinnan af olika åsigt kan jag likväl icke finna, att några egentliga olägenheter skola möta för naturalhistoriens införande på den reala linien, emedan der så många timmar äro anslagna för fysik och kemi att en annan fördelning kan lätt ske; hvad åter angår naturalhistoriens fortsättande på klassiska linien A, ser jag icke hur detta skall låta sig göra utan men för öfriga läroämnen, såvida icke man ville åtnöja sig med den undervisning, som kunde meddelas under allmänna excursionser.

Med sådan inskränkning anser jag Utskottets förslag i denna punkt kunna utan någon våda för det hela antagas.

Grefve Hamilton, Henning: Jag inser min skyldighet att

vara kort och skall äfven vara det. Herr Chefen för Eklestiasitik-departementet erinrade om ett yttrande af mig med afseende å de följderna, som skulle förestå både för den klassiska och den reala linien genom det framställda förslaget, och han tillade att det var endast ett påstående.

Jag erkänner det fullkomligt, men skälet hvarför jag ej vidare motiverade mitt yttrande var, att jag sjelf var trött att tala och Kammaren sannolikt ännu tröttare att höra mig. Jag skall också ej nu ingå i ett utförligt försök att ådagalägga huru jag tänkt mig denna följd af förslaget. Naturligtvis kunde jag ej tänka mig att, sedan den reala linien först uppslukat den klassiska och folkskolan derefter den reala, folkskolan skulle i sig upptaga och behålla allt hvad elementar-läroverket nu omfattar. Så är förhållandet vanligtvis icke vid en omättlig förtäring, och jag tror ej heller att det skulle blifva händelsen i detta fall. Hvad jag åsyftade var, att, då man en gång börjat med att låta den bildning, som vi kalla den klassiska och som ur en viss synpunkt måste betraktas såsom en högre än den reala, maka åt sig för den sednare, stadnar man ej vid det steg som nu tagits. Det är ett erkännande af den reala liniens rätt att så småningom undantränga den klassiska och höja sig på dennas bekostnad, och detta erkännande, en gång gifvet, leder slutligen derhän, att den klassiska bildningen undantränges från de offentliga läroverken. Jag vill dermed ej hafva sagt att den klassiska bildningen måste gå under i landet, ty otvifvelaktigt är behofvet deraf så starkt, att enskilda läroverk komma att bildas, såsom det redan skett i Stockholm, för att på fördelaktigaste sätt bedriva denna undervisning. Dessa läroverk blifva dock naturligtvis ej tillgängliga för en hvar, utan i stället för att de mindre bemedlade samhällsklasserna nu kunna med de starka andliga krafter, hvaraf de äro i besittning, rekrytera den klassiska linien, blir den klassiska bildningen inskränkt till dem, som ega tillräcklig förmögenhet för att underhålla sina barn i sådana enskilda skolor. Är rörelsen en gång börjad i denna riktning, kommer den att ytterligare fortsättas och den högre reala bildningen får i sin tur gifva vika för folkskolan. Detta var hufvudsaken af hvad jag menade, utan att jag dock hvarken då kunde eller nu vill vidare utföra min tanke.

Herr Ekman, Carl: Då det sätt, hvarpå den nu föredragna punkten afgöres, kommer att utöfva ett ganska väsendtligt inflytande på afgörandet af de öfriga, har jag ej kunnat låta diskussionen afstanna utan att ännu yttra några ord. Det har blifvit sagdt, här i min närhet, att man bör väl betänka sig innan man afslår en Kongl. proposition, men det synes mig, som om man äfven borde betänka sig lika mycket innan man bifaller en kunglig proposition. Under den öfverläggning, som egt rum, har tydligen ådagalagts att meningarne i denna fråga ännu icke äro på långt när sammanjämjade; om man derföre, såsom det blifvit föreslaget, uppskjuter denna fråga, kan det, efter mitt förmenande, ingalunda skada saken; är den Kongl. propositionen riktig, innehåller den ett godt förslag, så kan ej någon olycka inträffa genom uppskof, utan kunna tvertom meningarne un-

der det är, som förfluter innan frågan åter kommer fram, få tillfälle att förena sig om bifall till densamma; regeringen får också derigenom tillfälle att, i enlighet med Riksdagens bestämdt uttalade önskingar, inhemta sakkunniges yttranden. Jag fortfar sålunda i mitt yrkande af afslag.

Herr De Maré: Jag anhåller endast om att få veta, huruvida det är känt på hvad sätt Medkammaren afgjort denna fråga.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att, enligt meddeladt intyg af Andra Kammarens Sekreterare, den ifrågakvarande punkten blifvit af samma Kammare bifallen.

Herr Almqvist; Med anledning af den näst siste talarens sista yttrande derom att sakkunniges yttrande borde, i öfverensstämmelse med Riksdagens uttalade önskingar inhemtas, innan ärendet hos Riksdagen förekom, ber jag att få erinra derom att den komité, som yttrat sig och afgifvit omständligt betänkande i denna fråga, varit sammansatt af sakkunnige män och att frågan således i det afseendet blifvit på begärdt sätt beredd. Jag anhåller på samma gång att få återkalla min begäran om proposition på bifall till min reservation.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels af Herr *Berlin*, att punkten skulle antagas med följande förändrade lydelse: "att Riksdagen, med förklaring att någon anledning till anmärkning mot punktens innehåll i öfrigt icke förekommer, ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, dels huruvida icke undervisning i naturalhistoria i elementarläroverkens högre klasser bör meddelas å alla linierna, dock utan att upptagas såsom examensämne i mogenhetspröfningen å linien A, dels ock om icke fortsatt undervisning i tyska språket må vara nödig äfven i den klassiska liniens högre klasser"; dels slutligen att punkten skulle af Kammaren afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades talrika ja och nej i blandning, sedermera proposition på antagande af Herr Berlins förslag, hvartill svarades nej, och slutligen proposition på afslag å punkten, då svaren utfollos med talrika så väl ja som nej; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten förnyats samt med talrika ja och nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande. Flere ledamöter begärde votering.

Efter det Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen, antagit afslag å punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 1:sta punkten i Särskilda Utskottets Betänkande N:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—61;

Nej—42.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet uppsköts till nästa sammanträde.

Uppå Herr Grefven och Talmannens hemställdan beslöt Kam-maren, att de i dag för första gången bordlagda målen skulle uppföras öfverst å föredragningslistan för nästa sammanträde samt att de ärenden, som andra gången blifvit bordlagda, skulle sättas nederst å samma lista.

Kammaren åtskiljdes kl. 11 e. m.

In fidem

O. Brakel.
